

ZEMFİRA MƏHƏRRƏMLİ

OYUNCAQ

(Povest, hekayələr və esselər)

Bakı-2015

Redaktor:

Elçin Hüseynbəyli
Yazıcı-publisist

Ön sözün müəllifi:

Vaqif Yusifli
*filologiya elmləri doktoru,
tənqidçi*

Tanınmış yazıçı-publisist Zemfira Məhərrəmli oxucuların görüşünə bu dəfə bədii nümunələrlə gəlib. Bu kitabda müəllifin povest və hekayələri, habelə mənsur şeirlər və esselərdən seçmələri toplanıb.

Qələm sahibi bu nəşr əsərlərində həyatın burulğanlarına, ağırlı mövzulara baş vuraraq, insan talelərindən söz açır, xarakterlərin toqquşmasını fərqli ədəbi prizmadan təqdim edir, maraqlı, bənzərsiz bədii situasiyalarda əks etdirdiyi hadisələrlə bağlı hiss və duygularını bölüşür.

ISBN 978-9955-8242-7-9

Zemfira Məhərrəmli

Oyuncaq (Povest, hekayələr və esselər)

Bakı, "RS Poliqraf" MMC-nin mətbəəsi, 2015. - 164 səh.

© Zemfira Məhərrəmli, 2015

ZƏRİF HİSSLƏR, LİRİK DUYĞULAR

Zərif hisslər, lirik duyğular... Qadın dünyasını, onun incə aləmini, bu sözlər olmadan təsəvvür etmək mümkün deyil. Azərbaycan ədəbiyyatı, xüsusilə poeziyası əsrlər boyu o zəriflərin gözəlliyini, onlara pərəstişi, sevgini vəsf etməkdən yorulmayıb.

Azərbaycan zəriflərinin özləri də təkcə şeir qəhrəmanı yox, həm də şair olublar, poeziyanın müxtəlif janrlarında yazış-yaradıblar. Məhsətidən Firuzə Məmmədli-yə, Natəvandan Fərqañəyə, Heyran xanımdan Nurəngiz Günə, Umugülsümdən Afaq Məsuda, Mirvarid Dilbazi, Nigar Rəfibəyli və Mədinə Gülgündən bu günün ən gənc zəriflərinə qədər... Bu yazar xanımlar (bu sıraya digər adları da əlavə edə bilərəm) öz lirik duyğularını, zərif hisslərini, yeri gələndə isə qəhrəmanlıq çağrıqlarını, həm də nisgil və fəryadlarını məhz ədəbiyyat vasitəsilə dünya-ya çatdırıblar.

Mən istedadlı jurnalist və nasir Zemfira Məhərrəmlini də bu ənənəni yaşadan bir yazar hesab edirəm. Jurnalist sözünü ön sıraya çıxarmağımdan məqsəd odur ki, Zemfira xanımı, ilk növbədə, onun “Döyüşə qızlar gedir” kitabında toplanan publisistik yazıları ilə tanımışam. Həmin yazınlarda Azərbaycan qadınının yurdsevər, vətən uğrunda savaşlara atılan mübariz obrazı yaradılıb. Zemfira xanımın təsvir etdiyi həmin qadınlar zərifliyin qəhrəmanlığı, qızılıgülün qılıンca çevrildiyini təcəssüm etdirirlər.

Sonra mən onun “Qırx qız dastanı” kitabını da oxudum. Daha sonra “Qarabağda savaş var” kitabını. Bizim bir çox jurnalistlərin, yazarların düşçər olduğumuz müharibə haqqında bir sətir belə qələmə almadığı, Qara-

---

bağ müharibəsinin ağrı-acısını içində yaşatmadığı bir çağda Zemfira Məhərrəmlinin bu kitabları çox dəyərlidir, həm də qəlbində düşmənə qarşı savaş əzmi olmayanlara ibrətdi, utancıdı.

Z.Məhərrəmlı bədii nəsrlə də məşğul olur. Mən “məşguliyyət” sözünü peşə anlamında işlətmirəm. Təbii ki, bədii ədəbiyyat məşguliyyət olmamalıdır. Zemfira xanımın “sadəcə oxumaq üçün” mənə təqdim etdiyi nəsr əsərlərini də onun yazılıçı olmaq iddiası kimi qəbul etmirəm. Bu yazılar qəlbin, ürək duygularının qarşısızlaşınmaz istəyindən yaranıb.

Savaş publisistikasından lirik nəsrə keçməklə Zemfira Məhərrəmlı Azərbaycan zəriflərinin sevgi dünyasını, ailə-məişət aləmini, ən başlıcası isə hisslər dənizini bədii sözə çevirir.

“Oyuncaq” povestində Nərgiz və Rəsul sevgisi Leyli-Məcnun silsiləsinin bir calarıdır. Leyli Məcnuna qovuşmadığı kimi, Nərgiz-Rəsul sevgisi də baş tutmur. Müəllif onların qəlb çırpıntılarını, mehriban, isti münasibətini, ünsiyyətini real təsvir edir. Həm də belə bir həqiqəti sübuta yetirir ki, sevgi yaşayır – böhranlı çağlar, ortaya çıxan maneələr, mənəvi firtinalar olsa belə...

Zemfira Məhərrəmlinin hekayələrinin, məncə, bir mövzusu var – qadın həyatı, qadın psixologiyası. Onun hekayələrinin süjeti də sadədir. Bu yazıların dili rəvan, təmizdir. Bir sözlə, o, bir hekayənəvis kimi püxtələşə bilər.

Böyük qırğız yazılıçısı Çingiz Aytmatov deyirdi ki, hekayə qravüra sənətinə oxşayır, hekayə mozaikadır, müxtəlif xırda və zərif hissəciklərin qaynağıdır. Zemfira xanımın hekayələrində də ayrı-ayrı “hissəciklər” bir tam halın-

---

da birləşməyə can atır. “Yuxunu suya danış” kövrək bir hekayədir. “Bir qaranlıq gecədə” kənd qadınının dolğun, dönməz xarakteri açıqlanır. “Analıq haqqı” Ana istəyinin, sevgisinin təcəssümüdür. “Beş saniyənin hökmü” həyat və ölüm qarşıdurmasını əks etdirir. “Qisas qiyamətə qalmaz” hekayəsi isə şərin iflasını, xeyrin qələbəsini canlandırır.

Zemfira xanıma jurnalist kimi çoxları uğur diləyib. Mən də üzərimə bir missiya götürərək, ona bir nasir kimi uğurlar arzulayıram. Amma unutmasın ki, seçilən, fərqlənən nasir olmaq çətindir.

Vaqif Yusifli
filologiya elmləri doktoru, tənqidçi

ОYUNCAQ

povest

Hər şey Yeni il gecəsindən başladı. Dekabrin son günü sübh tezdən yağan qar ən çox uşaqları sevindirmiş, oğlan və qızlar küçələrdə dəstə-dəstə qartopu yarışına çıxmışdı.

Bayram libası geymiş şəhərin oyuncaq satılan mağazalarına baş çəkib nə isə qəribə, bənzərsiz bir hədiyyə almaq istəyən Rəsul, deyəsən, axtardığını tapmışdı. Baş-başa vermiş ağ göyərçinlər, əlvən dələlər, dovşanlar, sarı bülbüllər, qonur ayılar, xallı pələnglər irili-xirdalı rəflərdən məlul-məlul boylanırdı.

Müştərilərə həvəslə xidmət edən sarışın satıcı qızə yaxınlaşıb hədiyyə seçməkdə kömək istədi:

— Balaca uşağa yox, on doqquz yaşlı bir qızə oyuncaq bağışlamaq isteyirəm. Cəlbedici bir hədiyyə...

Satıcı azca düşünüb rəflərə nəzər saldı:

— Bəlkə, bu ağ ayını seçəsiniz, başında işildayan bantı, ağappaq donu var. Qızlara layiq hədiyyədi...

Seçim ürəyinə yatmışdı. Oyuncaqdan gözünü çəkə bilmirdi. Bu bəmbəyaz gözəllik çöldə yağan qarın yaratdığı səpsərin ovqatı sanki tamamlayırdı.

Yol boyu düşünürdü: görəsən, aldığı hədiyyə Nərgizin xoşuna gələcək? Bildiyinə görə, o, incə, zərif əşyaları çox xoşlayır. Yəqin ki, bu oyuncaq onun zövqüncə olacaqdı.

* * *

Nərgiz Rəsulgilə yaxın ailədə böyümüşdü. Hətta valideynlərinin bir-birinə uzaq qohumluğu da çatırdı. Çox get-gəl olmasa da, ata-anaları xeyirdə-şərdə görüşür, hal-əhval tuturdı.

Aradakı səmimi münasibət, həm də Nərgizin böyüyüb mehriban, yaraşıqlı qız olması Rəsulu özünə cəlb edirdi. Bir gün anası Simuzərə də bu barədə utana-utana söz açmışdı:

— Həsən dayının qızı Nərgizi qonşumuz Səfurənin toyunda gördüm. Az qala tanımadım, — deyə heyrətini

---

gizlətməmişdi. — Necə də qəşəng qız olub. Heç elə bil uşaq vaxtı gördüyüüm Nərgiz deyil.

Oğlunun öz qız yaşıdı barədə heyranlıqla danışmasından ürəyi atlanan Simuzər Rəsulu qiyqacı süzdü:

— Nədi, ay bala, olmaya aşiq olmusan?

Sonra da gülə-güle:

— Çox layiqli, ağıllı-kamallı qızdı. Yarıyanlardan olsun. Kaş sənin də qabağına beləsi çıxsın, ay oğul. Əсли-kökü bəlli, yaxşı bir ailənin züryətidir, tərbiyəsi, təhsili də öz yerində.

— Ana, o qızı mənə alarsız? — Qəfil verdiyi sualdan özü də tutulub yanaqları pörtdü. Nərgizə vurulduğunu, onsuz yaşamağın çətin olduğunu sanki ilk dəfə sövq-təbii anladı. Deyəsən, qəlbində məhəbbət yuvası qurulurdu.

Gözlədiyi cavabı almaq nədənsə uzun çəkdi. Vaxt çox ağır keçirdi. Bəlkə də, Rəsula belə görünürdü. Gümüşü saçlarını ləçəyinin altına toplamış, oğluna qayğılı nəzərlərlə baxan anasının indicə dilinə gətirəcəyi söz sanki taleyini həll edəcəkdi...

— Nə deyirəm, ay oğul, bir qız bir oğlanındı, — Simuzər dərindən köks ötündü.

Anasının bu haləti Rəsulun gözündən yayınmadı:

— Deyirsən, qızı mənə verməzlər?

— Mən elə demədim, bala, niyə ürəyinə salırsan? Gözaltı elədiyin qızın adlı-sanlı ailəsi var. Həsən kişi sayılıb-seçilən adamdı. Açığlı, qorxuram “yox” deyə...

Sonra da təskinlik verirmiş kimi əlavə etdi:

— Mənim övladım barədə də kimsənə bir pis söz söyləyə bilməz. İş-güçə həvəslə, qarışqa kimi qaynayan oğulsan. Harda işləmisən, adına güldən ağır söz deyilməyib. Bircə ali təhsil almamağın dilimizi qısa eləyir...

— O da düzələr. Bacım, qardaşım kimi ali məktəbə girib bir sənətin qulpundan yapışaram.

* * *

Özünə ən məhrəm insan saydığı anasına ürək sərrini açandan sonra xeyli yüngülləşmiş, xoş bir rahatlıq içini doldurmuş-

---

du. Gecədən xeyli ötsə də, gözünə yuxu getmirdi. Fikirləri haçalanır, xəyal köhləni dördnala çapırdı.

Nərgizlə ilk görüşü göz öündən çekilmirdi. Ürəyi çırpı-na-çırpına onun oxuduğu universitetə gəlmış, qızı saatlarla gözləmişdi. Səs-küyü, şən qəhqəhələri universitet həyətinə yayılan tələbələrin arasından Nərgizi tapmaq elə də asan deyildi. Birdən onu gördü. Rəfiqələri ilə birgə pillələri enib həyətə çıxan Nərgiz ağ paltoda idi. Qara saçlarını sancaqlayıb, çantasını ciyninə aşırmışdı. Qızlar nə barədəsə danışib gülür, dil-dil ötürdülər.

Lap yanından ötəndə özünü toplayıb:

– Nərgiz, sizi bir dəqiqə olar? – deyə dilləndi.

Şaxtalı havada yanaqları allanmış Nərgiz qızlardan aralanıb təəccüb dolu baxışlarla onu səsləyən oğlana sarı döndü:

– Rəsul, sizsiniz, xeyir ola?

– Xeyirdir, elə sizi görməyə gəldim. – Həyəcanından səsi titrədi. – Qiş tətili günləriniz başlayır?

Söhbətə körpü salmaq üçün qeyri-iradi olaraq sualı suala calayırdı:

– Evdəkilər yaxşıdır mı? Həsən dayının işləri necədir?

– Hamımız yaxşıyıq, sizdə nə var-nə yox? Simuzər xalanın əhvali nə təhərdir? Nəsə olmayıb ki?

Rəsul bir an duruxdu. İstədi desin ki, əlbəttə, olub. Həyatında elə təbəddülət baş verib ki, sözlə çatdırmağa çətinlik çekir. Necə söyləyəydi ki, qonşu qızın toyunda onunla rastlaşandan sonra yuxusu ərşə çəkilib. Nərgizi tez-tez görmək, iri badamı gözlərinə doyunca baxmaq, məlahətli səsini eşitmək istəyir...

– Salamatlılıqdır, hamının salam-duası var, – deyə bilmış, əlində tutduğu bağlamani Nərgizə uzadaraq özü də hiss etmədən qiza “sən”lə müraciət eləmişdi:

– Yeni il hədiyyəsidir, bilmirəm xoşuna gələcək, ya yox?

Nərgiz Rəsulun bu sözlərindən az qala şaşırdı:

– Niyə zəhmət çəkmisən?

Universitetdən yaxınlıqdakı dayanacağadək birlikdə gəldilər. Rəsulun onunla yanaşı addımlamasından çəkinir, tez aralanıb getməsini isteyirdi. Birdən qardaşı onları bərabər görsə, nə fikirləşər? Xasiyyətcə tündməcaz olan atasına nə cavab verərdi. Başında yüz fikir dolaşdığindan Rəsulun nə danışdığını əsla eşitmirdi. Bir-birinin ardınca dayanacağa çatan marşrut taksilərindən gözünü çəkmirdi. Tez sağollaşıb bir göz qırpmında öz avtobusuna mindi.

Bu ani gedişdən özünü itirən Rəsul qızın arxasında baxa-baxa qaldı...

* * *

Nərgiz qapının zəngini çalıb gözlədi. Kandarda onu qarşılayan anası işıldayan kağıza bükülmüş bağlamanı görcək:

– Nə almışan, qızım, – deyə soruşdu.

Qəfil sualdan diksinən kimi oldu. Yanaqlarının qızardığını hiss elədi. Nə cavab verəcəyini bilmirdi. Birdən nə fikirləşdisə:

– Rəfiqəm Sona bağışlayıb, deyir Yeni il hədiyyəsidir. İndi açıb baxarıq.

Danışlığı yalandan pərt olsa da, özünü o yerə qoymurdu.

Validə bağlamadan çıxan oyuncağı başı üzərinə qaldırıb heyranlıqla:

– Nə gözəl ayı balası, buz parçası kimi işim-işim işilda-yır, – dedi.

Nərgiz gözünü oyuncaqdan çəkə bilmirdi. Ağ ayı balası, doğrudan da, qəşəng idi, qara muncuq gözləri ilə yaziq-yaziq baxındı.

Elə bil hər şey Nərgizə tədricən agah olurdu. İndi gecənin qaranlığında gözlərini pəncərədən görünən Aya zilləmiş, fikirləri pərən-pərən olmuşdu. “Mənə gör nə gözəl hədiyyə alıb, – deyə düşünürdü. Həm də öz-özünə sual verirdi: “Axı niyə hədiyyə alıb, mənimlə danışanda nə üçün həyəcanlanıb haldan-hala düşürdü?

Cavabsız suallar bir-birinə calanır, bitib-tükənmirdi. Çarpayısında o tərəf-bu tərəfə çevrilib yatmaq istəsə də, bu, mümkünüsüz idi.

* * *

Eyni hissləri keçirən Rəsulun sanki yatağına qor dolmuşdu, aranı dağa, dağı arana qatmışdı. Nərgiz üçün gözlənilməz olan o görüşə artıq neçə ay idı ki, özünü hazırlayıb, qəti qərar vermişdi: “Görüşüb hər şeyi anlatmalı, onsuz həyatımın çətin olduğunu söyləməliyəm.

Nərgizin nə cavab verəcəyi isə onun üçün hələlik bir sərr olaraq qalırdı.

...Səhər sübhədən yağan şidirgə yağış günorta daha da şiddətlənmişdi. Göyün üzü gah qaralır, gah da bozarırdı. Bu leysan yağışı ürəyi dolub fikir çəkən Rəsulun haləti ilə həməhəng idi. Havanın şiltaqlığına baxmayıb, universitetin qarşısına gələn gəncin ən böyük arzusu gecə-gündüz xəyallarında yaşıtdığı Nərgizlə görüşmək, onunla ünsiyyətdə olmaq idi. Qızı uzaqdan görəndə çox sevindi.

Alabəzək çətirinə sığınmış Nərgiz də onu görmüşdü. Rəsula yaxınlaşış onun yağışdan islandığını sezincə narahatlığını gizlətmədi:

— Belə selləmə yağışda xəstələnməkdən qorxmursan?

Rəsul necə deyəydi ki, qorxduğu başqa şeydi. Ən böyük arzusu isə ona qovuşmaqdı.

Görüşlərin sayı artmış, aralarında isti münasibət yaranmışdı. Bir kəlmə sözdən bir-birlərini başa düşürdülər. Nərgiz qayısız günlərin qanadında uçmuş, bir də gözünü açıb görmüşdü ki, bir cavanın odlu baxışları onu yandırıb-yaxır. Xəyalında yalnız o gəncin surəti dolaşır, onun qəlb çırpıntılarını öz ürək döyüntülərindən çox eşidir.

Ən munis bir duyuş olan məhəbbət, bir mahnida deyildiyi kim, gizli gəlmış, fəqət aşkar dinməkdə idi. “Bəlkə, bu heç sevgi deyil, mənə belə gəlir? — deyə düşünər, yüz dəfə təkrar etdiyi bu sualdan diksinər, sonra isə hökm verərdi: “Əlbəttə, o məni sevir!

* * *

Aradan xeyli vaxt ötmüş, Rəsulla Nərgiz bir-birinə daha möhkəm tellərlə bağlanmışdı. Bircə gün göz-gözə

---

gəlməyəndə darıxır, görüşlərini həyatlarının ən gözəl anları hesab edir, az keçmiş yenə qəribsəyir, bir-birlərinə can atırdılar.

Simuzər oğlu Rəsulun Nərgizi sevdiyini, onunla evlənmək istəyini qızın anasına çatdırmış, necə deyərlər, onun ağızını aramışdı.

Validə xanım isə bu məsələdən xəbərsiz olduğunu, qızı ilə söhbət edəcəyini söyləmişdi. Sonra isə:

– Həsən bilsə, aləmi dağıdar, çünkü qızın ötən dəfə də elçisi çıxanda “onun nə yaşı var, mənim hələ veriləsi qızım yoxdur” demişdi.

Nərgizlə anasının söhbəti isə elə də uzun çəkməmiş, qız öyünd-nəsihətləri dinləmək məcburiyyətində qalmışdı:

– Atanın fikrini öyrəndiyim üçün sənin bu sevdadan əl çəkməyin düzgün olardı.

Qızının qaşlarının çatıldığını, gözlərinə kədər buludu çökdüyünü görəndə isə ürəyi kövrəlmiş, dilindən bu kəlmələr qopmuşdu:

– Sənin xoşbəxt olmağını istəyirəm, qızım...

Həsən kişinin bu izdivaca qol qoymaması xəbəri Simuzərin də qanını yamanca qaraltmış, bunu özünə əməlli-başlı dərd eləmişdi. Rəsulla necə dil tapacağını kəsdirə bilmirdi.

Anasının dilxor olduğunu, dinib-danışmadığını görüb, söhbətə özü başladı:

– Bizimlə daha yaxın qohum olmaq istəmirlər, canları sağ olsun. Nərgizlə mənim qərarım qətidir. Ayrılmağımıza kimsə rəvac verə bilməz. – Rəsul bu sözləri birnəfəsə söyləyib dərindən köks ötürdü. Bircə təsəllisi vardı: Nərgizin də sevgisində israrlı olduğuna özü qədər inanındı.

* * *

Atasının tərsliyi, elçilik məsələsini əngəlləməsi Nərgizi də üzürdü. “Qızımın on doqquz yaşı var, hələ ərə gedən vaxtı

---

deyil” – deməsi onun bu məsələdə qəti qərarından xəbər verirdi.

İllər ötür, gün günə, ay aya calanır, Nərgizin yaşıdı qızlar bir-bir nişanlanır, gəlin köçür, cavanlar subaylığın daşını atırdı.

Nərgiz artıq universiteti bitirib ali təhsil diplomu almışdı. İxtisası üzrə iş tapa bilmədiyindən kitabxanada işləməyə başlamış, az vaxtda yoldaşlarının xətir-hörmətini qazanmışdı. Maaşı elə çox olmasa da, necə deyərlər, xərci borcunu ödəyirdi. Bir az cib xərcliyi götürüb, məvacibinin qalanını anasına verirdi.

Mütaliyə uşaq yaşlarından aludə olduğu üçün sanki həyatda öz yerini tapmışdı. İş saatında boş vaxtlarını kitab oxumağa sərf edirdi. Elə bil xəzinənin içinə düşmüşdü. Bu misli-bərabəri olmayan sərvət isə kitablar idi. Hərəsindən nə isə öyrəndiyi, əxz elədiyi kitablar Nərgizin gözləri qarşısında yeni bir aləm açmışdı. Ürəyində qövr edən narahatlığını, ailə qurmaları ilə bağlı müşkülü də ona bəzən unutdurulan oxuduğu kitablar idi.

* * *

Rəsul atasızlığının ağrı-acısını heç vaxt indiki kimi hiss etməmişdi. Toyda-nişanda cibi dolu, qolu zorlu, adlı-sanlı, vəzifəli kişilərin oğullarının at oynatdığını, sözlərinin qabağında bir kimsənin söz demədiyini, belə “ata balaları”na daha hörmətlə yanaşıldığını az görməmişdi. Haqsızlıqdan bəzən sıxılmış, “ayı-seçkilik nəyə lazımdır?” – deyə düşünmüşdü. Orta məktəb illərində də buna bənzər hadisələrlə üzləşdiyini, sinif rəhbərinin sadə ailələrin uşaqlarına etinasız, saymazyana münasibətini aradan xeyli vaxt keçsə də, uşaqlıq çağlarının ağrılı xatirəsi kimi unutmurdu.

İndi Həsən kişinin iki cavanın taleyi ilə oynamasını heç cür bağışlaya bilmirdi. “Axı niyə? Bizim suçumuz nədir?” sualları hər an beynini məşğul edirdi. Elə bu üzücü suallarla çarpışa-çarpışa yuxuya getmişdi...

Səhərin gözü yenicə açılırdı. Eyvanın damını döyəcləyən küləyin səsinə oyandı. Dik atılıb ayağa qalxdı. Cox əhvalsız

---

idi. Pəncərənin önünə gələrək ətrafa boylandı. Viyıltısı içəridə belə duyulan şiddətli payız küləyi həyətdəki iri ağacları silkələyir, saralmış yarpaqlar taleyin amansız zərbələrinə tuş gəlmış insanlar kimi yerdə-yurddə sürüklənirdi. Küləyin xışmalayıb daşa-kəsəyə çırpıldığı, süpürlədiyi yarpaqlar ömrünün xəzan fəslini yaşayan çarəsiz, ümidsiz binəsiblərə bənzəyirdi.

Ovqatının bu anında məhz belə düşünürdü Rəsul. Mobil telefonunun qəfil zənginə cavab verib Nərgizin səsini eşitməsəydi, Allah bilir nə olacaqdı:

– Nə yaxşı zəng elədin! Yoxsa az qala ürəyim dayana-caqdı. Bilsən, sənin üçün necə qəribəmişəm. Bu dəlisov küləyə, saralıb kökündən qopan, xəzəl olan yarpaqlara baxdıqca lap darıxıram, – deyib ah çəkdi. Sonra isə:

– Bu gün görüşə bilərikmi?

Nərgizin susduğunu görüb həyəcandanmı, nədənsə səsi titrədi:

– Sən işdən çıxanda kitabxananın qarşısında gözləyəcəyəm, – deyib sağıllaşdı.

Elə bu an onu öskürək tutdu. Sinəsi körük kimi qalxıb enir, təngnəfəs olurdu. Bu vəziyyəti bir neçə dəqiqə çəkdi.

Simuzər öskürək səsinə oyanıb özünü Rəsulun otağına atdı:

– Olmaya xəstələnmisən, ay oğul?! Nə olub sənə? Axır vaxtlar birağız öskürürdün, dedim keçib-gedər. Nədirse, üstündə qalıb, bala. Belə şeylə zarafat eləmə, gərək həkimə gedib özünü yoxladasan.

* * *

Ananın təlaşı əbəs deyildi. Nərmə-nazik, çəlimsiz övladı elə bil bir az da arıqlamış, balacalaşmışdı. İxtiyarsız olaraq, onun uşaqlığını göz önünə gətirdi. Rəsulun üç yaşı olanda ərini itirmişdi. Həyatdan vaxtsız köç etmiş Sabirin ölümünə çox acımış, gözünün yaşını sel kimi axıtmışdı. Beş yaşlı Cəlalı, qızı Səriyyəni və sonbeşiyi, körpə ikən tez-tez xəstələnən Rəsulu bağırına basıb duz kimi yalayır, həyat yoldaşının iyini onlardan

---

alırdı. Başsız qalmış Simuzər üç balasını necə böyüdüb boyabaşa çatdıracağını düşündükcə uca yaradandan özünə səbr diləyirdi.

İndi şükürler olsun ki, balalarının qabiliyyətini, fərasətini görmək ona nəsib olmuşdu. Hərəsi bir işin qulpundan yapmışdı.

Simuzər tənha qaldığı, göz yaşları axıdaraq körpələrinə layla çaldığı o uzun, üzücü gecələri xatırladı. İki yerdə işləyib, gecəsini-gündüzünə qatıb uşaqlarını bir tərəfə çıxardığı üçün içində bir yüngüllük varıyordu.

Balaları hələ kiçik olanda adını tutan, onunla ailə qurmaq istəyənlər də tapılmışdı. Hətta qonşuluqda yaşayan, yaşı otuzu haqlamış İsfəndiyar adlı bir subay kişi Simuzərə elçi göndərmiş, ona ərə gəlməyi təklif eləmiş, balalarına ata olacağını söyləmişdi.

“Yetimə gəl-gəl deyən çox olar, çörək verən yox” məsəlini tez-tez təkrarlayan gənc qadın bu vədlərdən yamanca qorxaraq, balalarını ögey atanın ümidiñə qoymayıb təkbaşına böyük-mək qərarına gəlmişdi.

Adına güldən ağır söz deyilməyən, ağır oturub batman gələn Simuzərin evdarlığına, səliqə-sahmanına, necə deyərlər, bir göz lazım idi ki, tamaşa eləsin. Biş-düşünə, ev-eşiyi təmiz saxlamasına, yır-yığışına söz ola bilməzdi. Uşaqlarını da erkən yaşlarından zəhmətə, işə-güçə alısdırmışdı.

Geri dönüb ötənlərə boylandıqca ürəyi atlanır, sevinirdi. Niyə də sevinməyeydi. İlk övladı olan Cəlal və zahirən özünə çox bənzəyən qızı Səriyyə ali məktəb bitirib ailə qurmuş, oğul-uşaq sahibi olmuşdu.

İndi gözünü sonbeşiyinə dikmişdi. Onunla nəfəs alır, dərd-sərini, ürəyinin odunu kiçik övladı ilə bölüşürdü. Rəsulun rahatsız görkəmi, rənginin saralması, təngnəfəsliyi anaya dərd olmuşdu. Oğlunun öz səhhətinə laqeydliyinə dözməyib amiranə tərzdə:

— Günü sabah həkimə gedəcəyik, — dedi.

* * *

Ertəsi gün ana-bala sahə poliklinikasına gəldilər. Qeydiyyat otağından xəstəlik kitabçasını alıb, ilk öncə, terapevtin qəbuluna düşdülər. Can həkimi Rəsulu dinlədi, sonra ağciyərlərini diqqətlə müayinə etdi, sərt nəfəs aldığını söyləyib, onu rentgenə göndərdi.

Rentgen müayinəsinin nəticələrinə baxanda isə lopabığ, çalsاقlı həkimin əhvalı pozuldu. Qaşlarını çatıb:

– Çox təəssüf, mən bərk soyuqdəymədən şübhələnmişdim, – dedi. – Ehtimal edirdim ki, ikitərəfli sətəlcəm olmusan, oğul. Əslində isə vəziyyət daha kritikdir. Uşaq deyilsən ki, səndən nəsə gizlədim. Dəqiq diaqnoza uyğun müalicə almalısan. Vərəm dispanserində yoxlanmağın məsləhətdir.

Həkimin axırıncı cümləsi qəfil gullə kimi səsləndi. Simuzərlə Rəsulun baxışları anı olaraq toqquşdu. Ananın sanki qəddi bükündü. “Vərəm” kəlməsi oğul üçün də bir çəşqinliq yaratmışdı.

Heç bir xəstəliyin ciddiliyinə inanmaq istəməyən, dili topuq çalan ana:

– Həkim, qadan alım, deyirsən oğlum vərəmə tutulub? Bu nə dərəcədə doğrudur? Başımıza gələn işə bax, indi biz nə edək? – deyə sualları bir-birinin ardınca yağıdırırdı.

Rəsulun isə matı-qutu qurumuşdu. Elə bil dönyanın dərdini-ələmini onun ciyinlərinə yükləmişdilər. Sanki nə baş verdiyini təfərrüati ilə anlaya bilmirdi. Beynində dolaşan sual onu üzürdü: “Nərgizə nə cavab verəcəyəm?”

Həkim isə eynəyini gözünə taxıb, lopa bığlarını eşə-eşə göndəriş vərəqini yazaraq Rəsula uzatdı:

– Yüz fikir bir borcu ödəməz, ay oğul, niyə kefini pozursan. Dərd varsa, dərmanı da var. Bir də ki, vərəm sağlamaz xəstəlik deyil, axı. Müalicə olunub, tezliklə şəfa taparsan.

Bu sözlər Rəsulu xəyallarından ayırdı. Kağızı həkimdən alıb, anasının qolundan tutaraq çölə çıxdı.

* * *

Yol boyu dinib danışmındılar. Sükutu Simuzər pozdu:

– Vaxt itirmədən dispanserə getməyimiz məsləhətdir.

Bəlkə, yanlışlıq olub, səndə bu xəstəliyin heç əsər-əlaməti belə yoxdur...

– Od yanmasa, tüstü çıxmaz, yəqin nəsə var ki, deyirlər. Həm də əhvalım heç yaxşı deyil, ana. Tez-tez hərarətimin qalxması, boğucu öskürək vəremli xəstələrə xas olan əlamətlərdir. – Rəsul birdən sözünü kəsib yanından ötən sarı rəngli taksiyə əl elədi.

Sürücü piyadanın işarəsini görüb əyləci basdı və avtomobili düz Rəsulun qənşərində saxladı.

Dispanserin yanında taksidən düşdülər. Qarşılara çıxan ağıxalatlı qızdan baş həkimin kabinetini xəbər aldılar. Onunla görüşüb, vəziyyəti söylədilər.

Az sonra Rəsul müayinələrdən keçdi və nə qədər acı olsada, sahə həkiminin qoyduğu diaqnoz təsdiqləndi. Xəstəyə stasionar şəraitdə müalicə almağı məsləhət gördülər.

Simuzər müalicə həkiminə yalvar-yaxar elədi:

– Başına dönüm, qadan alım, ay həkim, oğlumu göydə Allaha, yerdə sənə tapşırıram. O sağalmasa, ölləm.

Rəsul isə müalicəyə sabahdan başlayacağını söyləyib, anası ilə birgə dispanserdən çıxdı.

* * *

İndi əsas məsələ Nərgizə son günlərin olaylarını anlatmaq idi. Onun işlədiyi kitabxananın yaxınlığında kiçik bağda skamyaların birində əyləşib hal-əhval tutdular. Rəsul Nərgizin əllərini ovucları arasına aldı. Qız qeyri-iradi olaraq başını Rəsulun çiyninə söykəyərək:

– Əllərin nə yaman istidir, yoxsa hərarətin var? – deyə soruşdu.

Rəsul:

– Fikir vermə, keçib-gedər, – deyib Nərgizi köksünə sıxdı.

– Sənin üçün necə darıxdığımı təsəvvür eləməzsən.

– Son günlər niyə görünmürsən? – Nərgiz badamı gözlərini süzdürüb Rəsulun qıvrım saçlarını qarışdırıldı. –

Dünən telefonun qapalı olduğu üçün işinə zəng elədim, dedilər gəlməmişən. Deməli, sən atlı olmusan, mənsə piyada. Düşündüm, yəqin, sizin mebel şirkətinin başqa ünvana köçməsinə görə yerinizi dəyişmisiz. Yoxsa başqa səbəb var, ay qara oğlan?

Rəsul isə sevgilisinin işıqlı gözlərinə baxa-baxa ürəyindən qara qanlar axıdır və düşünürdü: "Sən sağlam, yaraşıqlı qızsan və xoşbəxt olmağa layiqsən. Mənim kimi xəstə, xoşagelməz bir mərəzə düçar olmuş bir kəslə özür-gün yoldaşı olmaq sənə asan gəlməsin. Bu ağır yükü necə çəkəcək, həyatın bu qəfil zərbəsinə nə sayaq qatlaşacaqsan?"

Bütün bunlar qəlbi yaralı Rəsul üçün hələlik açması məlum olmayan müəmma idi. O, birdən Nərgizin düz gözlərinin içində baxıb:

— Nə qədər çətin olsa da, hər şeyi açıq deməliyəm, Nərgiz, gizlənpaç oynamağın yeri deyil.

Utandığından, yoxsa keçirdiyi həyəcandan səsi titrədi, onu aramsız öskürək tutdu, boğula-boğula:

— Mən bərk xəstələnmışəm, vərəmə tutulmuşam, — deyə bildi.

Nərgiz qulaqlarına inanmadı:

— Sən nə danışırsan, Rəsul, ağlin üstündədir? Bəyəm, hər öskürənə vərəm xəstəsi deyərlər? Yəqin bərk soyuqlamışan, müalicə olunarsan, hər şey qaydasına düşər. Heç nəyi ürəyinə salma.

— Bugünlərdə bütün müayinələrdən keçmişəm, vərəmə tutulmağım həqiqətdir. Hətta yanaşı oturmağımız da doğru deyil, səni hər an yoluxdura bilərəm, — deyib gözləri doldu.

Haləti dəyişmiş Rəsulun öskürəyi ara vermir, təngnəfəs olurdu:

— Kaş mənə əvvəldən könül bağlamayaydın, Nərgiz. Ciçək kimi gözəlsən, xəstə bir insanla özür surmək nəyinə gərəkdir?

Bu sözlərdən özünü saxlaya bilməyən Nərgiz hönkür-hönkür ağlamağa başladı. Hicqırıq onu boğur, danışmağa qoymurdu:

— Həyatımın sonunadək səninlə olmağa hazırlam, səni heç vaxt tərk etmərəm, bundan arxayın ol. Özümüzdə güc tapıb bu çətin vəziyyətdən çıxmalıyıq.

Sonra isə istəklisinə sığınıb:

— Bizim birləşməyimizə maneələr çox olsa da, inamımızı itirməyək gərək. Sonda ölən ümidi dir, deyirlər.

İki sevən cavanın isti göz yaşları bir-birinə qarışmışdı.

* * *

Ertəsi gün Rəsul dispanserdə müalicəyə başladı. Xəstəliyinin kəskin mərhələdə olduğunu bildirib onu açıq tip vərəmli xəstələrin korpusunda yerləşdirildilər. Palatada Rəsuldan başqa təxminən özü yaşda, ariq, cansız bir oğlan da müalicə olundu. Nadir adlı bu gəncin də əhvalı yaxşı deyildi, ah-ufu otağı bürümüşdü.

Rəsul ilk günlərdə xəstəxana həyatına heç vəchlə alışa bilmir, özünü qərib, tənha hiss eləyirdi. Atdığı dava-dərmanın, vurulan iynələrin sayı-hesabı yox idi.

Qapalı tibb müəssisəsi olduğundan bu şəfa ocağına gedişgəliş məhdudlaşdırılmışdı. Yalnız xəstələrin yaxınlarına qısa müddətə görüş vaxtı verilirdi.

Rəsula baş çəkən, halını xəbər alan anası Simuzər və bir də istəklisi Nərgiz idi.

Dərdli ana cavan balasının xəstəliyini qohum-əqrəbadan, qonum-qonşudan gizlətmış, onun ezamiyətə getdiyini söyləmişdi. Ürəyinin ağrı-acısını çoxları ilə bölüşə bilməyən Nərgiz isə çıxılmaz vəziyyətdə qalıb hər şeyi anasına danışmışdı:

— Rəsulu tək qoya bilmərəm, ana, indi onun çətin günləridi, arxa-dayağa ehtiyacı var. Allah bilir, mənsiz vəziyyəti necə olar... Atamın ürəyinə rəhm düşməsə də, onu tənha buraxa bilmərəm.

Anası onu ehtiyatlı olmağa çağırmış, atası bilsə, tufan qopacağını söyləmişdi.

* * *

Rəsul günləri sayı, sağalmagını səbirsizliklə gözləyirdi. Vaxtını musiqi dinləməklə keçirir, Nərgizlə zəngləşirdi. Hər dəfə də unudulub-unudulmadığını hiss-həyəcanla xəbər alırdı. Nərgiz onu yaddan çıxarmadığını söylədikcə rahatlanır, təskinlik tapırı.

Qonşu palatalarda xəstə qadınlar və qızlar da gözə dəyirdi. Rəsul vərəmə yoluxmuş bu qızlarla koridorda arabir rastlaşırırdı. Anasının gətirdiyi xörək qazanını götürüb təzəcə mətbəxə keçmişdi ki, qızlardan biri ona yaxınlaşıb:

- Ver mən qızdırım, palatana gətirərəm, – dedi.
- Yox, əziyyət olar, özüm...

Sözünü bitirməyə macal tapmadı. Qız Rəsulun əlindən qazançanı alıb mətbəxə keçdi. Beş-on dəqiqə sonra isə palatanın qapısını itələyib şəstlə içəri girdi:

– Dünən qızlara da demişəm ki, dərd çəkməyə dəyməz. Bura ölməyə gəlmədiyimizi anlaşınlar. Sağalmaz xəstəlik olsayıdı, belə düşünərdiniz. Yaxşısı budur, yeyin, için, kef eləyin!

Sonra da ərklə Rəsulun çarpayışının bir küncündə oturub:

– Eşidirsən, gözəl oğlan, bikef-bikef gəzib özünü üzəmə, yazıqsan, – deyərək barmaqlarını balınca söykənmiş Rəsulun yanaqlarında gəzdərib onun saçlarını qarışdırırdı.

Otaqdan çıxanda isə:

– Adım Səmayədir, qısaqə Səma da deyə bilərsən. Səni darıxmaga qoymayacam, arxayın ol.

Rəsul mat-məəttəl qalmışdı. Baş verənlərdən bir şey anlamaq üçün otaq yoldaşının üzünə baxdı. O da bu dil-dil ötən çağırılmamış qonağın dediklərindən baş açmaq istəyirdi:

– Deyəsən, bu qız sənə vurulub axı. Dünən sənin haqqında soruşturdu. Amma yaman bəladır ha... İlişən, qurtulmaz.

Bu nə hərəkət idi, anlaya bilmirdi. Özünü açıq-saçıq aparan bu qız kişilərin olduğu palataları gəzir, shit zarafatları, yersiz gülüşü, qəhqəhesi ilə xəstələri bezdirirdi. Çoxları onun xəstə olmasına belə inanmır, şübhə ilə yanaşırırdı.

* * *

Səma ertəsi gün də Rəsulgilin otağına gəlib oğlanların başının üstünü aldı. Hiss olunurdu ki, bütün hərəkətləri ilə Rəsulun diqqətini cəlb etməyə, onunla ünsiyyətə can atır:

— Bütün günü cib telefonunda kimlə danışırsan? Yoxsa, gözaltın, sevdiyin var? Yanına gələndə onu mənə göstər, yaxşımı?

Sonra da baltanı lap dibindən vururdu:

— Sən inanırsan ki, o, səni sevir? Xəstə oğlan kimə lazımdı? O ki qala sağlam qızı. Bir də eşidəcəksən kiməsə qoşulub qaçıb.

Bu tikanlı sözlər Rəsulun ovqatını korlayır, onu çox düşündürdü. Eşitdiyi atmacalar içdiyi dərmanlardan da acı idi.

Səma kinayəli sözlər yağıdırandan sonra Rəsulun könlünü almağa başlayır, nəvazış göstəirdi. Bəzən bu yanımçıllıq o dərəcəyə çatırdı ki, palata yoldaşı onları tərk edib otaqdan çıxmali olurdu.

Elə hər şey də bundan sonra başlayırdı. Səma çox məhrəmanə davranır, Rəsulun çarpayısında uzanır, şəhvətlə ona sığınır, üzünü üzünə söykəyir və bir az da coşaraq oğlanı odlu öpüslərə qərq edirdi.

Qızın bu dəli hərəkətlərindən özünü itirən Rəsul isti təmasdan az qala bihuş olur, vücudunda qızığın ehtiras yaranır. Bir anlıq hissələrini cilovlayıb qızı çarpayıdan kənar etməyə çalışır, o isə zəli kimi yapışib qopmaq istəmirdi. Yenidən oğlanın üstünə cumub, başını siğallayıır, onu odlu öpüslərə qərq edirdi.

Rəsul həmin anlarda nələr baş verdiyini duyunca onu ikrah hissi bürüyür, xəcalət təri basırdı. Nərgizin üzünə necə baxacaqdı, onun məsum gözlərinə görünə biləcəkdimi? İsteklisi bu məsələdən xəbər tutsa, ona nə cavab verəcək, özünə haqq qazandırmağı bacaracaqdımı?

Elə bu an cib telefonu zəng çaldı. Ha əlləşdisə, balışının altına qoyduğu telefonu tapa bilmədi, altı üstünə çevrilmiş çarpayıdakı yataq ağlarını hələk-vələk elədi. Sən demə, Səma

---

telefonu gizlincə götürüb cibinə qoyubmuş. Rəsula gələn zəngin Nərgizdən olduğunu görüb, bir göz qırpmında düyməni basdı:

— Buyur, xanım qız, səni eşidirəm. Rəsul da çarpayıda, mənim yanımdadır. Onun belə odlu-alovlu olduğunu bilməzdəm. Heç yatanda, yuxusuna da girmirsən, get başına çarə qıl!

Bu azğın hərəkətdən az qala beyninə qan sızan Rəsul qızın üzərinə yeriyb telefonu ondan almağa çalışdı. Səma isə müqavimət göstərir, daha da çılgınlaşış ev yixmaqda davam edir, hikkəsini yeridirdi:

— Onunla dərdimiz birdi, ölsək də, qalsaq da, bir yerdə olacağıq.

Güç-bəla ilə telefonu qoparıb ağızına tutan Rəsul səsi titrəyə-titrəyə:

— Ona inanma, Nərgiz, deyilənlər yalandır, — deyə bildi.

* * *

Qəhər içində boğulan Nərgiz bu sözlərdən sonra artıq telefonunu qapamışdı. Eşitdiklərinə inanmaq istəmir, deyilən sözlərdən az qala dəli olurdu. Otaqda o tərəf-bu tərəfə var-gəl edir, başını divara çırpmadan özünü güclə saxlayırdı. Göz yaşları sel kimi axır, hönkür-hönkür ağlayırdı. Sərsəm adamlar kimi bağırmaq, var gücü ilə hayqırmaq, üzləşdiyi haqsızlığa üsyan etmək isteyirdi.

Rəsuldan belə bir hərəkəti heç vaxt gözləməzdə. Bu nankorluğu bağışlaya biləcəkdəmi?

Yaxşı ki, evdə heç kim yoxuydu, kimsə onun bu halətini, üzüntülərini görmürdü. Keçirdiyi əzabdan qıvrılıb-açılır, dizi üstə çöküb ahu-zar edirdi. Gah öz-özünə piçildayır, gah da qıyya çəkib qışqırmaq, dərdini aləmə bəyan etmək isteyirdi:

— Mən bütün həyatımı ona qurban verməyə hazır idim. Hətta onun zəifliyi, ağır xəstəliyi belə gözümə görünmürdü.

Ürəyində bəlkə yüz dəfə təkrar elədiyi fikirləri indi dilə gətirirdi:

— Hər bir ağrı-acıya, əksliklərə məhəbbətimizin gücü ilə tab gətirib qalib gələcəyimizə inanırdım. Atamın iradəsinə

---

qarşı çıxmışım da sevgimizi yaşatmaq naminə idi. Qovuşacağımız gün əziyyətlərimizə son qoyub xoşbəxt olacaqdıq. Fəqət, bu bəxtəvərlik bizə nəsib olmadı...

Nərgiz beynini çulgalayan fikir-xəyaldan bir an ayrılib, Rəsulun son vaxtlar onu unutmasının, gec-gec zəng etməsinin səbəbini indi anlamağa başlayırdı. Telefonu söndürülən zaman, yaxud zənginə cavab verilməyəndə Rəsulun həkim nəzarətində olduğunu, müalicə aldığıni düşünürdü. Sən demə, başqa səbəblər də varmış.

İki gün əvvəl aldığı mesajı da fikrindən qoparıb ata bilmirdi: "Rəsulu unut. O artıq inanır ki, xəstəliyi üzündən sən daha onu sevmirsən. Gəl narahat eləmə, qoy öz həyatını yaşasın, onun səadəti mənimlədir."

Son günlərdə ürək yaralayan daha nələr baş verməmişdi.

Nərgiz bütün bunların hesabını sormaq üçün Rəsulu arayarkən sanki yağışdan çıxıb yağmura düşmüşdü...

* * *

Validə iş yoldaşının yas mərasimindən evə döndü. Uzun illər ərzində bir yerdə çalışdığı, dərd-sərini bölüşdüyü Tükəzban xanımın qəfil ölümü onu çox ağrıtmış, kövrəltmişdi.

İçeri girib qızını pərişan görəndə qəlbi qanla doldu. Nərgizin ağlamaqdan gözləri şışmış, bənizi qaçmışdı. Danışmağa, başına gələnləri anlatmağa təqəti qalmamışdı. Sanki dünyanın ən fağır, dilsiz-ağızsız bəndəsinə çevrilmişdi.

Qızının bu bədbin halətini görən ana dözməyib dilə gəldi:

– Bu nə görkəmdi, yoxsa ölüb-itən var?

Cöhrəsinə acı bir təbəssüm qonan Nərgiz başını yellədi.

– Olmaya Rəsulla dalaşmışan? – Validə sualının cavabını bir qədər gözləməli oldu.

Nərgiz handan-hana:

– Mənimlə dalaşıblar. Özü də Rəsulun istəyi ilə.

– Sən nə danışırsan? Bəlkə, aranızı vurublar.

– Olan olub, keçən keçib. Başa düşürsən, ana, ortada ürək səhbəti var. Artıq yerimi tutublar. Rəsulun qəlbində mənə yer yoxdu. Neçə günlük sükutun səbəbi də elə bu imiş...

— Qızım, səni qara basır, nədir? Heç belə də iş olar? Bu fikirləri başından çıxar getsin.

Anasının hər şeyi əzəldən axıra bilmək üçün israr etdiyini görüb eşitdiklərini aramla danışmağa başladı. Yenidən dolux-sundu. Göz yaşları yanağı boyunca süzülür, əsəbdən əli-ayağı əsir, dili topuq çalırdı.

Nərgizin axır sözü bu oldu ki, ürəyə zor etmək olmaz, kimi sevirsə, qoy onunla da qalsın.

Anası hər şeyin yoluna düşəcəyini, xəstəliyinin Rəsula, yəqin ki, psixoloji təsir göstərdiyini, kiminsə onun hissələri ilə oynadığını, yolundan azdırmağa çalışdığını söyləsə də, Nərgiz razılaşmırıldı:

— Qoy öz dünyasına qapanıb qalsın. Mən onun sönüük, məşəqqətli həyatına işiq salmaq, cəmiyyətə qaynayıb-qarışmasını istədim, ana. Bir olan Allah bütün bunları görürdü. O isə vədinə dönük çıxdı. Mən elə bil heç olmamışdım.

Saatlar, dəqiqələr ötür, Rəsuldan bir xəbər çıxmırıldı. Yəqin ki, o, zəng edib baş verənlərə aydınlıq gətirəcəkdi. Nərgiz ən azı belə düşünürdü.

* * *

Səhhəti xeyli yaxşılaşan, qəbul elədiyi dava-dərmanın sayı azalan, fəqət ürəyinin dərdi yüngülləşməyən Rəsul sıixin-tılar içində boğulur, çabalayırdı... Yüz dəfə götür-qoy etsə də, sonrakı hərəkətlərini müəyyənləşdirə bilmirdi.

Artıq palatalarda xəstələr arasında piçhapsıç gəzir, bu cavanların eşq macərasından danışıldırılar. Hətta qızın narkomaniyaya meylli olduğu, bunu Rəsula da alışdırmağa başladığı üzə çıxmışdı. Növbətçi tibb bacısı antibiotik inyeksiyalarını vurmaq üçün gecə saatlarında Rəsulgilin otağına girərkən Səmanın çarpayıda yarıçılpaq vəziyyətdə uzandığını görmüşdü. Bu palatadakı xəstə oğlan evə yazılılığından daha zox sərbəstlik yaranmışdı. Tibb bacısı hırslınərək qızı palatadan bayıra çıxarmışdı. Ertəsi gün isə ona xahiş-minnət etsələr də, bu barədə baş həkimə bildirmişdi.

Bütün bunları düşünən Rəsul bir qərara gələ bilmirdi. Gərgin, əsəbi, yorğun idi. Sanki sinirləri bir tükdən asılı vəziyyətdə qalmışdı. Adı bir söz belə onu hövsələdən çıxarıır, qanını qaraldırırdı. İndi ən çətin məsələ Nərgizlə danişib ona hər şeyi anlatmaq idi. Rəsul onu sevən, həmişə nazını çəkən, qayğısına qalan Nərgizə axı nəyi anladacaqdı... Yüngül əxlaqlı Səmanın mənəviyyata sığmayan hərəkətlərini, iki gəncin arasında qaratikan kimi bitməsini, nə olur-olsun, onları ayırməq istəyini, daha nələri, nələri... məsum, mələksimsə xil-qətə necə çatdıracaqdı?

Bəzən ona elə gəlirdi ki, bu dilli-ağızlı, başdan tük qoparan, ucadan danişib hay-küyü ilə hamının diqqətini özünə cəlb eləyən bu qızı qarşı heç özü də laqeyd deyil. Səsi, daha çox nəvazişi, nəfəsi, onunla yataqda keçirdiyi odlu dəqiqələr üçün qəribəsəyir. Səmani görəndə deyirdi:

— Sən şeytansan, amma nə edim ki, qəlbimə girirsən.

Sonra da düşündürdü:

— Bir ürəkdə iki sevda yaşaya bilərmi? Onsuz da Nərgizi mənə verməyəcəklər. O isə mənə qoşulub qaçan deyil. Ondan ötrü hər şey saflıq, ədəb-ərkan üstündə qurulub. Belə getsə, heç vaxt qovuşa bilməyəcəyik.

Özünə təskinlik verib rahat olmaq istəyirdi. Elə bu fikirlə də tərəddüdlərinə son qoyaraq, Nərgizin cib telefonunun nömrəsini yiğib düyməni basdı. Ürəyi şiddətlə döyüñür, onu xəcalet təri bürüyürdü. Qızın titrək səsini eşidincə artıq danişmaq zorundaydı:

— Nərgiz, heç bilmirəm bütün bunlar nədən oldu, aramıza kim girdi?

Keçirdiyi əsəb gərginliyindən az qala boğulurdu. Xeyli öskürüb sözünə davam elədi:

— Yəqin, bu zəhrimər xəstəlik mənlə qəbrə gedəcək. Hələ iynəyə də aludə olmuşam. Naxoş, zəlil bir adamla ömür çürütməkdənsə, bəlkə, belə məsləhətdi. Sən elə qürurlusan ki, bu olub-keçənlərdən sonra məni bağışlamazsan. Bunu xahiş eləməyə heç üzüm də yoxdu. Bilirəm, indi

---

bütün etiraflarım heçə bərabərdi. Sabah xəstəxanadan çıxıram. Görünür, hər şeyin bu cür bitməsi lazım olmuş. Özü də, nə gizlədim, Səma ilə qalacağam. Mən daha çətin ki düzələm. İndi onunla məni – dünyanın ən zəif iradəli adamını birləşdirən çox şey var. Sənə layiq ola bilmədim. Əlvida...

Nərgiz qəhərini güclə boğur, istəklisinin bu dərəcədə dönük çıxdığına heç vəchlə inanmaq istəmirdi. Heyhat...

Təkcə bu sözləri deyə bildi:

– Günahım nə idi?..

* * *

Yazı massasının arxasından iti sürətlə ayağa qalxdı. Dolabın üzərinə qoyduğu sevimli oyuncağı – ağ ayı balasını götürüb həsrətlə sinəsinə sıxdı. Hönkür-hönkür ağlayıb ürəyini boşaltdı. Rəsulun yadigarı olan bu zərif oyuncağa sonuncu dəfə diqqətlə baxıb gözlərinə, yanaqlarına tutdu. Sanki bu yavrucıgaz işıldayan oyuncaq gözləri ilə məlul-məlul baxıb elə bil “axı, niyə belə oldu?! – deyə sorurdu.

Siyirtməni hırslı çəkdi. Burada hər şey Rəsulla bağlı idi. Onun fotosəkillərini, yazdığı məktubları, ovqatının yaxşı vaxtında çəkdiyi məzəli rəsmələri, bağışladığı kiçik suvenirləri... yiğisdirib əlinə keçən qara torbaya doldurdu, məhəbbətinin ilk nişanəsi olan oyuncağı isə üstdən qoyub bərk-bərk bağladı. Elə bil həmin andaca onun nakam bəxtinə-taleyinə açılmaz düyüն vurulurdu. Nərgizin çox sevdiyi məşhur bir şeirdə deyildiyi kimi, “o itən günlərin paslı açarı” tapılacaqdımı? Bu suala nikbin cavab vermək mümkün-süz idi.

“Həmişə dərdli insanların ürək sıxıntıları axşamın alatoranında, qaş qaralanda lap çoxalır, – deyə düşünərdi. İndi də eynən həmin cansızıcı vaxt-vədə idi.

Artırmadan pilləlrlə enib həyətə düşdü. Qardaşının əkdiyi qızılıgüllər nə qəşəng açmış, ətri-rayihəsi aləmi

---

bürümüşdü. Son günlerin əndişəsi bu əsrarəngiz gözəlliyi görməyə, duymağın ona macal verməmişdi.

Həyətdə sakitlik ididi. Çiçəyini təzəcə töküb yarpaqlamış qollu-budaqlı ərik ağacının arxasına keçdi. Ağacın dibindəki bellə torpağı qazmağa başladı, torbanı açdığı xəndəyə atıb, cibindəki kibritle od vurub yandırdı. Tüstüdən alışan, hüzn-kədərdən yaşla dolan gözləri heç nəyi sezmirdi. Arzuları, ümidi də yanır külə dönür, torpağa gömülürdü.

Nərgiz alışib yanın məktublara baxaraq, istəklisi haqqında düşünürdü: “Sən zülmətdə günəş idin, qaranlıqda əriyib yox oldun.”

Xəndəyin üstünü torpaqlayıb bilinməz hala gətirdi. Sevgisini qəlbindən biryolluq çıxarıb atdığı kimi, onu çox bəlalara düşçər edən məhəbbətinin nişanələrini də həyatından silmiş, kənar etmişdi. Rəsulla bağlı hər şeydən qurtulmaq, xilas olmaq istəmişdi.

Qonşu həyətdən – divarın o tayından isə uşaqların səsi, gülüşü eşidilirdi. Məhəllə oğlanları bir yerə cəm olub ucadan kaset oxutdurur, mahni dinləyir, qızğın mübahisə edir, haykülə hərə öz fikrini söyləyirdi. Necə deyərlər, ağız deyəni qulaq eşitmirdi.

Sərbəst düşüncəli cavanların sevdiyi “Dəyirman” qrupunun ifasında “Oyuncaq” adlı repin melodiyası ətrafa yayılanda araya birdən-birə sakitlik çökdü. Mahnının ifaçıları məhəbbətə oyun-oyuncaq kimi baxmaqdan dolayı yaranan faciələri dəyirmansayağı “üyündərək” nəql edirdi:

*Sinacaq, qalacaq
Əlində oyuncaq bir gün.
Qalacaq yiysiz oyuncaq.
Sinacaq, qalacaq
Əlində oyuncaq,
Oyuncaq...*

**Bakı-İstanbul-Bakı
mart 2010-cu il**

BİR QARANLIQ GECƏDƏ

hekayə

Axşamdan xeyli ötmüşdü. Uşaqların bütün gün vurnuxduğu dolanbac, tozlu-torpaqlı kənd yollarından əl-ayaq çəkilmiş, ətrafa sakitlik çökmüşdü.

Güldəstə həyət-bacanı süpürmiş, toyuq-cücəni hınə salmış, qapalağını bərkitmişdi. Qonşusu Tamaşa xalanın kürt düşmüş çil toyuğunu tülükü aparandan sonra gözü yamanca qorxmuşdu. Toyuq-cücənin yaxın həyətlərə dadanan bu şələquyruğa yem olmasından ehtiyatlanırdı.

Ocağın gözünə atmaq üçün bir qucaq çırpı gətirmişdi. Örүşdən qayıdan mal-qarani tövlədə rahatlayıb, altını təmizləmiş, yemini-suyunu vermişdi. Yanibalalı Bəzək inəyini sağlamış, üzlü süddən qatıq çalıb, qazanın üstünü bərk-bərk basdırılmışdı.

... Səhər tezdən su qırğından yiğdiyi təzə-tər pencərdən bişirdiyi xörəyi boşqablara çəkib süfrəyə düzdü. Təndirə yaptığı ətirli çörəkdən, yuxadan qalaqlayıb ortaya qoydu. Balalarını başına yiğib qarınlarını doyurdu. Sonra onları yatağına salıb arxayınlaştı. Könlündən bürünüb yatmaq keçsə də, yerindən qalxdı. Bir neçə görüləsi işi vardı. Barmaqlarının ucunda otaqdan çıxməq istəyirdi ki, sonbeşiyi, iki yaşlı Gülyazın səsinə geri döndü. Qızçığazın yuxuya getməsi ilə oyanması bir oldu. Mürgülü-mürgülü nəsə mızıldanırdı. Gülyazın nasazlığını düşündü: “Yəqin uşaqa soyuq dəyib, yeməyi, yatmayı da azib-çaşib”.

Artırmaya çıxdı. Qonşu qızı Validə ilə birgə köməkləşib ertədən bişirdiyi böyürtkən mürəbbəsini ləyəndən şüşə qablara boşaldıb çardağa yiğdi. Taxçalara düzdüyü yarpaq tutması və şorabalara, əncir riçalına, torbalardakı tut, xurma qurusuna nəzər saldı. Qişa tədarük gördüyündə, bu gün-sabah qapını alacaq soyuq fəsil üçün balalarına az-çox azuqə hazırladığını görə sevindi. Çardaq çox sərin idi. Üşüdüyünnü hiss elədi. Küpədə saxladığı yağı götürüb pillələri ehmalca endi.

Nəzərləri dünən mal nobatına gedib yağışa-çiskinə düşmüş böyük oğlu Əhmədin qapalağın ağızında atılıb qalmış qaloşlarına dikildi. Ərinməyib rezin ayaqqabılıarı yerdən qaldırdı, ziğ-palçığını yudu, çəpərin yanındakı iri çaydaşının üstünə qoydu.

Yalın başında, iki gözdən ibarət evdə yaşayan Güldəstənin ailəsi kənddə ən kasib ailələrdən sayılırlırdı. Yenə əri Məmmədin sağlığında dolanışqları babat idi. Yük maşını sürən Məmməd ağır yol qəzasında öləndən sonra ailənin bütün qayğıları Güldəstənin çıyılınarınə düşməşdi. Evin həm kişi, həm arvadı olmaq, doğrudan da, çətin idi.

Cavan və sağlam ərinin itkisi Güldəstəni yandırıb-yaxmış, əlini hər yerdən üzmüşdü. Bəlkə də qürurlu, mərd olduğuna görə onu lap çox sevmişdi. İndi dörd uşaqla damın altında başsız qalmış, tənha gecələrdə Məmmədin vaxtsız-vədəsiz ölümünə o ki var göz yaşı axılmışdı.

Qonşu arvadları, qohum-əqrəba yığışıb ona təsəlli vermiş, necə deyərlər, qaradan çıxmağı məsləhət görmüştülər. Çəpər qonşusu, ağbirçək Telli xala sinəsini irəli verib demişdi: “Bir sənin başına gəlməyib ha, nə birinci, nə də axırıncı deyilsən. Odur hey, Tamaşanın qızı Səkinə vur-tut üç ilin gəlini oldu. Olacağa çarə yoxdu, Allah səbr versin, qızım”.

Güldəstə indi bütün bunları yada salır, çətin anlarında, ailəsinin yavanlığı olmayanda dadına yetənləri, xeyirxahlıq edib kömək göstərənləri xatırlayırdı. Ailəsinə ən çox əl tutan, son ümid yeri – təkcə qardaşı Səftər idi. O, özü elə də böyük imkan sahibi olmasa da, dayı borcunu yerinə yetirib atasız qalmış uşaqlara tez-tez baş çekir, dərd-sərindən xəbərdar olurdu. Elə keçən şənbə payızlıq bugdadan dəyirmandan üyütdürdüyü iri un çuvalını bacısının qapısında düşürüb, Güldəstəni sevindirmişdi. Qarşısına çıxan on dörd yaşlı Əhmədə: “Bacıoğlu, hazırlaş, səni avtoçilingərlik kursuna yazdıracağam, əlin çörəyə çatsın,” – deyib getmişdi.

Dayısının bu canıyananlığı, Əhmədi bir yana çıxarmaq barədə düşünməsi Güldəstəni əməlli-başlı kövrəltmişdi. Fikir-

---

ləşirdi ki, oğlu yaşıdı olan kənd cavanları kimi dəhrədən, bel-dən, oraqdan yapışmaz, əlləri qabar bağlamaz, bir sənətin qul-pundan tutar:

Bu xeyalların içində ikən birdən qulağına taqqıltı səsi gəldi. Əvvəl elə düşündü ki, yuxuludur, onu qara basır. Ayaq səsləri, hənirti yaxınlaşdırıqca ürəyinə şübhələr, qara-qorxu dolmağa başladı. Gecənin yarısında onun həyət-bacasına kim giri bilərdi?

Yorğanı üstündən atıb yatağından qalxdı. Uşaqlar oyanmasın deyə, barmaqlarının ucunda yeriyərək pəncərəyə yaxınlaşdı. Tül pərdəni ehmalca aralayıb ətrafa boylandı. Gözünə qaraltı göründü və bir anda yoxa çıxdı. Sonra tövlənin qarşısında iki kölgə peydə oldu. Başı papaqlı, ayağına uzunboğaz çəkmə geymiş, iri gövdəli, yönəmsiz kişi əlindəki tüsəngi havada yelləyərək tövlədən çıxıb qoyunları qabağına qatan cavan oğlan na göstəriş verir, onu tələsdirirdi.

Güldəstə həyət qapısının kilidini qırıb tövləyə girmiş mal-qara oğrularını görəndə damarında qani dondu. Nə edəcəyini bilmirdi. Evinin ruzi-bərəkətinə göz dikən talançıların qarşısını necə alsın? Götür-qoy etməyə macal yoxuydu. Xələtini əyninə geyib, gülli şalını başına doladı, başmaqlarını ayağına keçirib həyətə endi.

İns-cins gözə dəymirdi. Qapısı taybatay açıq qalmış tövlədən aparılan heyvanların ayaq izləri açıq-aydın sezilirdi. Yüyürərək darvazadan çölə çıxdı. Özünü oğrulara çatdırıb heyvanları geri qaytarmaq istəyirdi. Nankor, başqasının varı-mülkü hesabına ömür-gün sürənləri dodağının altında o ki var söyüb-yamanlayırdı: “İşə bir bax, nə qədər yaramaz olasan, onun bunun həyətinə xəlvətcə dürtülüb oğurluq edəsən. Kasıb balasının boğazına şərik çıxasan”.

Qoyun-quzunu qabağına qatıb aparanlar isə Güldəstəni xeyli arxada qoymuşdular və bu talesiz qadının onları qarabaqara izləməsindən xəbərsiz idilər.

Güldəstə yalın başından çayın kənarındaqə uzanan torpaq yolla gedir, necə deyərlər, hirsindən dişi bağırşagini kəsirdi. Əvvəlcə düşünürdü ki, bu quldurların dalınca gedib onların yerini-yurdunu öyrənsin və polisə bildirsin. Bəlkə, bu minvalla istəyinə çata. Tez də fikrindən daşındı, az qala özünü qınamağa başladı: “Sənin nəslində polisə, milisə gedib, şikayət edən olmayıb. Dul arvadsan, ailən başsız qalıb, sənə belə şeylər yaraşmaz. Bir də ki, bu işin düşər-düşməzi olar, firlanıb-dolanıb öz başında çatlar. Yazıq, köməksiz balalarından hayif çıxarlar. Onları qoru, axı, bu haqsız dünyada sənin kimin var?”

Gecənin qaranlığında üzüshağı yolla irəliləmək elə də asan deyildi. Sakit-sakit axan çayın qamış basmış, çala-çuxurlu sahili ilə gedir, kol-kosa ilişirdi.

Birdən ayağı iri bir kötüyə dəyib zərbə yerə çırıldı. Ağrıdan qışqırıb ufuldamağa başladı. Üz-gözü sıyrılmış, sağ dirsəyi bərk əzilmiş, dizləri göynəyirdi. Qarğış eləməkdən özünü saxlaya bilmədi.

Qoyunları haraylayıb aparan oğrular qəfil qışqırıq səsinə geriyə dönüb ətrafa boyandılar. Bir kölgə kimi onları izləyən qaraltını görəndə bir anlıq özlərini itirdilər. Düşündülər ki, gecənin bu vədəsində tənha qadın buralarda nə gəzir? Yoxsa, bizim əməlimizdən xəbərdar olduğu üçün arxamızca gəlib?

Güldəstə heyi-hərəkəti qalmasa da, qamətinini düzəldib üst-başının toz-torpağını çırpdı, iki-üç addım irəlilədi. Əliçomaqlı kişinin ona tərəf yeridiyini görünce canına üzütmə düşdü. Bu yekəpər, eybəcər adama zəndlə baxdı. Zülmət gecədə üz cizgilərini sezmək çətin olsa da, çalpapaq kişinin çənəsindəki dərin çapıq gözündən yayınmadı. Birdən qeyri-iradi:

— Ay aman bu ki Çapıq Məhərrəmdir! — deyə var gücü ilə çığırdı.

— Arvad, sən kimsən? Kimin külfətisən? — Çapıq Məhərrəmin kor-kobud səsi gecənin qaranlığında əks-səda verdi.

– Kimin gözünə kül üfürürsən, yoxsa məni tanımirsan? – Bu sözləri deyən Güldəstənin qorxu-hürkübü sanki əriyib yoxa çıxmışdı:

– Kimin evini taladığını yaxşı bilirsən, özünü tülkülüyə vurma! Qabağına qatdığını doqquz baş heyvanı Məmmədin yetimlərinin boğazından kəsmisən, namərd oğlu namərd, nəfsinə iyiyəlik eləyə bilmirsən, belə vicdansızlıq, tamahkarlıq olar?

Təxminən on il əvvəl baş vermiş hadisə Güldəstənin gözü önündə canlandı. Gor qonşuları, əri cavan ikən ağır xəstəlikdən vəfat etmiş, bir çətən külfəti olan Səlimənin iki inəyini oğurlayıb satmış Məhərrəmin bu alçaq hərəkətinə dözməyən Məmməd onu tapıb kənd içində üzünə tüpürmüş, nakişi adlandırmışdı.

Sonralar oğurluq şakərindən əl çəkməyən Məhərrəmi tutub dama basmışdılar. Bir neçə il cəzasını çəkib qayıtmışdı. Türmədən ona yadigar qalan isə üzündəki dərin çapılı idi. Kənddə danışındılar ki, arvad-uşağa sataşdığını, kasıb-kusubun malını apardığına görə “vorzakonlar” Məhərrəmi məhbəs qanunları ilə cəzalandırmışdı. Amma bu da ona dərs olmamışdı.

Güldəstə ona daşın haradan dəydiyini indi bir daha başa düşdü. Hər cür naqışlık, dələduzluq, müftəxorluq boyuna biçilmiş bu yaramaz vücud onun qarşısında idi. Odur ki, dişinin dibindən çıxanı onun sıfətinə yağıdırmağa başladı:

– Sən də adını kişi qoymusan, hələ bir başında papaq da gəzdirirsən? Məmməd sağ olsayıdı, bu qələti eləyə bilməzdin, dərinə saman təpərdi. Əlinə girəvə keçib, fürsət tapıb bizdən hayif çıxırsan. Onun-bunun hesabına yaşamaqdən nə vaxt əl çəkəcəksən? Xalxin malını-mülkünü qarət etməkdən doymursan? Hələ bu cavani da yolundan çıxarıb yaramaz işlərə qos-musan.

Güldəstə dərindən nəfəs alıb səsinə ara verdi və oğruların qarşısına keçib daha qətiyyətlə:

—Amma balalarımın boğazından kəsdiyin bu heyvanları basıb yeyə bilməyəcəksən. Göydə Allah var. Qaytar balalarımın qoyun-quzusunu,- dedi.

Çapıq Məhərrəm o biri əlindəki qoşalülə tüfəngi silkələyib amiranə tərzdə:

— Aaz, boş-boş danışma, səsini kəs, keçinin buynuzu gicishəndə başını cobanın çomağına sürtər. Zənən xeylağı olmağına baxmaram, ha! Yolumu kəsmə, evinə qayıt, get yetimlərinə yiyləlik elə.

— Qorxmursan ki, yetimlərin ah-naləsi səni tutar. Sənin bu hərəkətin Allaha da, bəndəyə də xoş getməz. Gəl bu daşı ətəyindən tök! — Güldəstənin səsi titrədi, lakin tez özünü ələ alıb:

— İstəyirsən atəş aç, ya başımı kəs! O heyvanları ancaq meyitimin üstündən apara bilərsən.

Qarşısındaki qadının cəsarətini, dönməzliyini, ölümündən belə qorxmadığını görən Çapıq Məhərrəm bir addım geri çəkildi. Ürəyindən nələrin keçdiyini bir Allah bilirdi. Deyəsən, heç belə vəziyyətə düşməmişdi. Güldəstənin inadı qarşısında duruş gətirə bilmədi. Əzazil, zalim, yırtıcı xislətinə görə hamının çəkindiyi, üz-göz olmaq istəmədiyi bu yalquzaq sanki rəhmə gəlmışdı. O, əlindəki zorba çomağı yerə tullayıb xırıltılı səslə:

— Götür apar, sox gözüün giləsinə! İt aparan olsun!

* * *

Bu payız gecəsi yaşadıqlarımı kaş Allah ömrümə yazmayıyadı. Haram tikə ilə böyüüb müftəxorluqla dolanan, başqasıının malına-puluna qənim kəsilən bir nadürüstün əliylə qətlə yetirilərdim. Səssiz-səmirsiz gecənin zülmətində canımı elə alardılar ki, heç bir tikəm də ələ düşməzdə. Onda binəsib balalarım kimin ümidiñə qalardı?

Güldəstə bütün bunları düşünə-düşünə gəldiyi yolla geri qayıdır, qoyun-quzunu haylayıb evinə aparırdı. Tikan kolları-

---

nın daladığı, qanatladığı ayaqlarına, sıyrılib göynəyən dizlərinə fikir vermədən yeriyir, qapısı açıq qalmış evinə, körpə balaları müşildayan isti ocağına tələsirdi.

İşdən-gücdən yorulub yatmış doğma kəndinin sükut anları da gözəl idi. Güldəstənin bəxtindən buludların arxasından ay doğmuş, ətrafi işıqlandırmışdı. Bədirlənmiş, parlaq ay tənha qadının başı üstündə cövlən edərək onunla qoşa addımlayırdı...

ANALIQ HAQQI

hekayə

- Yoox! O ölməyəcək!

Ülviyyənin başı üstündən bir an çəkilməyən Elçinin bu etiraz nidaları reanimasiya otağının divarlarını aşib xəstəxananın dəhlizlərinə yayıldı. Həyat yoldaşının düşcar olduğu ağır xəstəlikdən şəfa tapacağına hələ dünənədək inanır, ümidiyi üzmürdü. Xəstəni müayinə edən bir neçə həkimin son konsiliumunun qərarı bütün doğmaları kimi, Elçini də iliyinəcən sarsılmışdı: “Ülviyyənin sağalmaq ehtimalı sıfıra bərabərdir. Hepatit “S” virusu xəstənin qara ciyərini dağdırıb”.”

Elçin heç cür sakitləşə, özünə yer tapa bilmirdi. Yer-göy başına hərlənirdi. Bütün mövcudatı, varlıqları yaradan uca Tanrıya belə az qala üsyana qalxmaq istəyirdi.

Haləti anbaan dəyişən, başı üzərində ölüm kabusu dolaşan Ülviyyənin heyvatək saralmış bənizinə, hərarətin şiddətindən titrəyən dodaqlarına, məsum çöhrəsinə dağılmış pərişan saçlarına baxdıqca ürəyindən qara qanlar axır, iki gül üzü körpəsini göz önüne gətirir, yeri-göyü xəlq eləyən Allahın bu zülmə necə rəvə gördüyüünü düşünürdü.

Ürəyini didib-parçalayan bir hiss də vardı: Ülviyyə üçüncü uşağa hamilə idi. Körpənin doğulmasına az qalmış ananın sarılığa tutulduğu bəlli olmuşdu. İlk müayinələr ana bətnindəki döllün ürək döyüntülərinin zəif eşidildiyini göstəirdi. Hətta doğulsa belə, çäğanın yaşayıb-yaşamayacağı sual altında idi. Bəzi həkimlər, heç olmasa, körpənin salamat qalması naminə addım atmağı məsləhət görsə də, ananın zəif, üzgün vəziyyəti bu istəyin də mümkünzsizlüğünü ortaya çıxarmışdı.

İndi isə Ülviyyə kəskin ağrılardan sayıqlayır, inildəyirdi. Nə yanına gəlib-gedənlərdən, nə də həkimlərin cidd-cəhdindən xəbəri vardı. Vena damarlarına vurulan iynələrin də artıq təsiri yox idi.

Gecədən xeyli ötmüş xəstənin vəziyyəti daha da kəskinleşdi. Zöhrə ana qızının saçlarını tumarlayır, ağrılarından qıvrılan balasına kədərli zülmələri ilə son laylasını çalırdı. O sövq-təbii duymuşdu ki, bu səhər Ülviyə üçün açılmayıacaq...

* * *

Dəfn mərasiminə xeyli adam toplaşmışdı. Elçinə elə gəlirdi ki, izdihamin ucu-bucağı görünmür. Üstünə al-qırmızı ipək salınmış tabutun yanında addimlayan iki oğul atası sanki dünyanın ən ağır yerişini yeriyirdi. Evlərindən məzarlığadək uzanan bu yol elə bil heç vaxt bitib-tükənməyəcəkdi. Ayaqlarını güclə sürüyürdü. Gözləri önündə isə tamam başqa bir mənzərə açılırdı...

...Qonşu qızı Ülviyə həmin gün həmişəkindən daha gözəl görünürdü. Boyuna biçilmiş gəlinlik donu, saçına taxdığı bəyaz gullər ona xüsuslu yaraşıq verirdi. Toyun başlanmasına az qalmış sıfariş etdikləri ağ “Limuzin”ə əyləşib Dənizkənarı parka, Xəzərin sahilinə gəldilər.

Hava küləkli idi. Köpüklü dalğalar bir-birini qovaraq sahilə çırplılırdı. Ləngər vuran ləpələr üstündə səsli-küylü qağayılar uçuşur, suya baş vurur, yenidən havaya qalxırırdı. Çığrtısı lap aydın eşidilən bir cüt ağ qağayı dəstədən geri qalmışdı. Sevgili-lər qoşa süzən, bir-birinə mehr-ülfət bağlamış bu qanadlılara heyranlıqla baxır, onlara bənzəmək, daim birgə olmaq istəyirdilər. Ağ qağayılarla bahəm ənginliyə ucalmaq, sonsuzluğa qovuşmaq onların bu xoşbəxt anlarda ən ülvi arzusu, istəyi idi. Heyhat...

* * *

...Mollanın qəbirüstə oxuduğu Quran ayələri bitər-bitməz şirin xəyallarından ayıldı. Üzügülər, gözəl Ülviyə artıq torpağa gömülmüş, son mənzilinə yetişmişdi. Taleyin hökmünə bax ki, bətnindəki körpəsini də özü ilə birgə haqq dünyasına aparmışdı.

Ülviyyənin vaxtsız ölümü Elçinə çalın-çarpaz dağ çəkmişdi. Ömür-gün yoldaşının itkisinə dözə bilmirdi. Bir yerdə qərar tutmaq müşkülə dönmüşdü. Qəhər onu boğur, dərd əlindən göyüm-göyüm göynəyirdi. Körpə balalarının ürkək baxışları ilə göz-gözə gələndə sarsılır, özünü günahkar sayırdı. Bəs indi o, balaca Şamilinə, Cəmilinə nə cavab versin? Balalarının dilindən “Ana”” kəlməsi qopanda onları necə ovundursun?

* * *

Həyətdə yas mağarı qurulmuşdu. Hüzr yeri dolub-boşalırdı. Qohum-əqrəba, qonum-qonşu, dost-tanış mərhumun ailəsinə, valideynlərinə, həyat yoldaşına başsağlığı verir, Allahdan səbr diləyirdilər. Ağır gündə dərd-sərinə yanaların, kədərinə şərik çıxanların təsəllisi Elçinin başını qatır, ağrı-acısını bir qədər yüngülləşdirirdi.

Ağsaqqal Rəşid müəllim yeganə qızı Ülviyyənin qəfil ölümündən sarsılmış, kişinin qəddi əyilmişdi. Zöhrə ana dizinə döyüb, “balam, vay”” deyirdi. Nəvələrini sinəsinə sıxıb gəlinin ölümünə göz yaşı axıdan Ziba ananın ah-naləsi hamını kövrəldirdi.

* * *

Qırx mərasimi arxada qalmış, gəlib-gedənlərin sayı azalmışdı. Sən demə, çətin günlər hələ qabaqda imiş... Uzun illərdən bəri xəstəlikdən əziyyət çəkən Ziba xalanın ağrıları yenidən şiddətlənmişdi. Ana qayğıından məhrum olmuş balaca Şamil və Cəmil baxımsız qalmışdı. İxtisasca aviamühəndis olan Elçin işinə davam edir, çalışdığı ekipajın tərkibində uçuşlara yollanırdı. Uşaqlar xəstə nənənin ümidiñə qalmışdı. Onların yeməyini bişirmək, paltarlarını yumaq... ömrünü-günüünü əzablar içində keçirmiş ağbirçək qadın üçün asan deyildi. Körpələr tez-tez xəstələnir, titrədib-qızdırırırdı. Cabir əmi, əmi-dostu Esmira dava-dərmanlarını alır, Mətanət bibi iynələrini vururdu.

* * *

Anasızlığın dadını görmüş uşaqların saralıb-solan çöhrəsinə baxmaq olmurdı. “Uşaq atadan yox, anadan yetim qalar” ifadəsi, bəlkə, yüz kərə beynində dolaşırdı. Gözüyaşlı balalarına hər kəsdən munis olan bir varlığın yoxluğunu unutdurmaq, ciyərparalarının ana intizarına son qoymaq Elçinə mümkünüsüz görünürdü.

Uşaqlar yuxuya gedəndən sonra ən ağır anlar başlayırdı. Ömrü yarıda qırılmış Ülvıyyənin portretini əlinə alıb gözlərini gözünə dikir, onunla dərdləşirdi. Cavabsız qalan sualları isə bir deyil, iki deyildi...

* * *

Qardaş-bacıları, yaxınları, Ülvıyyənin ata-anası bir yerə toplaşıb qərara gəldilər ki, Elçin evlənsə, körpələrə yaxşı olar. Onların qayğısına qalan, nazını çekən anaya ehtiyacı var. Bu savab işi görəcək, siğala, tumara möhtac, nisgilli balaların qəlbini ovunduracaq qadın, görəsən, kim olacaqdı? Belə məsuliyyətli, çətin işə qol qoyan, razılıq verən kəs dünyanın əməlisaleh, nəcib bir insanı ola bilərdi.

* * *

Elçinin tənhalığı, küskün görkəmi, içində çəkilib ətrafin-dakıllarla ünsiyyətdən qaçması iş yoldaşlarının gözündən yayılmırdı. Yaxşı ki, zərgər dəqiqliyi tələb edən işində diqqətli idi. Hələ Moskvada Ali Aviasiya məktəbində oxuduğu illərdən özünə bu keyfiyyəti aşılamışdı. Təyyarənin texniki cəhətdən sazlığına, uçaşa yararlılığını bortmühəndis kimi cavabdehlik daşıyırıldı.

Stüardessa Leyla ekipaj üzvlərinin ürək qızdırıldığı, hörmət bəslədiyi, təmkini, ağlı və mədəniyyəti ilə seçilən qızlardan biriydi. Yaşı bir qədər ötsə də, şuxluğunu, təravətini itirməmişdi. Uca boyu, cazibədar görkəmi vardı. Elçinin mənəvi sıxıntılarına biganə qala bilmirdi. Taleyini ona bağlamağa, balalarına ana olmağa özündə güc-qüvvə tapa bilərdi. Hətta bunu ona xatırlatmışdı.

Elçin isə qərar verməyə çətinlik çəkirdi. Seçimində yanlış maqdən qorxurdu. Axı, bu, həyat məsələsi idi. Balalarının sonrakı taleyi atılacaq addımdan asılıydı. Leylanın növbəli işi, tez-tez uçuşda olması Elçini düşündürdü. Həmişə yoldaşlarına zarafatla: "Sizi bilmirəm, mən göylər üçün doğulmuşam" deyən Leyla peşəsini çox sevir, "məni mavi səmadan yalnız ölüm ayıra bilər" deyirdi. Yeni qurulacaq ailəyə isə anasız qalmış uşaqlara ürəkdən bağlanan bir qadın gərək idi.

* * *

Anasına, qardaşı balalarına baş çəkməyə gələn Cabirin Elçinlə söhbəti qısa oldu:

- Yüz fikir bir borcu ödəməz, - deyiblər. Dərd xalvarla gələr, misqalla çıxar. Xəyallardan ayrılmak vaxtıdır. Uşaqların da, anamın da vəziyyəti yaxşı deyil. Gəlsənə evlənəsən...

Elçin zəndlə qardaşına baxdı:

- Elə bilirsən asandı?

- Biliyəm, sənin üçün çətin olacaq. Nə qədər ki, hələ körpədirlər, ağılları kəsmir, bu addımı atmalısan. Bacımız deyir ki, Həmidə xalanın qızı Lalə çox yaxşı qızdır. Bəlkə, anası ilə danişaq, fikrimizi bildirək?..

Ziba xala da söhbətə qoşuldu:

- Tanıyan-bilən o qızı çox tərifləyir, bala. Ağlılı, zirək, işgüzar olduğunu söyləyirlər. Bu evə belə bir gəlin lazımdı.

Elçinin susmaqdə başqa əlacı qalmadı. İki gün əvvəl, rəhmətlik Ülviyənin anası Zöhrə xalanın dediklərini yaddaşında çözələyirdi: "Sənin və balalarının günahı deyil ki, amansız əcəl qızımı sizdən ayırıb. Körpələrə ana lazımdı, oğul..."

* * *

Günlərin birində Elçinə uzaq qohumlarından olan ailənin qızı ilə tanış olmaq imkanı yaratdılar. Bacı və qardaşının məsləhət gördüyü qızla. Lalə ağbəniz, yaraşıqlı, təbiətən sadə və mehriban idi. Onu kiçik yaşlarında görmüşdü. Allahın

---

möcüzəsi, ya nə idisə bu qız zahirən Ülviiyyəyə bənzəyirdi və bu Elçinin gözündən yayınmadı.

Aralarındaki söhbət uzun çəkmədi:

- Analarını itirmiş iki körpəyə baxmaq, onlara dərdlərini unutdurmaq, tərbiyə vermək elə də asan olmayıcaq. Subay adamlı ailə qura bilərdiniz. Bu, sizin tərəfinizdən, vallah, fədakarlılıqdı, - Elçin aramla danışır, Lalənin cavabını gözləyirdi.

Gözlərini bir nöqtəyə zilləmiş Lalə:

- Güman edirəm ki, bu yükü çıynamı götürə biləcəyəm. Allah bizə yardımçı olar...

* * *

Bu izdivaca hamı sevinirdi. Yeni ailənin təməl daşı qoyulmuşdu. Lalə uşaqlara “can” deyib, “can” eşidir, onların nazını çəkirdi. Düz doqquz aydan sonra ailədə bir oğlan uşağı da dün-yaya gəldi. Şamilin, Cəmilin adlarına yaraşdırıb körpəni Ramil adlandırdılar. Hər şeyə qadir Allah bu nəcib qadına xoş əməllərinə görə şirin pay - övlad bəxş eləmişdi.

Gənc ananın qayğıları başından aşındı. Çətinə düşəndə anası və qayınanası köməyinə çatırdı.

Ən çox sevinən isə həyatdan vaxtsız getmiş Ülviiyyənin anası Zöhrə xala idi. O, nəvələrinə tez-tez baş çəkir, onların ana sevincinə qoşulur, fərəhlənirdi. Cavan qızının ölümünə dözməyib dünyasını dəyişən Rəşid müəllimin ruhu ilə söhbət edir, ona təskinlik verirdi.

Ürəyi dərdli ana mehrini Laləyə salmışdı. Lalə də Zöhrə xalaya anası tək hörmət bəsləyir, ondan məsləhət alır, birlikdə ləziz xörəklər bişirirdilər. Lalənin anası Həmidə xalaya qoşulub xeyir-şər məclislərinə gedirdilər.

* * *

Ailə quranadək uşaq bağçasında tərbiyəçi işləmiş Lalə balacalarla dil tapmağı bacarırdı. Bu qabiliyyəti indi ana olandan sonra daha çox karına gəlirdi.

Yayın cırçıramasında Nardarandakı bağlarına köçür, bürküdən nəfəs təntiyən şəhərdən bir qədər uzağa çəkilirdilər. Uşaqlar Lalənin isti nəvazişi ilə böyükür, xoş rəftarından pərvazlanırdılar. Bağ evinin qarşısındaki köklü-köməcli tut ağacının budağından asılmış yelləncəkdə yellənən oglancıgaz anasının şirin nağıllarına az qala uyumuşdu:

- Evin üçyaşlı, sonbeşik oğlu ərköyünlük edib sözə baxmırıdı, Ramil bala, xörəyini yemirdi. Şanapipik uçub oglancıgazın boşqabını dimdiklədi...

Lalə elə bunu söyləmişdi ki, tut ağacından azca aralıda, təzəcə suvardıqları ləklərin yanında bir cüt şanapipik göründü. Uzun dimdikləri ilə torpaqdan dən axtaran çox qəribə və bəzəkli, narıncı zolaqlı quşları görəndə Ramil çox sevindi. Sual suala calındı.

- Bu quşlar başlarında niyə buynuz gəzdirirlər? Yoxsa, bunlar maral quşlardır?

Lalənin isə diqqəti eyvanda əyləşib şahmat oynayan Şəmillə Cəmildə qalmışdı. Uşaqların fərasəti ilə yaşıdlarından çox fərqlənməsi onu sevindirir, ürəyini xoş hisslər bürüyürdü. Dünən - Ülviyənin doğum günündə Elçinlə birgə onun məzarını ziyarət edərkən düşündüklərini indi piçilti ilə özündən soruşurdu:

- Görəsən, analıq haqqını qazana bilmışəm?..

QİSAS QİYAMƏTƏ QALMAZ

Hekayə

“Yenə gəlib çıxmadı...” Son bir neçə saatda bu fikri bəlkə yüz dəfə öz-özünə piçildamış, götür-qoy etmişdi.

Görən harda qaldı, niyə yubandi, başına bir iş gəlməsə yaxşıdı. Nə vaxtdır ki, ev-eşiyinə yiğişə bilmir. Elə bil fikri-zikri özündə deyil, qaradınməz, daim narahat görünür. Sanki ailəsində yox, yadların arasında. Evə gəldimi, ağızına su alıb oturur, gəmisi batmış adama oxşayır. Görəsən, bu vəziyyət nə qədər davam edəcək?

Başını əllərinin arasına alıb bütün bunları düşünürdü. Ərinin gecədən xeyli ötmüş, səhərə yaxın evə dönməsi, narazı, küskün baxışlarla qarşılanıb tənələrə tüş gəlsə belə, bu xoşa gəlməz əməlindən əl çəkməməsi artıq dözülməz idi.

Uşaqlar da bezmişdilər. Analarının bəzən yalvarış, xahiş-minnət, bəzən isə səsini ucaldaraq atalarını düz yola çağırmasının şahidi idilər. Qızlarının və ilk övladları olan oğlanın: “Ata, bizi istəmirsən? Gəlmədiyin gecə harda idin?”- sualları çox vaxt cavabsız qalırdı. Analarının göz yaşlarına artıq tab gətirə bilmirdilər. Ata isə işin-güçün çoxluğunu bəhanə gətirərək, hər dəfə başaldadıcı sözlərlə yaxasını kənara çekirdi.

Bunları göz önünə gətirdikcə yanıb-yaxılır, hövsələsi tükənirdi. Tez-tez aynabəndə çıxıb, magistral yola boyanır, ərinin maşını həyətə salacağı anı gözləyirdi. Hava az qala işıqlaşırdı, səhəri diri gözlü, fikir-xəyal içinde aćmışdı.

Bəlkə də bu üzüntülər əbəs idi. Ömrünün iyirmi ilini bir yastığa baş qoyduğu, həyatını sərf etdiyi, lakin indi ona arxa çevirən, dönük çıxan bir kəs üçün acı göz yaşları axıtmağa dəyməzdidi. Dəfələrlə özünə söz vermişdi ki, bir qədər soyuq-qanlı olsun, çox dərinə getməsin. Yəqin əri hansısa qadına meyl salıb, gününü keçirir. Gümən edirdi ki, ötəri həvəsdi, yaz qarı kimi tez əriyib yox olar. Əfsus, ümidi ləri daşa dəyir, sabahkı günə inamı qalmırıdı.

Vaxtilə eyni yerdə işləmiş, bir-birini ürəkdən sevib evlənmişdilər. Qohum-əqrəba, dost-tanış bu cütlüyün səmimi münasibətinə, mehr-ülfətinə qıbtə edir, heyran olurdu. Dalba-dal üç övlad dünyaya gətirəndən sonra işləyə bilmədi, heç əri də bunu istəmirdi. O, bizneslə məşğul olmağa başlamışdı: xırda alış-verişdən tutmuş, ta xarici ölkələrdən mal gətirməyə qədər.

Bir qədər sonra özünə kiçik dükan açmışdı. İlk vaxtlarda alveri pis getmirdi, necə deyərlər, ticarət aləmində əli gətirmişdi. Sonralar mağazalarının sayını artırdı. Keçmiş sovet istehsalı olan avtomobilini satıb əvəzində BMW almışdı. Kimya zavodunda birgə işlədikləri vaxtdan qat-qat yaxşı dolanırdılar. Şəhərin izdihamlı küçələrindən birində, doqquzmərtəbəli binada ev almışdılar. Əri xərc çəkib beşotaqlı mənzili çox gözəl təmir elətdirmiş, Türkiyədən bahalı mebel gətirtmişdi. Eyni mərtəbədə satılan digər mənzili də alıb öz mənzillərinə qataraq geniş ev-eşiyə sahib olmuşdular. Bir cüt göz lazımlı idi ki, bu cah-cəlala tamaşa etsin. Hər şey qaydasında gedirdi, bircə bu yad qadın olmasayı....

Divanda oturub gözlərini divardakı zəngli saatə zillədi. Rəhmətlik qayınatasından yadigar qalmış, köhnə, darısqal mənzillərindən gətirdikləri bu saatın kəfkiri ağır-ağır yellənir, ətrafda baş verənlərə, ailələrini çulğalılmış olaylara məhəl qoymadan fasiləsiz ləngər vururdu. Dodağının altında mızıl-dandı: “Bu saatə bax, heç nəyi vecinə almır, nə yaxşıdı belə həyat”...

Deyinib ürəyini boşaltsa da, yenə təskinlik tapmir, aram olmurdu. Bacısı, qardaşı yoxdu ki, dərdini onlarla bölüşə. Atası dünyasını çox erkən dəyişmiş, anası isə ərə getməyib, bircə balasını böyütmüştü. Ömrünü-gününü tək övladına sərf etmiş ağbirçək anasını ağrı-acıyla yükləyə bilməzdi. Ümid-pənahı ərinin iki bacısına qalmışdı. İnsafən, onlar öz gəlinlərini çox istəyir, xətrini əziz tuturdular. Axı o, əziz-xələf qardaşlarının xanımı idi. Dil boğaza qoymadan “bibi qardaş balalarını çox istəyər”, – deyirdilər.

Ürəyini açıb, dərdini onlara danışmış, qardaşlarının bu saymazyana hərəkətlərini, isti ocağından perik düşməsini anlatmışdı. Ərinin valideynləri də, onu dünyalarca sevən bacıları da bu ilginc xəbəri çox ağrılı qarşılımişdilər. Bacılar əlac yolu axtarır, ailəni bu üzüntülü durumdan xilas etmək istəyirdilər. Kiçik bacısı hətta qardaşını izləməyi, bundan ötrü güdükcü tutmağı məsləhət görmüş, “ikicə günün içində onun haralarda gün keçirdiyini biləcəyik,” – demişdi. Və sözünün üstündə durmuşdu. Qardaşından iki yaş kiçik olan, oğlansayağı böyüyən bu bacı çox cəsarətli idi, ən çətin işlərə girişər, qalib gələndə qürrələnərdi. İdmanla məşğul olurdu, sükan arxasına əyləşib maşın sürürdü, həm də yaxşı üzgüçü idi. İdmançı rəfiqələrindən birinin avtomobilini özünükü ilə bir neçə günlüyüə dəyişib, fərqli saç düzümündə, gözünə eynək taxaraq qardaşını izləməyə başlamış, çox əziyyət çəkmədən istədiyinə çatmışdı.

İri, işlek mağazaların sahibi olan qardaşının günün günorta çağrı, nahar vaxtı üz tutduğu ünvanda işdən sonrakı saatlarda da tez-tez görünməsi və həmin mənzili səhərəyaxın tərk etməsi artıq çox şeyi deyirdi. Bu mənzilin binanın arxasına baxan açıq eyvanında qardaşının cavan, sarişin qadınla qol-boyun olub, şirin-şirin səhbət etməsini də gözdən qaçırmayıb tez gəlinlərinə xəbər vermişdi.

İndi baldızının ona əsib-coşaraq danışdıqlarını yadına salıqca tüstüsü başından çıxırıldı. Hönkür-hönkür ağlamaq, hayqırmaq, yeri-göyü köməyə çağırmaq istəyirdi. Çox düşünüb daşınmış, aranı dağa, dağı arana qatmışdı. Hər an beynində yüz fikir dolaşındı. Bəlkə özünə qəsd etsin? Tez fikrindən daşındı, intihar vəziyyətdən çıxış yolu deyildi. Bəs həddi-bülüğə çatmayan balalarının günahı nəydi? Onlar kimin ümidiñə qalacaqdı?

Ərinin bəd əməlini, xəyanətini heç cür bağışlaya bilmir, onu cəzalandırmaq istəyirdi. Amma necə? Bir müddət beynini məşğul edən boşanmaq fikrindən də vaz keçmişdi. Axi, ailə dağılanda ikitirəlik yaranır, hərə bir tərəfə pərən-pərən düşür, uşaqlar odla-su arasında qalır, bu ayrılığı çox çətin keçirirlər.

Deməli, çarə yalnız bir şeyə qalırdı – qisas almağa. Ərini əlindən alan, balalarından eləyən, isti aşına soyuq su qatan o qadını tapıb cəzalandırmağa qərar vermişdi. Özü də elə-belə yox, çox amansızlıqla. Onu bilirdi ki, intiqamı ağır olacaq.

Məqsədini gerçəkləşdirmək üçün yollar arayırıdı. Axtardığını, deyəsən, tapmışdı...

Kimya zavodunda vaxtilə birgə iş şəraitindən tanıdığı ən yaxın yoldaşlarını göz öünüə gətirdi. Onların arasında sex rəisi, hətta direktor müavini də vardi. Bütün əlaqələri işə salıb, münasib adam soraqlayaraq, bir xahişdə bulunmuş, azca turşu məhlulu istəmişdi. Eyni yerdə işləyib, bir süfrədə çörək kəsdiyi, indi az qala pensiya yaşına çatan, amma hələ də bu müəssisədən aralanmayan ağbirçək, üzüyola Firuzə ana onu doğma qızı qədər sevir, hərəkətlərindən, xasiyyətindən xoşlanırdı. Arabir zəngləşib, hal-əhval tuturdular. Odur ki, sözünü yerə salmayıb, istədiyini yerinə yetirmiş, kiçik bankaya tökdüyü qələvi məhlulunu gizlincə sexdən çıxarıb ona göndərmişdi. Kiçik baldızı isə bu “əmanəti” ünvanına çatdırmışdı. İndi bu təhlükəli “əmanəti” uşaqların gözündən uzaq, əl çatmayan yerdə saxlayır, əlverişli məqam gözləyirdi.

Nəhayət, belə bir fürsət ələ düşdü. Ərinin yenə həmin başabəla ünvanda, məşuqqəsinin yanında olduğunu bilən kimi, qərarını qətiləşdirdi. Ona bu xəbəri çatdırın, halına yanıb kömək göstərən baldızının maşınınə minib, evlərindən dörd-beş məhəllə aralıda olan binaya tərəf getdilər. Əsəbləri tarıma çəkilmişdi. Onun yerini tutmuş, sevdiyi insanı əlindən almış o əxlaqsız qadını didib parçalamağa, tikə-tikə doğramağa hazır idi. Sonrası nə olacaqdı, heç o barədə düşünmək belə istəmirdi. Yerlə göy birləşsə belə, rəqibini tapıb cəzalandırmaq, ona yerini göstərmək istəyirdi.

Dəqiqələr bir göz qırpmında ötüb keçdi. Daim ürəyində lənətlədiyi, “xaraba” adlandırdığı həmin binanın qarşısına çatanda sükan arxasındakına işarə edərək, “mən özüm gedəcəm”, - deyib maşından düşdü. Binaya girən kimi əl çantasın-

---

dakı şüşə qaqbı çıxarıb əlində tutdu, iti sürətlə üçüncü mərtəbəyə qalxıb pilləkənin üstündəki mənzilin zəngini çaldı. Ürəyi bərk döyündürdü: “Kaş qapını o ləçər özü açayıd. Əgər qapıya əri çıxsa, onda necə olacaq?”

Sualın cavabını düşünməyə macalı qalmadı. Qapının arxasından ayaq səsləri eşitdi. Kim idisə, görünür, çağırılmayan qonağı qəbul etmək istəmirdi.

Namünasib vaxtda qapının ağını kəsən “qonaq” isə çox israrlı idi, zəngi dalbadal çalırdı.

Birdən qapı şaqqılı ilə açıldı. Çəhrayı, güllü ipək xalat geyinmiş, saçları ciyinlərinə, sinəsinə dağılmış sarışın qadın təecübələ ona baxırdı:

- Sizə kim lazımdı? – sualını eşidər-eşitməz əlində tutduğu qapağıaçıq şüşədəki turşu məhlulunu var gücü ilə rəqibinin üzünü tulladı.

- Öl, alçaq qadın, sənə bu da azdı! O yaramaz niyə çölə çıxmır?! deyib pillələri qaçaraq enməyə başladı.

Binanı tükürpədici qışqırıq səsi bürümüş, yaxın qonşular hay-küy eşidib mənzillərindən çıxmışdı. Təkcə onu bilirdi ki, hadisə yerindən tez uzaqlaşış getməlidir.

Gəldikləri maşınla geri qayıldırlar. İti sürətlə həyətdən çıxbı gözdən itsələr də, bu naməlum avtomobili və içindəki qadınları görənlər olmuşdu...

Üzü, boyun-boğazı yanıb suluqlamış, pörşələnmiş qadın vay-şivən qoparıb qonum-qonşunu başına yiğaraq, ufuldaya-ufuldaya hadisəni nəql edirdi.

Səsə toplaşanlardan kimsə təcili tibbi yardım çağırmaq istəyirdi. Başqa birisi tez polisə xəbər vermək üçün təkid edirdi. İçəridə isə üzüqara, vicdanı ləkəli bir kişi səsini içinə çəkib bir kuncə qışılaraq arvadının səsini eşitmışdı. Bu namərd kişinin adam arasına çıxmağa üzü yox idi...

Sifətində dəhşətli ağrılar hiss edən, yanaqları, burnu ən ağır yanıqlarda olduğu kimi, şışib eybəcər hala düşən sarışın gözəl bir an nə edəcəyini bilmədi. Birdən nə fikirləşdisə,

---

ətrafinə cəm olanlara çığırmaga başladı: “Burada tamaşa göstəirlər? Yoxsa bu hala düşməyim xoşunuza gəlib? Rədd olun mənim qapımdan! Heç kəsi görmək istəmirəm”.

Bunları deyib içəri girdi və mənzilin qapısını zərbələ çırpdı. İndi onu yataq otağında gözləyən sevgilisinin qarşısına necə çıxsın. Yəqin ki, sifəti əcaib hala düşüb. Dəhlizdəki bədənnüma güzgündə özünü görəndə az qala dəli olacaqdı. Baxdığı ən qorxulu filmdə belə eybəcər, bədheybət sifət görməmişdi. Gözləri sanki mütənasibliyini itirib lap çuxura düşmüşdü.

Birdən dəhşət içində anladı ki, sol gözü tamamilə görmür. Dodaqları qarsılanmış, əvvəlki şuxluğu qalmamışdı. Əyilmiş, qırışmış sifəti kimə lazımdı?

Qəfil təmasdan bərk diksindi. Sakit addımlarla ona yaxınlaşışçıyınlarını cucaqlayan sevgilisi günahkar adamlar kimi gözlərini yerə dikmişdi. Handan-hana dili açıldı:

Özüm çölə çıxmadım ki, qonşular məni görməsin. Bütün baş verənlərin təqsirkarı mənəm. Heç bilmirəm günahımı necə yuyum...

Məşuqəsi elə bil bu sözlərə bənd idi, səsini başına atıb:

Həyasız arvadıvı tutduracam. Səni yanında görmək istəyirdi, indi heç görməyəcək, sevimli ərinə və balalarına ömürlük həsrət qalacaq, çünkü qazamatda çürüyəcək. Sənə söz verirəm, bunu görəcəksən.

Nitqi qurumuşdu, deməyə söz tapmırıldı. Üç-dörd il nazını çəkdiyi, şiltaqlığına dözdüyü, yağı içində böyrək kimi bəslədiyi bu ərköyün qadından indi bunları eşidirdi. Həyat yoldasını, uşaqlarını, özünü qarşıda nələr gözlədiyindən xəbərsiz idi.

Şəhər xəstəxanasının yanılıq travmatologiyası şöbəsinə üz tutmuşdular. Baş həkim hadisə barədə məlumat alan kimi polisə xəbər verdi, xəstəni isə palataya yerləşdirildilər. Hər şey də elə bundan sonra başladı, hadisə ilə bağlı cinayət işi açıldı.

Xəsarət alanın verdiyi ifadələr kifayət deyildi. Müstəntiq bu işdə suçlu bilinən tərəfləri, ən başlıcası isə ərlə-arvadı, habe-lə şahidləri dindirmiş, ifadələrini almışdı. Hətta hadisənin törə-

---

dilməsinə köməklik göstərmiş qadın sürücüyə- kiçik baldıza da növbə çatmışdı.

Biznesdən əldə olunan külli miqdarda gəlir işə salınmışdı. İri mağazaların sahibi bu biabırçılıqdan qurtarmaq üçün pulunu az qala göyə sovururdu. Hüquq-mühafizə sahəsində tanış-biliş arayıb, rüşvət verməklə işin xətm edilməsinə nail olmuşdu. Hər şeyə razı idi, təki arvadı tutulmasın, Uşaqların, qohum-əqrəbanın üzünə baxa bilməzdi, dünya-aləm, el-oba buna nə deyərdi?

Əlində çox az vəsaiti qalmışdı. Yaxşı ki, evdə həyat əvvəlki məcrasına qayıtmışdı. Ömür-gün yoldaşı ilə münasibətləri xeyli yaxşılaşmış, üzləşdikləri çətin gün onları birləşdirmişdi.

Siması tanınmaz hala düşmüş, vaxtilə gözəlliyi dillərdə dolaşan, indi isə çirkin qadın isə bu ailədən əl çəkmir, hədyanlar yağıdır, onun eybəcərliyinə bais olmuş qatilini cəzalandırmaq üçün dəridən-qabıqdan çıxırdı. Yeni vəkil tapmış, yuxarı istansiya məhkəmələrinə üz tutmuşdu.

Nəhayət, arzusu həyata keçmiş, məhkəmə onun xeyrinə qərar çıxarmış, rəqibini dörd il müddətinə azadlıqdan məhrum etmişdi.

Sifəti kimi xisləti də çirkin, eybəcər olan bu qadın daha da quduzlaşaraq, düşməni olan ailəni aramsız zəngləri ilə narahat edirdi.

Aylar dolanıb, illər ötmüş, qadın həbsxanasında cəzalarının yarısını çəkərək, yaxşı davranışına və islah olunmasına görə əfvə düşmüş məhbusların arasında həyat yoldaşını və üç övladını bütün varlığı ilə sevən və bu yolda acılar yaşayan Ana da vardi.

Onu evə gətirərkən həyat yoldaşı yol boyu üzrxahlıq edir, həyatlarına uzun illər zəhər qatan hadisələrdə özünü günahkar sayırdı. Maşının arxa oturacağında əyləşib ərinin gecikmiş etiraflarını dinlədikcə kövrəlir, göz yaşlarını saxlaya bilmirdi. Lakin bu, sevinc göz yaşları idi.

Evə çatanda isə belə bir xəbər eşitdi:

- Üzü yanlıq qadın iki saat əvvəl avtomobil qəzasında həlak olub.

BEŞ SANİYƏNİN HÖKMÜ

Bu hekayə İstanbulda VAN zəlzələsi ilə bağlı fotosərgiyə baxandan sonra qələmə alınıb

Səmiha Karadumanın ana olmasına bircə ay qalmışdı. Bətnində gəzdirdiyi, canından bir can olan kiçicik varlığı indidən sevə-sevə əzizləyir, dünyaya göz açacağı günü səbirsizliklə gözləyirdi. Nəbzi ciyərparası ilə bir vurur, çohrəsindən gülüş əskik olmurdu.

Bapbalaca ayaqları ilə ana bətnini döyəcləməsi, sürətli hərəkətlə qırılib-aşılaraq müxtəlif şəklə düşməsi və yenidən sakitləşib öz doğma “yuva”sında uyuması Səmihani çox sevindirir, qəlbini munis hislər bürüyürdü. “Tezliklə balam doğulacaq, gül ətrini doyunca qoxulayacağam”, --deyə düşünür, özünü dünyanın ən xoşbəxt qadını sanırdı. Həkimlərin dediyinə görə, bir qız cocوغuna sahib olacaqdı.

Vaxt yaxınlaşdıqca qayğıları da artırdı. Körpəyə veriləcək addan tutmuş ona ilk günlərdə qulluq göstərilməsinədək bütün incəlikləri ölçüb-biçir, götür-qoy edirdi.

Həyat yoldaşı öz anasının bu işdə yardımçı olmasını istəyirdi. “Anam altı uşaq böyüdüb, bizim balamıza da kömək əli uzadar”, – deyirdi.

Səmiha bu təklifdən çox məmnun olmuşdu. Erciş mahalında yaşayan, ixtisasca həkim olan qayınatasi zəng edərək vəziyyəti soruşmuşdu. O, gəlininə məsləhət görmüşdü ki, uşağı dünyaya gətirmək üçün yaşıdlıları Sivasdan Ercişə gəlsin.

Gənc ailə bu məsləhətə qulaq asaraq, az sonra valideynlərin ziyanətinə gəlmışdı. Körpənin doğulacağı klinika ayırdedilmiş, müəyyən hazırlıq işləri də görülmüşdü.

Vaxt-vədə tamam olmuş, gəlişi ilə ata-anasına, nənə-babasına bir dünya sevinc bəxş etmiş balaca Əzranı gül-ciçəklə qarşılıdlar. İlk iki ayı cocuğun baba evində qalmasına qərar verilmişdi.

“Pis günün ömrü az olar”, -deyiblər. Amma bu dəfə xoş günlər uzun sürmədi.

...Səmiha körpəsinə təzəcə süd verib qolları üstündə uyutmuşdu. Gözünü balasından ayıra, müşk-ənbər qoxusundan doya bilmir, üzünün zəif gizgilərinə tamaşa edirdi. Uşaq qucağında ikən birdən ayaqları altından yer qaçdı. Cocuğu köksünə sixib qapıya tərəf qaçmaq istədi. Yeraltı təkanlar davam etdikcə güclü zəlzələ baş verdiyini anladı.

Var qüvvəsi ilə çölə çıxmaga, mənzili tərk etməyə can atırdı. Dəhşətli uğultu, gurultu səsləri, müxtəlif mərtəbələrdə çəş-baş qalmış insanların çıçırtısı, ah-naləsi aləmi bürümüşdü. Sanki indicə dam-daş, hündür divarlar, pəncərələr, eyvanlar çartılıtlı ilə bir-birindən aralanıb dağılacaqdı.

Özünü toplayıb qapıya yaxınlaşarkən bina çökdü. Ananın və on dörd gün önce doğulmuş körpə Əzranın ətrafına beton yığınları, daş qalaqları uçub töküldü. Yaxşı ki, hər ikisi darısqal bir boşluqda qalmışdı və rahat nəfəs ala bilirdi. Dağııntıların törətdiyi toz-torpaq, vahimə doğuran qatı qaranlıq göz açmağa imkan vermirdi.

Beşcə saniyə ərizində hər şey alt-üst olmuşdu. Səmiha özündən çox balasını düşünürdü. Bu məsum yavrucıgazın günahı nəydi? Dəqiqələr, saatlar ötdükcə Əzranın əhvalı qarışır, üzüyür, qızdırırırdı. Daş-kəsək, taxta parçaları Səmihanın qollarını qanatmış, ayaqlarını yaralamışdı.

Ana körpəsini əmizdirir, südünün son dammasını belə əsir-gəmirdi. Onun dodaqları qıpqruru qurumuş, taqətdən düşmüşdü. Artıq iki gün idi ki, ac-susuz qalmışdı, südü artıran heç nə yoxuydu. Bəs vəziyyətdən necə çıxsın, cocuğunu necə ovutsun? Ağlına qəribə bir fikir gəldi və ağız boşluğununda udquna-udquna yaratdığı tüpürcəyi ilə balasını yedizdirməyə başladı.

Susuzluqdan yanan qızçıqaz bu “qida”dan azca duruxdu. Ağzına düşən damcıların ana südü olmadığından fərqində idi, deyəsən. Ən təhlükəlisi o idi ki, bəzən xırda daşlar aşağı yuvarlanırdı. Səmiha göz-gözü görməyən zülmətdə əllərinin yüngül

---

təması ilə balasını yoxlayır, onun zədələnmədiyindən arxayıñ olmaq istəyirdi. Cocuğu aramla yedizdirir, başına sıgal çəkir, soyuqdan buz kimi olan yumru ayaqlarını ehmalca ovuşdurur, titrək əllərini ovcuna alıb dodaqlarına yaxınlaşdırır, nəfəsi ilə isidirdi.

Günün hansı vədəsi-gecə yaxud gündüz olduğunu dərk edə bilmirdi. Bir sözlə, vaxt məfhumunu itirmişdi. İtirilməyən işə təkcə ümid idi. Axıradək çarpışan, sonadək duruş gətirən ümid.

Balaca Əzra ilə xilas olacağı anın intizarında idi. Dağıntılar altında qaldıqları ilk dəqiqələrdən bu inam onu nədənsə tərk etməmişdi. Uca yaradana üz tutub kömək diləyirdi.

Darışqal arakəsmədə hərəkət etməyə, addım atmağa, oturmağa imkan yoxuydu. Elə düşdüyü vəziyyətdə də qalmışdı: ayaq üstə, uşaq qucağında. Ayaqları, qolları keyiyib az qala odun parçasına dönmüşdü. Sağ qalmaları üçün bütün gücünü toplayıb olumla ölüm arasında çarpışındı.

Bu arada Əzra bərk ağlamağa başladı. Anası onu kiridə bilmirdi. Körpə heç cür aram olmur, qıyya çəkib elə bil yeri-göyü köməyə çağırırdı.

Səmiha sağına-soluna səpələnmiş daş-kəsəyə əlləri ilə bəlkə yüzüncü dəfə toxunur, bu keçilməz səddi nə olur olsun yarmaq, övladını ölümündən qurtarmaq istəyirdi. Fəqət bu mümkün mü?

Birdən lap yaxından danışiq səsləri və itlərin hürüşməsini eşitdi. Ona elə gəldi ki, beton qalıqları təmizləyib itkin düşənləri axtarırlar. Arxaya qanrilanda isə .... kiçik bir dəlikdən işıq düşdüyünü gördü. Bu həyat işığı Əzranın çöhrəsini də aydınlatdı. Artıq nicat yolu tapılmışdı!

Səmihanın qurtularkən ucadan dediyi: "Nə böyük xoşbəxtlik! Uca tanım, Sənə minnətdaram!" –nidaları dağa-daşa yayılmış, ətrafdakı hər kəs onları görməyə tələsmişdi. Sonrakı olaylar isə zəlzələ bölgəsindəki xilasediciləri və həkimləri şoka salmışdı. Onlar dağıntılar altında sağ-salamat çıxarılmış anaya və onun ciyərparasına heyranlıqla baxırdılar. Bu, əsl

---

möcüzə idi! Həyat verən və qoruyan Allah onları hifz etmişdi.

Özranı həkim nəzarətinə götürüb, 14 günlük qızçıqazın qidalanması və müalicəsi qayğısına qalmışdılar. Ananı da müayinə edib yaralarına məlhəm, sarğı qoymuşdular.

Az sonra ana və balanı müalicə üçün vertolyotla Ercişdən Vana, oradan isə təyyarə ilə Ankaraya gətirdilər. Ailə üzvləri onlarla paytaxtda görüşəcəkdi.

...Təyyarədə uçuş zamanı Səmiha bir an gözünü balasından çəkmir, həkimdən onun sağlıq durumunu xəbər alırı.

İndi bütün olub-keçənlər dəhşətli bir filmin gərgin, cansızıcı epizodları kimi gözü önündə canlanırdı. O ümid dolu saatların hər saniyəsi bəlkə bir insan ömrünün bərabər idi.

Nə yaxşı ki özündə təpər tapıb balasının sağ qalması üçün ağlı kəsən hər şeyə əl atmışdı. Həm də nə yaxşı ki Özra vaxtından iki həftə əvvəl doğulmuşdu. O, ana bətnindəyəkən zəlzələnin qurbanına çevrilsəydi, onda taleyi necə olardı? Dağıntılar arasında qalıb doğuş ağrıları çəkən hamilə qadına kim kömək edərdi? Şükürler olsun ki, artıq bu nədənlər cavablanmayacaqdı və hər şey geridə qalmışdı.

Təyyarədə onlarla birgə uçan şəxslər Vanda 7,2 bal gücündə baş vermiş zəlzələnin acılarından, bəlaya düşən insanların aqibətindən danışır, xilasedicilərin dağıntılar altında yaşanan daha bir dəhşətli hadisə ilə qarşılaşıqlarını nəql edirdilər.

Ata, ana və onların iki övladı zəlzəleyə mətbəxdə birgə nahar edərkən tuş gəlmış və onların dördü də uçan binanın altında qalmışdı. Xilasedicilər ailə üzvlərinin cansız bədənlərinə rast gələndə gördüklləri kədərli mənzərədən üzülmüş, göz yaşlarını saxlaya bilməmişdilər. Cəsədlər beton blokların altından tapılmış, əl-ələ verdiklərindən onların meyitləri bir-birinə bitişmiş halda aşkar edilmişdi. Bu, tamamilə məhv olmuş həmin ailənin üzvlərinin ölümqabağı son dəfə bir-birinə sədaqətinin, sevgisinin izharı, həmrəyliyinin nişanəsi idi.

İyirmi yaşlı tibb bacısı, əslən azərbaycanlı olan, bu dağıcı təbii fəlakətdən azca əvvəl Erciş qəsəbəsinə gəlin köçmüş Vüsələ Çalışqanın isə üzərinə ağır beton düşmüş, o, beş saat çəkən axtarışdan sonra, bir qolunun kəsilməsi hesabına uçqunlar altından çıxarılmışdı. Daha nələr, nələr ....

Səmiha bitib-tükənməyən bu üzüntülü olayları eşitdikcə bir daha sarsılır, içün-için ağlayır, göz yaşları yanağı boyunca süzüldü. Bir an özünə gəlib, məhəbbət dolu nəzərlərini qızına sarı yönəltdi. Balaca mələklərə bənzəyən, başı müsibətlər çəkmiş, ölümdən qayıtmış körpə Əzra indi isti bələkdə rahatca uyuyurdu....

*Zemfira Məhərəmli
Bakı-İstanbul-Bakı
16-20 oktyabr 2012-ci il*

YUXUNU SUYA DANIŞ...

Hekayə

Həyətdə bərk çaxnaşma düşmüşdü. Hamı dəli kimi orabura vurnuxur, ağıl kəsən hər yerə göz qoyur, təşviş içində axtarış aparırdı. Boy-boya vermiş günəbaxan kollarının, pitraq gilənar ağaclarının arxasına, su quyusunun ətrafına, göyərçinlərin damına, hətta toyuq hininə də baş çəkmişdilər. Az qala bir-birinə bitişik qonşu həyətlərdə səslərinə hay verən, axtardıqlarını “gördüm” deyən olmamışdı.

Ağbirçək Gülnisə ana keçirdiyi həyəcandan lap yumağıa dönmüşdü. Onsuz da can-cəsədi yoxuydu, o qədər ariq idi ki, yaxınları onu armud saplaşına bənzədirdi. Bir yandan da bu hadisə...

Arvad özünü tamam itirmişdi, bilmirdi başına haranın külünü töksün. Evin kişik qızı Rəhiləni elə hey danlayırdı:

- Sənə nə olub, bilmirəm, fikrin-zikrin haradadır? Gözün hara baxır? Bir uşağa da həyan ola bilmirsən. Indi bacına nə cavab verəcəyik? Hələ kürəkəni demirəm. Axı, səfərə gedəndə uşağı bizə tapşırıb, “gözünüz üstündə olsun” demişdilər.

Rəhilə isə uzun hörüklərini sinəsində çarpezlayıb gözünün yaşıını axıdındı. Ağlaya-aglaya:

-Axı, mən hər yerə baxdim, bu üçyaşlı uşaq necə yoxa çıxdı? Bəlkə, həyat qapısından oğurlayıblar? İynə deyil ki, yerə batsın...

Gor qonşusu Soltan əminin arvadı Leyla bacı hay-harayla qapıda göründü:

-Gülnisə, bizim çarhovuzun içində də baxdim. Dilimə yara çıxsın, dedim birdən uşaq ora düşər, allah eləməsin...

Bu sözə bəndmiş kimi, Gülnisə ana hövlnak özünü həyətə atdı:

-Heç gör ağlımız kəsir öz çarhovuzumuza baxaq? Axı, Rəhilə həmişə qızçığaza qırmızı balıqları göstərir, uşaq dili ilə nağıllar danışındı.

O, bu sözləri birnəfəsə deyə-deyə ayaqyalın, başaçıq həyətlərindəki hovuza tərəf qaçıdı. Leyla bacı və Rəhilə də onun dalınca yüyürdülər.

Gördükləri mənzərədən dəhşətə gəldilər. Balaca Zərif hovuza düşmüdü. Görünür, çox su udduğundan bədəni şıskin halda idi. Başına döyüb zar-zar ağlayan Gülnisə qızçığazın qırmızı donundan yapışib qonşusunun köməyi ilə onu sudan çıxardı. Uşağı sinəsinə sıxdı. Ayaqları bir-birinə dolaşır, güclə yeriyirdi.

Zərifi evə götirən kimi əynini dəyişib yatağa uzatdılar. Körpə sanki dərin yuxuda idi. Qıvrım şabalıdı saçları yaraşıqlı üzünə səpələnmişdi.

Gülnisə ana hicqırığını boğaraq nəvəsini oxşayırdı. Onun ayılması, özünə gəlməsi üçün, bəlkə, hər şeyi qurban verərdi.

Bu hadisədən sarsıntı keçirən Rəhilə birdən ucadan səsləndi:

-Ana, heç ağı deməyin vaxtıdır? Zərifi tez həkimə çatdırmaçıq. Əlimizdən başqa nə gəlir ki...

-Ay qız, Gülnisə! -Leyla bacı çığırı-çığırı danışındı. -Deyirəm, bəlkə, qonşu məhəllədəki Madəb xalanı çağırıraq, əlləri qızıldır, hər dərddən başı çıxır. Suda boğulanı da dirildir.

Elə bu vaxt Müzəffər kişinin zəhmli səsi həyətdə eşidildi. "Faytonçu Müzəffər" kimi tanınan, el içində hörmət-izzət sahibi olan bu kişi öz at-arabası ilə insanların qulluğunda durur, necə deyərlər, halal zəhməti ilə ailəsini dolandırırdı. Evdə bir sözü iki olmayan, hökmü, zabitəsi ilə hər şeyi sahmana salan Müzəffər kişi həyətdə görünər-görünməz onun dalınca yaxın qonşular da gəldilər. Kimsə ara həkiminə xəbərə qaçıdı, Rəhilə isə təcili yardımə zəng eləyirdi.

Əlli-qollu, qivraq görkəmlı Madəb xala bir göz qırıpiminə özünü yetirdi. Cəld qızçığazı qaldırıb cibindən çıxardığı

---

güzgünü onun ağızına yaxınlaşdırıldı. Güzgünün azacıq tərlədiyini görəndə:

-Uşaq sağdı, -deyə qışqırdı. -Kim mənə kömək edəcək?

Sualın cavabını gözləmədən qızçığazı silkələməyə, ona süni nəfəs verməyə başladı. O, Zərifi əlindən yerə qoymur, qan-tər içində əlləşirdi.

Birdən uşaq haldan-hala düşərək, xırıltı ilə öskürməyə və udduğu suyu qaytarmağa başladı. Azca toxdayıb gözlərini açdı, heysiz, üzgün halətdə ətrafına boylandı və solğun gözləri yenidən qapandı.

Körpənin özünə gəlməsinə hamı sevinirdi və olub-keçənlərə mat-məəttəl qalmışdı.

Artıq təcili yardım maşını da gəlib çıxmışdı. Həkim baş verənlər barədə məlumat alıb, uşağı tez müayinə etdi, onu xəstəxanaya aparacağını söylədi.

Boynunu bükmüş, bu hadisədə özünü hamidan artıq günahkar sayan Rəhilə:

-Həkim, sizinlə mən gedəcəyəm, - dedi.

Yaxşı bilirdi ki, yaşıının bu çağında körpəyə baxmaq anasına çətin olardı.

* * *

Mədinə müəllim sənətini seçmişdi, artıq beş-altı il idi ki, məktəbdə dərs deyirdi. Vaxtilə eyni universitetdə, eyni fakültədə oxuduğu, indi mühəndis işləyən İsmayıł adlı gənclə ailə qurmuş, dünyaya iki gözəl övlad getirmişdi. Bir-birinə sevgi və saygı hissi ilə xoşbəxt yaşayırdılar.

Rusiya şəhərlərindən birinə ixtisasartırma kursuna göndərilən İsmayıł yay tətili günlərində Mədinənin uşaqlarla həmin şəhərə gəlməsini arzulamış, o da yola hazırlaşmışdı. İki uşaqla səfərə çıxmaq çətin olduğu üçün Mədinə dörd yaşlı Oqtayı özü ilə aparmış, Zərifi isə anasına və hələ ailə həyatı qurmayan subay bacısına tapşırılmışdı. Sonrası isə ...

Zərifi xəstəxananın əvvəlcə reanimasiya şöbəsinə yerləşdirdilər, ertəsi gün isə boğazı şişdiyi üçün cərrahi əməliyyata götürdülər.

* * *

Mədinə səhər saatlarında həyat yoldaşı və oğlu ilə Lena çayı boyunca katerdə gəzintiyə çıxmış, parklara, muzeylərə baxmış, təzəcə yetişmiş ciyələk alıb balaca oğluna yedirmiş, bu şimal şəhərindəki şir heykəllərinin önündə, yaşıllıqlar arasında xatırə şəkli çəkdirmişdilər.

Piter şəhərinin görməli yerləri çox olsa da, ürəyi birdən-birə sıxılmağa başladı. Atlığı həblərin də köməyi olmadı.

Gecə isə gözünə yuxu getmirdi, elə bil yerinə qor dolmuşdu. Elə hey Zərifi düşünürdü. Handan-hana, deyəsən, yuxulamışdı.

...Hər şey zil qara pərdənin içindəydi. Övladlarını çox sevsə də, bunu heç vaxt biruzə verməyən atası, tünd xasiyyətli Müzəffər kişi, ipək kimi yumşaq, heç kəsi incitməyən Gülnisə ana, yeganə qardaşı İlyas, bacıları Şirin və Məsmə ilə yanaşı, ailənin sonbeşiyi, xətrini dünyalarca istədiyi Rəhilə də qapqara geyimmişdi. Elə bil yasa batmışdır. Ətrafda isə lal-dimməz, ürəksizci bir sükut hakim idi.

Dil-dil ötən, yastı-yastı danışib hər kəsi özünə cəlb edən şirin-şəkər Zərif gözə dəymirdi.

Hamı onun sorağında idi, nəzərlər onu axtarırdı. Bu ölü sakitlik, susqunluq içərisində birdən Zərifin çıçırtısını eşitdi:

-Ana, sən hardasan? Niyə məni qoyub getmisən?!

Matəm ab-havası yaradan tünd qara pərdə Zərif peyda olan kimi sanki yırtılıb yoxa çıxdı, günəşin zərrin şüaları ətrafi işıqlandırdı. Səssizliyi isə güclü su şırıltısı üstələdi. Yazbaşı gur bulaqlarının gözü açılmışdı, yolunda hər şeyi yuyub aparan iti dağ çayımı axırdı, yoxsa sərt, sildirim qayalar arasında şəlalə çağlayırdı? Anlaya bilmirdi: qəribəsi o idi ki, nəhayətsiz, aşib-daşan, ağ köpüklü dalğalar Zərifi amansızcasına ağıuşuna alıb aparırı..

* * *

Mədinə diksinib yuxudan ayıldı və uca səslə:

- Can, mənim balam, -deyib özünü çarpayıdan yerə atdı.

Pəncərədən çölə baxdı. İstirahət günüydü və səhər yenicə açılırdı. Gördüyü narahat yuxunun üzücü təsiri altında həyat yoldasını səslədi:

- İsmayıł, bilsən nə pis yuxu görmüşəm. Zərifi sellər-sular aparırkı. Qızımızın başında nəsə var.

O isə Mədinəni sakitləşdirməyə çalışır, “zəng edib, bir məlumat alarıq.” -deyirdi.

- Anamın bir sözü var, həmişə deyir ki, su aydınlıqdı.-- Mədinə bu sözləri söyləyib, əl-üz yuyulan yerə keçdi. Kranı açıb, gur su axdıqca yuxuda gördüklərini səssizcə öz-özünə danışır, beynini məşğul edən kabusdan qurtulmaq istəyirdi: Azca toxtasa da, yarı canı körpəsinin yanındaydı.

Oğlunu yuxudan oyadıb, tələm-tələsik səhər yeməyini verdi. Mədinənin təkidi ilə elə həmin gün Bakıya təcili uçuş üçün bilet sıfariş edildi. İsmayıł Mədinəni və balaca Oqtayı hava liamnından yola salarkən onlara ürək-dirək verib, hər şeyin yaxşı olacağını söyləmişdi...

* * *

Bakıya dönmələrindən kimsənin xəbəri yoxuydu. Təyyarədən düşən kimi Mədinə oğlu ilə taksiyə əyləşib düz atası evinə gəldi. Ürəyi quş kimi çırpınırkı. Yuxuda gördükləri onu yolboyu rahatsız etmişdi.

Qapıda onları Gülnisə ana qarşılıdı. Pərt, küskün görkəmi vardi.

- Sizə qurban olum, ay bala, hardan bildin ki, Zərif...

Sözünün ardını gətirə bilmədi, qəhər onu boğdu.

- Uşaq indi hardadır, ana, vəziyyəti necədir? -Mədinənin səsi titrəyirdi.

Gülnisə olub-keçənləri tələsə-tələsə danışıb, yüz dəfə üzrxahlıq elədi, uşağından indi xeyli yaxşılaşdığını söylədi.

....Xəstəxanaya sanki quş qanadında çatmışdı. Bir də görüdü ki, palatanın azca aralı qalan qapısı qarşısındadı. Ürəyi şiddətlə döyüñürdü. Başı, boğazı tənziflə sarılmış Zərif çarpanıdan məlul-məlul boylanır, sanki anasının xiffətini çekirdi. Hörüyünü topalayıb sancaqlamış, çarpayının kənarında arxası qapıya əyləşən Rəhilə onun balaca, toppuş əllərini sığallayırdı.

Anasının otağa səssizcə girdiyini görünçə qızçıgaza sanki dünyani bağışladılar. Zərifin dilindən qopan “Ana” kəlməsi Mədinəni yamanca kövrəltmişdi. Sevincdən doğan göz yaşları yanağı boyunca süzülürdü. Qızını bağırna basaraq:

- Hər şeyə qadir olan Allah körpə balamı qorudu. Nə xoşbəxtəm, ilahi, -deyə düşünürdü.

Zemfira Məhərrəmli

DURNALARIN QƏRİB UÇUŞU

Esse

Qanad-qanada, baş-başa verib mavi səmada süzən, nəhayətsiz ənginliklərə üz tutan durnaları heç görmüsünüzmü? Qızılı payızın son ayında öz səfini nizamla düzər, baharın ilk çağında qayıdarlar durnalar.

Pəmbə buludlar arasından durna qatarı görünər-görünməz ruhumuz oynar yerindən. Varlığımızda bir təlatüm, iç dünyamızda bir ehtizaz yaranar. Könül quşumuz durnalartək qanad çalar, pərvaz edər.

Durnaların qərib uçuşu həzin bir həsrət, xiffət, ayrılıq gəti-rər ürəklərimizə. İçimizdən bir arzu boyanar, durnalara qoşulmaq, onlarla birgə süzmək, göylərə baş vurmaq istərik. Fəqət, bu əlçatmaz istəyə qovuşmaq mümkün mü? Ünümüz yetməz, əlimiz çatmaz bu munis qanadlılıra. Göylərə uçmaq, durnalara yetişmək üçün qanadımızı var?

Niyə bu intizar göynədir bizi, ümidiñ əlacına qalanlara bənzəyirik? Əgər möcüzə baş verib ayaqlarımız altına səmadan bir lələk, durna teli düşsə, onu tezcə yerdən qaldırar, əziz bir nişanətək saxlarıq. Yolunuzu gözlərik. Ta siz qayidanadək göz-lərik. Təki xoş sabahlar gətirəsiniz.

Bəs, bu səma gözəllərinə rəğbətimiz, sevgimiz nədəndi? Bir eldən bir obaya köç edən, şaxtaya-sazağa tab gətirib daim niyyətinə doğru yol gedən, təbiətin oyanış fəslə bahara can atan durnalar, həqiqətən, həyat əlaməti, yaşarılıq, xeyirxahlıq rəmzidir.

Hərəkətsizlik, sükünet bu canlılara necə də yaddır. Qataranıb kövən edən, yazın iliq nəfəsini duyunca pərvazlanan durnaların vəsfinə qələmin qüdrətimi çatar?

YOLLAR

Esse

İnsan doğulandan üzü bəri, ta son mənzilədək yol gedir. Gözünü dünyaya açan körpənin ilk yolu, ona həyat bəxş etmiş ananın qollarıdır. Onu bərk-bərk qucaqlayıb, köksünə sıxan qollar.

Bir evin, ocağın şirin-şəkəri, əziz-xələfi olan körpənin ayağı yer tutub, addımları bərkiyəndə cığırlar haçalanır, özünə bəlli istiqamətə yön alır.

Məktəb zamanı gələndə elm-ürfən cığırına düşür balalarımız. Elm – işıq, cahillik – zülmətdir. Ədəb, mərifət cığırlarından keçib, nəhayətsiz nəhrə bənzər həyata qovuşmaq isə hünərdir. Necə deyərlər, hərənin öz yolu, öz izi...

“Beşikdən qəbr evinədək öyrənməli” deyib uca Peyğəmbərimiz. Bu müdrik kəlamda zaman məfhumu ilə yanaşı, illərlə, qərinələrlə ölçülən məsafə qət etmək anlamı da var. Bu da yoldur. Adına ömür yolu deyirlər. Əzablarsız ötüşməyən bu yolun enişinə, yoxusuna tab gətirən, sinə gərənlər ömürlərini ləyaqətlə başa vurur, el-oba gözündə yüksəlirlər. Çəkilən zəhmətin bəhrəsini görmək, mükəmməlliyin zirvəsinə ucalmaq üçünsə rəvan, nahamar, tikanlı-tikansız yollar qət etmək gərəkdir.

Yaşadığımız dünya sanki yollardan hörülüb. Əgər yollar yoxsa, dünya-aləmə baş vura bilmərik. Lap yaxın qonşudan tutmuş, külleyi-ərzin ən son nöqtəsindəki insanlaradək xəbər tutmaq mümkünüsüz olar.

Yollar bizi dövranın gərdişi, taleyin hökmü ilə dünyanın ayrı-ayrı guşələrinə səpələnmiş soydaşlarımıza, biri digərindən maraqlı görünən həmvətənlərimizdən, düşüncə tərzi, həyata baxışı müxtəlif olan, özündən sonra bir iz, yadigar qoymaq istəyən yaradıcı, qurucu insanlarla da görüşdürürlər. Onların tarixi vətənə - Azərbaycana bağlılığından, yaşadıqları ölkələrin həya-

---

tının bir parçası olmasından, bitib-tükənməyən Qarabağ dərdindən, ümid və arzularından xəbərdar oluruq.

Yenə də hər şey yollardan, rizlərdən keçir. Bir həzin mahnında deyildiyi kimi, bizi amala, məqsədə doğru aparan yollar ayağımız altında çiçək bitirir. Amma elə yollar da var ki, uçuruma, fəlakətə aparır.

Bəs, nankor, bədxah qonşunun təcavüzü, havadarlarının fitnə-fəsadı ilə bu gün işgal altında olan yurd yerlərimizə aparan yollar?! Düşər olduğumuz Qarabağ müharibəsi neçə-neçə insanın həyatına son qoydu. Neçə gəncin tale yolu öz səmtini, məcrasını dəyişdi. Qanlı müharibənin yolları ürəyimizdən keçdi. Nisgilli yurd yerlərimizə aparan, ağıravaşlara, çətin döyüslərə səhnə olan, sinəsi cedar-cadar, doğmalarına həsrət yollarımız hələ də bizi haraylayır, bizi gözləyir. Bu yollara qovuşmaq üçün dərələrdən yel kimi, təpələrdən sel kimi keçərək yurd yerlərimizi əsirlikdən qurtarmalıyıq.

BESİK NƏĞMƏSİ

Dünyaya göz açandan beşiyimiz başında anamızın şirin laylasını eşitmışık. Doğma ana dilində səslənən həzin layla canımıza, qanımıza hopub. Məhz bu kövrək layla – besik nəgməsi ilə qol-qanad açmışıq.

Doğma dilimizi körpə çağlarımızdan bizə sevdirən ana laylasına borcluyuq. Bizi dünyaya gətirən, öz ciyərparasına həyat verən ilahi varlığın laylasına. Qəlboxşayan, kövrək, incə hissələr oyadan besik nəgməsi anamızın dodaqaltı zümzüməsiylə mənəvi dünyamıza qida verib.

Görəsən, hansı musiqi parçası, hansı şərqi ruhumuza ana laylası qədər əzizdir. Ötən uşaqlıq çağlarımızdan xoş xati-rəyə çevrilən, anamızın dilindən eşitdiyim kövrək misraları xatırlayıram:

**Layla dedim yatasan, qızılğülə batasan,
Qızılğülün içindən şirin yuxu tapasan...**

Sonralar düşündüm ki, bizi böyüdən, boy-a-başa çatdırın munis bir insanın körpələrinə çatdırmaq istədiyi bu ülvə arzularını daha gözəl edən elə ana dilimizin zəngin çalarlarıdı.

Bəlkə elə o tanış, əziz, həlim ana laylasının ziyası idi gələcək yollarımıza nur çıleyən, işıq salan. Kim bilir?

Sonralar, gənclik çağlarında öz-özümə sual verirdim: görən nədən ana laylası ruhumuza, bu qədər məhrəm, simsardır? Gecəsini gündüzünə qatan, özü yuxusuz qalıb körpəsinin baltək şipşirin röyalarına keşik çəkən anamızın dilindən sözünlən besik nəgməsi həm də onun iç dünyasının əks-sədasıdı. Sevərək, öz yavrusuna can-dildən könül bağlayaraq oxunan bir nəgmədir.

Bu zərif nəgmə bəyaz qar altından boylanan incə novruzğülünün, boynubükük bənövşənin xəfif titrəyişindən, çiçək bitirən, bağ-bağat yetişirən, gülüstana çevrilən torpaqdan,

---

qaranquşun bahar müjdəsindən, xarı bülbülün həsrətli halətin-dən doğulur, hasılə gəlir.

Ömrünü ömrümüzə calayan əziz anamıza və onun laylasına neçə-neçə sənət əsəri həsr olunub, əsrrəngiz tablolar yaradılıb, möhtəşəm abidələr ucaldılıb, şeirlər qoşulub, mahnilar bəstə-lənib. Ölməz şairimiz İslam Səfərlinin bənzərsiz misralarında deyildiyi kimi:

**Nə ki arzu-kamım var,
Qəlbimdə tutmuş qərar.
Qədrini el bilir, ətrini gül bilir,
Saçının ağına, qarasına qurbanam,
Könlümün o həzin laylasına qurbanam,
Əziz ana.**

Ürəkləri riqqətə gətirən, könülləri oxşayan beşik nəğmələri son vaxtlar nədənsə az eşidilir, sanki yoxa çıxıb. Gənc analar gözlerinin ilk ovu, uca Yaradanın şirin payı olan körpələri üçün bu nəğməni əsirgəyir. Axı, bu beşik nəğməsi mənəvi varlığı-mız, canımız, həyatımız, nəfəsimiz olan doğma dilimizin nidası, tərcümanıdır. Anamızın laylası ana südü qədər müqəddəs olan dilimizin şirin, əfsunlu sözləri ilə başlayır, ruhumuza hakim kəsilir.

YARADICILIQ RUHUN TƏRCÜMANIDIR

Yaradıcılıq qələm adamının özünün özüylə mükaliməsi, fikir və duyğularını incələməsidir. Yaradıcılıq sənət adamının ruhunun tərcüməni, qəlbinin nidasıdır.

Yazmaq bacarığından söz düşəndə qeyri-ixtiyari olaraq həm də təbiət xatırlanır. Ecazkar, ülvi təbiətdən əxz olunası hər şey yaradıcılığa pəncərə açır.

İlahi gözəlliklərin qərar tutduğu əsrarəngiz yurd yerində dünyaya göz açan, lap erkən çağlarından, gənclik illərindən daim təbiətlə temasda olan və iti müşahidəçilik qabiliyyəti ilə ətrafindakı füsunkar aləmi seyr edən hər bir kəsi yaradıcılığa aparan yol, məncə, daha asandır. Dəniztək çağlayan, coşan ilhamını ana təbiətdən alan neçə-neçə şairin adını çəkə bilərik.

Belə poeziya nümunələrində söz sərrafları qoynunda yaşadıqları təbiəti – Vətənin bir parçasını qəlbən duyduqlarını poetik rənglərlə göstəriblər. Müəllimi təbiət olan qələm sahiblərinin bədii nümunələrində vətən kəlməsi doğma ocaqdan, qapıda bitən güldən-çiçəkdən, kəhrizli bulaqdan, bir aylı gecədə qəribə biçimdə görünən sərv ağacından, axar-baxarlı doğma kənddən dünyaya uzanan cığırдан-izdən başlanır.

Six ağacların baş-başa verib yaratdığı yamyaşıl, nəhəng çətir də, göz öündə burula-burula axan, zümrüd meşələrlə dövrələnmiş çay da, insanın ruhunu yerindən oynadan gur hörüklü şəlalə də, zəmidəki tənha qovaq da, qayada bitən vələs də poetik dünyası olan qələm əhlinin ruhuna hakim kəsilir. Qarşıda özgə bir aləm, bitkin bir təbiət lövhəsi, sırlı-sehrli dünya canlanır.

Bu həyatı, ilhamverici, canlı şeirləri oxuyan, duyan rəssam heç tərəddüd etmədən gözəl təbiət mənzərəsi, ona şöhrət gətirəcək tablo yarada bilər.

Ruh yüksəkliyi, gözəl əhval, xoş ovqat yaradıcılığa təkan verən amillərdir. Yaradıcı insanın duyğuları, düşüncələri,

---

sevgisi, vətəndaşlığı onun qanı-canı bahasına, min bir əziyyətlə yaratdığı əsərlərindədir. Yazarlar öz qələm nümunələrini yaradıcılıq axtarışları sayəsində araya-ərsəyə gətirir, bu sənət övladlarına gözünün nurunu içirir.

Jurnalistlərin isə daha çox üz tutduğu, ədəbi yaracılığın xüsusi növü olan publisistika da həyat həqiqətlərini əks etdirir. Sənədli faktların danılmaz gücünə əsaslanan publisistika oxucunun diqqətini dərhal özünə cəlb edir, ona müəllifin mövqeyində durmağı, onunla həmfikir olmağı təlqin edir.

Bu günümüzün reallığının doğurduğu hadisələrlə, olaylarla həmahəng “hərəkət etmək” mübariz ruhlu publisistikyanın ən səciyyəvi cəhətidir və bu xüsusiyyət onu ədəbi janrlar sırasında önə çıxarıır.

Publisistlər dövrün salnaməsini yaradan qələm sahibləridir. Bu janr üçün ən məqbul cəhət cəmiyyətdə gedən proseslərin mahiyyətinin, gerçəkliyin obyektiv surətdə əks etdirilməsidir. Fikrimcə, bu baxımdan həmin janr elmlə yaxındır, obrazlılığı isə publisistikani incəsənətlə yaxınlaşdırır, çünkü onun cəbbəxanasında ədəbi üsullar, təhkiyə və s. mövcuddur.

Yazıçılar, nasirlər də həmin əsluba müraciət edirlər və bu xüsusiyyət onların yaradıcılığının təsir gücünü artırır. Tarixən qəbul olunmuş müddəaya görə, publisist sözünün əsas məqsədi insanları inandırmaqdır. Antik dövrün filosof-natiqlərindən olan Diosfen əbəs yerə demirdi ki, “mən sizi inandırıa bilsəm, dediklərimin hamısına əməl edəcəksiniz”.

Doğrudan da, publisist sözünün əhəmiyyəti onun müəyən işi görməyə nə dərəcədə sövq edə bilməsi ilə ölçülür. Çağdaş publisistikamız özündən əvvəlki mərhələlər kimi, vaxta, zamana köklənir, qələm sahiblərinin fikir yelkənini, təxəyyülünü qanadlandırır.

ЗЕМФИРА МАГЕРРАМЛИ

ИГРУШКА

(повесть, рассказы и эссе)

Баку – 2015

**Вступительное слово и перевод
с азербайджанского:**

Панах Рустамзаде
Поэт-публицист

Известный писатель - публицист Земфира Магеррамли в очередной раз встречается с читателями. В новой книге их ждет сюрприз, а именно - художественная проза. В сборнике представлены повесть и рассказы, а также отрывки стихов в прозе и эссе.

В них прозаик обращается к болезненным темам, волнующим общество, судьбам людей, преподносит столкновение характеров с другой художественной призмы, делится своими чувствами и переживаниями в несходных, интересных и нестандартных ситуациях.

ОТ ПЕРЕВОДЧИКА: ПОЭТИКА ПРОЗАИКА

... Лишь немногим журналистам, не равнодушным и склонным к писательству, удается безболезненно перейти к профессиональной, художественной прозе. Конечно, можно назвать немало писателей, вышедших, образно говоря, из журналистской шинели. Самый яркий и убедительный пример - выдающийся прозаик современности Габриэль Гарсия Маркес.

Я не случайно отметил процесс свободного перехода из журналистики к профессиональной прозе. Ведь, будучи репортером, он уже обладает некоторыми навыками будущего писателя. А это - внимательность, наблюдение, анализ ситуации. Следующий этап - публицистика. Здесь уже вырисовываются контуры образа начинающего писателя. Умение построить диалог, создание образа, его представление читателю, персонификация главного персонажа. Да, процесс этот многоступенчатый и сложный.

Именно этот путь - переход от журналистики к профессиональной прозе, сумела достойно и безболезненно пройти моя бывшая коллега, а ныне писатель Земфира Магеррамли. Ее становление, как будущего прозаика, можно сказать, прошло на моих глазах. Мы вместе работали в редакции вечерних газет «Bakı» - «Баку». Земфира ханум заведовала отделом науки, образования и культуры. Отдел этот считался одним из важных в редакционном портфеле. Газета выходила в 2-язычной версии, и мне нередко приходилось переводить ее материалы на русский язык.

А в период военных событий в Нагорном Карабахе, как спецкоры «вечерки», мы оба часто выезжали в командировки на фронт. Разумеется, готовили репортажи, передавали сведения с «горячих точек». Итогом этих газетных материалов, военной хроники стала солидная, увесис-

---

тая книга Земфиры ханум с весьма оригинальным названием - «Карабахская война: сражались и женщины».

Работая над переводом, зримо чувствовал, как коллега переходит на путь писательства. Правда, книга написана в жанре военной публицистики, но будущий прозаик как бы уже заявила, что вступает на стезю писателя...

В новой, очередной книге прозаика представлены рассказы и повесть. Вкратце поведаю читателям о жанровых своеобразиях этих произведений, где наиболее полно отражены творческие искания автора.

Итак, рассказ - «Приговор пяти секунд» написан после посещенияотовыставки, посвященной землетрясению в Ване. Жуткие сцены трагедии, от которых разрывается душа. Молодая мать Самиха Карадуман, оставшись под завалами, пережила кошмар. Всего за пять секунд все перевернулось. К счастью, спустя несколько дней их нашли спасатели. Рассказ написан в драматическом ключе, его нельзя читать, не сопереживая героям. Именно эффект зримого присутствия и подчеркивает органическую связь писателя с персонажами. А happy end - наиболее часто применяемый писателями и сценаристами способ.

Следующий рассказ также немного грустный, но с элементами мистики. И называется довольно странно - «А про сон поведай воде...». В чем суть? На первый взгляд, обычная сцена - во дворе потерялась девочка. Родители уехали по делам в Питер, а дочку оставили под присмотром деда, бабушки и тети. Повсюду обыскались, но ребенок как сквозь землю пропал. Наконец, ее нашли – оказывается, малышка упала в бассейн.

А накануне Медине - маме пропавшей девочки, приснился кошмар. Будто потоки воды уносят ее дочь. Сон, как говорится, в руку. Есть народная молва - поведай про сон воде. Медина так и сделала, и узнала правду.

Автор использовала все приемы повествования, способные образным языком, в народной и фольклорной форме раскрыть суть описываемых событий.

Еще одно обращение к женской теме - предмет описания очередного рассказа «Материнское право». Герой повествования - молодой вдовец Эльчин. Ему очень трудно поднимать двух мальчиков без матери.

Кого только ему не рекомендовали, но никто не смог взять на себя заботы по воспитанию двух сирот. Но с этой непростой миссией успешно справилась молодая мама - Лала. В этом произведении автор подчеркнула, думаю, главную мысль - веру в человека, его величие.

«Месть» - рассказ чисто на криминальную тему. Суть такова: преуспевающий предприниматель завел на стороне любовницу. Весь достаток семьи доставался сопернице. Зная причину его охлаждения к семье, хозяйка дома решила действовать наверняка. Раздобыв флакон серной кислоты, опрыснула ею лицо соперницы. Просидев срок в тюрьме, отомстила за свое унижение, страдания, боли.

Конечно, описать реалии жизни - пусть даже и самые кошмарные, прямой долг писателя. Это просто необходимо прозаикам, чтобы им поверил читатель.

«Игрушка» - необычная повесть. В отличие от известного французского фильма - тезки, в ней и намека нет на искрящийся юмор. Напротив, полная трагедии судьба двух возлюбленных. Их сблизила, породнила злосчастная игрушка - медвежонок. Она и разлучила их.

Но обо всем по порядку. Расул и Наргиз любили друг друга. Она работала в библиотеке, он - в мебельном цеху. Вдруг парень заболел туберкулезом. Но она не бросила его, поддерживала любимого. А он не смог противостоять чарам одной своей подруге по несчастью, сошелся с ней и ... забыл Наргиз. Финал печальный: под Новый год, когда

Расул подарил тот самый белый медвежонок, она подожгла игрушку в огне.

Много поучительного в этой повести. И потому реально воспринимается читателем.

Прежде всего, особенность новой книги Земфиры Магеррамли в следующем: автор как бы ведет за руку читателя в свой мир переживаний, потрясений, чувств.

Почему я так назвал эти заметки? Потому что поэтика присуща не только поэтам, но и прозаикам. И, может даже, в большей степени...

Панах Рустамзаде
Поэт-публицист

ИГРУШКА

Повесть

... Все началось с новогоднего вечера. Снег, выпавший с раннего утра в последний день декабря, обрадовал многих. Но больше всех этому долгожданному подарку природы радовались дети. Они дружно высыпали на улицы, играли в снежки, даже соревновались между собой. А кто-то лепил снежную бабу – ведь пушистое чудо редкость в нашем городе!

Расул выглядел по-праздничному бодро, свежо, при полном параде. Хотел зайти в один из магазинов, где торгуют игрушками, и купить оригинальный подарок. И похоже, нашел, что искал. Белые голуби, цветные белки, зайцы, золотистые соловьи, бурые медведи, пятнистые тигры грустно смотрели с полок. Подойдя к продавщице, попросил помочь выбрать подарок:

- Только не для ребенка, а 19-летней девушке хочу сделать новогодний подарок. Знаете, чтобы сразу привлек ее внимание...

Немного подумав, она посмотрела на полки:

- Может, этого медвежонка выберите? С блестящим бантом на голове, в белоснежном наряде. Подарок, достойный девушек...

Ему понравился ее выбор. Расул не мог оторвать взгляд от игрушки. Белоснежная красота словно дополняла атмосферу волшебного настроения, созданную выпавшим с утра снегом. А она, по его сведениям, любит именно нежные предметы. Наверное, ей понравится медвежонок.

* * *

Наргиз выросла в семье, близкой и знакомой Расулу. Даже родители приходились им дальными родственниками. Хотя часто не ходили друг к другу, отцы и матери

встречались на разных мероприятиях, обменивались приветствиями, традиционными фразами о жизни. Добрые семейные отношения, и то, что Наргиз стала красивой девушки, привлекали интерес Расула к дальним родственникам. Однажды, чуть смущаясь, поведал об этом матери Симузяр:

- Знаешь, кого увидел на свадьбе соседки Сафуры? Наргиз - дочь дяди Гасана... Не поверишь, чуть было не узнал. Как она похорошела! Словно не та, что помню с детства.

Мать, радуясь, как сын восторженно рассказывает о сверстнице, лукаво посмотрела на сына:

- Случайно, не влюбился?

А потом, улыбаясь, добавила:

- Очень достойная, умная и порядочная девушка. Да будет она счастлива! Дай Бог, чтобы и ты встретил такую красавицу, сынок. Из приличной семьи, хорошо воспитана, образованная, учится в университете....

- Мама, посватаешь ее мне?

От неожиданного то ли вопроса, то ли предложения, Расул покраснел. Понял, как сильно влюблен в нее. Кажется, любовь свила свое сладкое гнездышко прямо в сердце...

Мать не торопилась с ответом. Ему показалось, что время остановилось. Симузар собрала под косынку прядь седых волос и ласково посмотрела на сына. Словно ее ответ решит его судьбу:

- Что и сказать, сынок, даже не знаю. Чему суждено, тому и быть. Каждому парню наречена одна девушка, - и глубоко вздохнула.

Расул это заметил, ему не понравилась реакция мамы:

- Говоришь, ее за меня не выдадут?

- Я так не сказала, зачем принимаешь близко к сердцу? Наргиз - из обеспеченной семьи. А Гасан киши -

---

один из знатных людей. Откровенно говоря, боюсь, что не согласится.

А потом, как бы утешая, добавила:

- Никто ни может сказать ничего плохого о моем сыне. Работаешь, как говорится, при деле. О тебе хорошо отзываются. Только в одном языке мой короткий – у тебя нет высшего образования...

- Это поправимое дело. Как брат и сестра, поступлю в институт, стану человеком с дипломом.

* * *

Поделившись с мамой, на душе стало легче. Хотя было далеко за полночь, ему не снилось. Мысли двоились, он дал волю мечтам. А они неслись, подобно лихим коням...

Вспомнил первую встречу с Наргиз. С трепетом в сердце, робко прибыл в университет, часами ждал ее. Найти любимую среди студенток во дворе вуза было не так и легко. Вдруг увидел ее. Наргиз была в белом пальто, с накинутой через плечо сумкой, заколкой убрала волосы. Спускалась с подругами по ступеням. Девушки о чем-то оживленно беседовали. Когда проходила мимо, наконец, решился и робко спросил:

- Наргиз, можно вас на минутку?

Вся красная от мороза, Наргиз удивленно спросила:

- Расул? К добру ли это?

- К добру, конечно. Вот решил вас повидать, - от волнения голос задрожал. – У вас начинаются каникулы?

Чтобы завязать беседу, один за другим задавал обычные вопросы: «как поживают домашние? Все ли нормально у дяди Гасана?»

– У всех все нормально. А вас? Как чувствует себя тетя Симузар? Ничего не случилось?

Расул немного смутился. Хотел сказать, что, да, случилось. Впервые в жизни затруднялся передать словами чувства. Как же ей объяснить, что после встречи на свадьбе соседской дочки, не может спать, ночи напролет думает только о ней. Хочет часто ее видеть, смотреть досыта на ее миндалевидные глаза, слышать приятный голос...

- Все живы - здоровы, спасибо, передают привет.

Только это и смог выговорить. Протягивая пакет, и сам не заметил, как перешел на «ты»:

- Это тебе новогодний подарок. Даже не знаю, понравится ли?

Она приятно удивилась неожиданным презентом:

- Зачем потрудились?

До ближайшей остановки от университета дошли вместе. Ей было неудобно, что шагает вместе с ним, хотела поскорее уйти. А вдруг брат увидит их, что подумает? А если отец узнает, что ему скажет? А характер-то у него тяжелый ... В голове крутились разные мысли и поэтому не слышала, о чем говорит Расул. Наргиз, как диспетчер, внимательно следила за подъезжающими к стоянке автобусами. Наскоро попрощавшись, мигом села в свой маршрут. Расул растерялся от такой концовки первого свидания и долго смотрел ей вслед.

* * *

Наргиз позвонила в дверь. Мать, увидя обернутый в блестящую бумагу сверток, спросила:

- Что купила, дочка?

От неожиданного вопроса Наргиз почти вздрогнула. Почувствовала, что щеки покраснели. Не знала, что и сказать. Вдруг ее осенило:

- Сона, подружка, подарила. Говорит, новогодний подарок. Вот сейчас и посмотрим, что это за подарок.

Хотя и смутилась, что соврала, не придала этому значение.

Подняв над головой подарок, Валида удивилась:

- Ай, какой красивый медвежонок! Блестит как лед.

Наргиз не могла оторвать взгляд от игрушки. Белоснежный мишка и вправду был прекрасен, мило и жалко смотрел бисерными глазами. И все как будто ей стало проясняться. Ночью она смотрела на Луну, показавшуюся в окне. Ее мысли стали расходиться. «Только посмотри, какой подарок мне купил», - подумала Наргиз. И тут же задала себе вопрос: «А зачем сделал подарок, почему был таким взволнованным, разговаривая со мной, часто менялся?»

Безответные вопросы продолжались. Она кувыркалась в постели, ей очень хотелось спать, но это было невозможно – мысли уводили в другом направлении.

* * *

Такие же чувства переживал и Расул – и ему не спалось. Всю ночь думал, взвешивал все, не мог успокоиться. К первой встрече с Наргиз готовился долго. «Надо встретиться и все объяснить. Должен сказать, что представляю жизнь без нее трудной и томительной», - считал Расул. Но что ответит Наргиз – это пока оставалось тайной.

... Начавшийся с утра ливень днем усилился. Небо то чернело, то становилось серым. Ливень как бы напоминал сердце Расула – такой же печальный, как и он сам. Дождь и сердце Расула звучали в одном ритме.

Несмотря на капризы погоды, он хотел встретиться и общаться с Наргиз. Она была в его мечтах, воображении. Подошел к университету и, увидя ее, очень обрадовался, Укрывшись от ливня в пестрый зонтик, Наргиз тоже

заметила промокшего Расула. Видя, в каком он состоянии, спросила:

- Не боишься заболеть - льет как из ведра?

Как же ему сказать, что боится другого... Его заветная мечта – соединиться с ней!

Они встали встречаться чаще, между ними установились теплые, искренние и доверчивые отношения. Как милье голубки, понимали друг друга с полуслова. Наргиз словно витала в облаках, на крыльях любви и беззаботных, счастливых дней. И вдруг очнулась, когда огненные взгляды парня обжигают ее душу. В воображении только один образ, а его биение сердца слышала больше, чем свое. Как поется в песне, любовь, наступила внезапно, нежданно-негаданно. «Может, это и не любовь вовсе, - думала она. – Может, мне так кажется?». Наргиз вздрогивала от этого вопроса, задаваемого себе, может, в сотый раз, а потом делала заключение: «Конечно, он меня любит».

* * *

С первого свидания прошло немало времени, Расул и Наргиз стали неразлучной парой. Не видя друг друга хотя бы день, сильно скучали, считали встречи самыми лучшими мгновениями жизни. Спустя время, вновь хотели увидеться.

Симузар передала Валиде, что сын любит ее дочь и хочет жениться. Валида ханум сказала, что не знает об этом и поговорит с дочкой. А потом добавила:

- Если Гасан узнает, то все перевернет! Еще недавно сваты приходили, так он сказал, что «ей еще рано выходить замуж и пока дочку ни за кого не выдаю, этого у меня и в мыслях нет».

Разговор Наргиз с мамой был коротким, она была вынуждена слушать ее наставления:

-Зная мнение папы, считаю верным, если откажешься от этой любви.

Заметив, как дочь сердито сдвинула брови, материнское сердце не выдержало:

- Хочу, чтобы была счастливой, дочка...

Нежелание Гасана видеть зятем ее сына, опечалило Симузар. Не знала, как объяснить сыну отказ будущего тестя. Заметив, как мать переживает, Расул сам начал беседу:

- Не хотят с нами породниться, ну и Бог с ними. Мы с Наргиз решили быть вместе. Никто не может нас разлучить.

Он выпалил это как на духу – прямо и четко. Одно утешало – он верил в решительность Наргиз, как и в свою.

* * *

Упрямство отца в вопросе сватовства извело и Наргиз. Его слова, что «дочке всего девятнадцать лет, ей не время выходить замуж», говорили о строгом и категоричном решении.

Проходили годы, дни сменяли месяцы, ее ровесницы обручались, становились невестами, прощались с холостяцкой жизнью. Наргиз закончила вуз, получила диплом о высшем образовании. Не смогла найти работу по специальности и устроилась в библиотеку. За короткое время заслужила уважение коллектива. Правда, получала не так много, но, как говорится, ей хватало. Отложив немного для себя, остаток зарплаты отдавала маме.

Наргиз с детства любила читать и хорошо, что как бы нашла свое место в жизни. Все свободное время посвящала любимому занятию – чтению. Наргиз будто попала в сокровищницу – а кладом стали несравненные ни с одним богатством книги. В каждой из них она черпала что-то неведомое. Книги открыли ей двери нового мира. Именно

они помогали ей забыть беспокойство души, проблемы с созданием семьи.

* * *

Расул никогда, как сейчас, не чувствовал так сильно всю горечь безотцовщины. Не раз видел, как крутые сынки богатых людей, дети чиновников с полными от денег карманами плясали на свадьбах, делали, что хотели, закатывали пиршества, устраивали всякие сцены, хвастались имениями, доходами и никто не мог им перечить. К таким всегда относятся с уважением. «К чему такой дележ людей на богатых и бедных», - думал Расул. Еще будучи школьником, сталкивался с такими фактами, видел, как классный руководитель равнодушно относился к детям из бедных семей. Прошло много лет, но боль воспоминаний не забывалась.

Никак не мог простить Гасан киши то, что он играет с его судьбой. «Но зачем, в чем наша вина» - эти вопросы постоянно занимали его. Так и заснул, не найдя на них ответа...

Только светало. Расул проснулся на стук крыши балкона – его колотил ветер. Буквально вскочил с кровати, подошел к окну. Сильный осенний ветер, слышный даже внутри, раскачивал крупные тутовые деревья, а пожелтевшие листья, как люди, сраженные ударами судьбы, валялись на земле. Листья, пригоршнями подбрасываемые ветром, напоминали тех, кто остался без надежды, веры в себя, одиноких и печальных людей.

В такое печальное время, когда нет настроения, Расул думал именно об этом. Если бы не ответил на неожиданный звонок Наргиз, даже и не знал, что могло бы случиться:

- Как хорошо, что ты позвонила! А то чуть было сердце не лопнуло. Если б знала, как по тебе соскучился.

Глядя на сумасшедший ветер, пожелтевшие листья, вырванные с корнями, становится больно и грустно.

А потом спросил:

- Можем сегодня встретиться?

Заметив молчание Наргиз, вдруг его голос задрожал:

- Когда будешь выходить с работы, буду ждать перед библиотекой.

Расул только попрощался с любимой, как сильный кашель его буквально накрыл. Становилось трудно дышать, он задыхался. Так прошло несколько минут.

Симузар проснулась на звук сильного, непрерывного кашля. Сразу забежала в комнату сына:

- Неужели заболел, сынок? Что с тобой? В последнее время кашлял разок, думала, пройдет. Видимо, что-то осталось. С этим нельзя шутить, надо показаться врачу.

* * *

Опасения матери оказались не напрасны. Худощавый, невзрачный сын истощал, будто стал еще меньше, выглядел понурым. Невольно вспомнила его детство. Она потеряла мужа, когда Расулу было 3 года. Сильно горевала по рано ушедшему супругу. 5-летний Джалал, дочь Сария и маленький Расул – память о муже. Думая, как одна вырастит троих сирот, просила помочи у Создателя. Сейчас, слава Аллаху, довелось увидеть детей умными, образованными, способными. Каждый занят своим делом, работают - все устроены.

Симузар вспомнила долгие ночи, когда убаюкивала детей. Работала в двух местах, вывела детей в люди и гордилась этим. Когда они были еще маленькими, многие хотели создать с ней семью. Даже сосед Исфандияр, холостой, которому за 30, послал сватов, обещал быть отцом ее детям. Мать всегда вспоминает пословицу - «многие сироте обещают хлеб, да немногие дают». Симузар не

хотела отдавать сирот чужим дядям и решила самой поднять детей. Никто не мог усомниться в ее моральной чистоте. Да и хозяйка отменная – дом чистый, ухоженный, опрятный, все блестит. И детей с раннего детства приучила к труду.

Оглядываясь назад, радовалась, сердце наполняла гордость. А почему и не радоваться? Первенец – Джалал, и внешне похожая на мать Сария, закончили вуз и создали семьи, растут внуки. Теперь вся надежда на Расула. Она им просто дышит, делится с ним радостями и бедами. Беспокойное и пожелтевшее лицо сына стали для нее тяжелой бедой. Видя, как сын равнодушен к своему здоровью, мать в командном тоне приказала:

- Завтра же пойдем к врачу!

На следующий день мать и сын пошли в поликлинику. Забрав историю болезни из регистратуры, вначале попали на прием к терапевту. Доктор выслушал Расула, затем внимательно обследовал легкие пациента. Сказав, что он дышит резко, направил его на рентген. Ознакомившись с результатом обследования, настроение седого и усатого врача испортилось. Сведя брови, сообщил:

- К сожалению, сомневался, что это сильная простуда. Полагал, что двустороннее воспаление, сынок. А на самом деле положение критическое. Ты должен получить серьезное лечение, согласно диагнозу. Советую пройти обследование в туберкулезном диспансере.

Последние слова доктора прозвучали как приговор. На мгновение взгляды матери и сына пересеклись. У Симузар словно согнулась спина. Слово «туберкулез» стало неожиданностью и для сына. Не желая всерьез принять ни одну болезнь, мать, заикаясь, произнесла:

- Доктор, говоришь, сын заболел чахоткой? Насколько это верно? Ты только посмотри, откуда свалилась такая беда на голову, что же теперь нам делать?

Один за другим она задавала вопросы. А Расул просто обомлел, не в силах что-либо сказать или возразить. Словно все проблемы разом свалились на него. Он будто не понимал происходящее. Его беспокоил лишь один вопрос: «что я скажу Наргиз?».

Врач надвинул на нос очки, написал направление и протянул Расулу:

- Беда свалилась - не тужи, зато есть лекарства. И потом – туберкулез не такая уж и неизлечимая болезнь. Вот увидишь, скоро вылечишься...

Утешение доктора оторвало Расула от размышлений. Взяв направление, вместе с мамой вышел на улицу. По дороге оба молчали. Тишину нарушила Симузар:

- Не теряя времени, надо пойти в диспансер – так лучше. Может, ошибка вышла – мало ли что... У тебя даже симптомов этой проклятой болезни нет.

- Нет дыма без огня, - сказал Расул. – Да и в последнее время мне нездоровится. Часто поднимается температура, удушающий кашель – как раз характерные для туберкулеза признаки...

Расул махнул проезжавшему мимо такси. Водитель заметил знак, остановив машину прямо перед ним. Мать и сын сошли возле диспансера. Спросили у идущей навстречу девушки кабинет главного врача. Зашли к нему и показали направление. Затем Расул прошел обследования. К сожалению, диагноз подтвердился. Больному посоветовали получить стационарное лечение. Симузар умоляла лечащего врача:

- Дорогой доктор, поручаю сына Аллаху и тебе! Если он не вылечится, я умру.

Расулу сообщили, что к лечению приступит завтра. С горькой вестью они вышли из диспансера.

* * *

Сейчас для него самая трудная задача – объяснить Наргиз события последних дней. Они встретились в скверике возле ее библиотеки. Присев на скамейки, просто поговорили о том, о сем. Расул взял в ладони ее руки. Она невольно прислонила голову к его плечу:

- Руки твои уж сильно горячи. Может, температуришь?

- Да, не обращай внимание. Даже не представляешь, как скучал по тебе...

- Почему тебя не видно в последнее время? – Наргиз посмотрела на любимого и перебрала его кудрявые волосы. – Вчера телефон не отвечал. Позвонила на работу, сказали, что не пришел. Значит, ты на скаку, а я догнать не могу? Подумала, может ваша мебельная компания переехала, сменили адрес. Может, есть другая причина, ай черномазый парень?

Он не мог смотреть в светлые глаза любимой. У него на душе будто кошки скребли. «Ты молодая, здоровая девушки и достойна счастья. Думаешь, легко быть женой человека, зараженного неизлечимой болезнью? Как будешь тянуть этот непосильный груз, выдержишь ли неожиданный удар судьбы?»

Все это для него пока оставалось тайной, неизвестностью, закрытой темой. Вдруг посмотрел ей прямо в глаза и сказал:

- Как это не трудно, должен сказать правду. Не время сейчас играть в прятки.

От стыда или волнения, но голос его задрожал. Начался беспрерывный кашель и Расул едва смог сказать:

- Я сильно заболел, у меня чахотка...

Наргиз не поверила:

- Что говоришь, в своем ли уме? Разве каждый, кто кашляет, чахоточный больной? Наверное, сильно

простудился. Полечишься и все пройдет, станет хорошо, как и прежде... Не бери себе в голову.

- Нет, на днях прошел обследования - я действительно заболел туберкулезом. Даже и рядом нам сидеть нельзя – в любую секунду могу заразить, - у него на глаза навернулись слезы.

Кашель не переставал, иногда он задыхался:

- Хоть бы с самого начала не влюбилась бы в меня. Ты прекрасна как цветок, зачем тебе связывать судьбу с больным человеком?

Наргиз не сдержалась и горько заплакала. Комок подкатил к горлу, не давая говорить:

- Готова до конца дней быть рядом, никогда не покину тебя – будь уверен. Мы должны найти в себе силы и пересилить эту беду.

Прижавшись к любимому, продолжила:

- Хотя много барьеров на нашем пути, нельзя терять веру. Говорят, надежда умирает последней...

Слезы двух влюбленных слились в одном потоке.

* * *

На следующий день Расул начал лечение в диспансере. Установив, что болезнь в критической стадии и определив ее как открытый туберкулез, его поместили в соответствующем отделении больницы. Кроме него, в палате был еще один больной – практически сверстник, худощавый парень, его звали Надир.

В первые дни Расул не мог привыкнуть к больничной жизни, считал себя чужим и одиноким. А сколько принимал лекарств, сколько кололи – просто не счесть...

Клиника считалась учреждением закрытого типа, посещение строго ограничивалось. На короткое время допускались близкие больных. Расула навещали только мать и Наргиз. Бедная мать скрыла болезнь сына от

родных, объяснив его отсутствие командировкой. А Наргиз не могла поделиться своей бедой с другими. Оставшись в безвыходном положении, рассказала все матери:

- Не могу его оставить одного, мама. Сейчас у него самые трудные времена. Расул нуждается в надежной опоре. Один Аллах знает, что будет с ним, если меня не будет рядом. Хотя сердце отца черствое, все равно не могу оставить его наедине с бедой...

Мать посоветовала ей быть осторожной. Если узнает отец, то все перевернет, будут неприятности.

* * *

Расул считает дни и с нетерпением ждет дня выздоровления. Проводит время за прослушиванием музыки, созванивается с Наргиз. И каждый раз спрашивает, не забыла ли она его. Когда любимая всякий раз говорила, что не забыла, он успокаивался и находил в этом утешение. В соседней палате среди больных были женщины и девушки. Расул только вошел в кухню, чтобы подогреть принесенный мамой обед, как одна из девушек подошла к нему:

- Дай я подогрею и принесу в палату.

- Нет, не надо беспокоиться, я сам...

Он не смог договорить предложение. Она тут же вырвала кастрюлю и поставила на плиту. А через пять – десять минут гордо вошла в палату:

- Вчера и девочкам сказала - нет смысла горевать. Пусть поймут, что мы пришли сюда не умирать. Если бы эта болезнь была неизлечимой, тогда можно так думать. Лучше всего, забудьте все - пейте, ешьте, веселитесь, гуляйте...

А потом по-хозяйски, панибратски уселась на край кровати Расула:

- Слыши, красавчик, не печалься. Не изводи себя попусту, жалко - провела пальцами по щекам и волосам облокотившегося на подушку Расула.

А выходя, бросила:

- Зовут меня Самайя, можешь обращаться и как Сяма. Будь уверен, не дам тебе скучать...

Расул сидел как очумелый. О чем она говорит? Посмотрел на Надира – может, он понял, о чем щебетала говорливая неожиданная гостья:

- Кажется, она на тебя глаз положила, точно втюрилась. Вчера весь день о тебе спрашивала. Ну и бестия же! Смотри, если привяжешься, то не отвяжешься...

Расул так и не мог понять, что же это было. А Сяма вела себя распущенno, фривольно, гуляла по палатам, где были мужчины. Откровенными и непристойными шутками беспокоила их, неуместными словечками, смехом изводила больных. Многие даже не верили, что она больная.

* * *

На следующий день Сяма снова появилась в палате Расула и, как дамоклов меч, встала над головами больных. Всеми движениями давала понять, что хочет привлечь его внимание и вступить с ним в контакт:

- С кем целый день говоришь по мобильнику? Может, кого-то приметил, есть любимая? Когда придет тебя навещать, покажи ее мне. Ладно?

А потом сказала, как отрезала:

- Веришь, что она тебя любит? Кому нужен больной парень? Тем более для здоровой девушки. А потом узнаешь, что сбежала с кем-то.

Эти колкие слова обескуражили Расула, заставив призадуматься. Ее оскорбительные, ядовитые и ехидные слова показались ему еще горькими, чем таблетки.

Обрушив на Расула поток словесной нечисти, Сяма начала его обхаживать, проявлять к нему ласку. Иногда нежности доходили до того, что товарищи не выдерживали и покидали палату. И все началось после этого. Сяма действовала продуманно. Ложилась к нему в постель, страстно прижималась, прислонялась лицом к лицу, а потом, дойдя до пика желаний, изводила парня горячими поцелуями.

Растерявшийся от почти сумасшедших действий Сямы, Расул терял голову от ее прикосновений, в нем проснулись плотские чувства. На мгновение, обуздав чувства, он старается сдвинуть ее с кровати, а она, как пиявка, не хотела оторваться от него. Снова бросалась на Расула, гладила голову, осыпала его страстными поцелуями.

Поняв, что происходит с ним в эти минуты, им овладевало презрение и отвращение, его покрывал пот унижения и оскорблений, сожаления. Думал о том, как посмотрит в лицо Наргиз? Если она узнает об этом, что ей скажет, сможет ли найти оправдание?

Как раз в этот момент и зазвонил телефон. Как бы не искал мобильник, не мог его найти. Перевернул все на кровати – наволочку, пододеяльник. Оказывается, Сяма украдкой взяла телефон и спрятала у себя в кармане. Видя, что звонок от Наргиз, тут же нажала на кнопку:

- Слушаю вас, ханум! Расул тоже в кровати, рядом со мной. Даже и не знала, что он такой горячий и страстный. Ты ему даже по ночам не снишься, не любит он тебя, ищи другого, найди себе пару...

Чуть кровь не ударила в голову Расула. Он пытался вырвать у нее телефон. Сяма противилась и продолжала рушить счастье влюбленных, стараясь еще больше досадить Наргиз:

- У нас с ним общее горе, беда. Умрем ли, выживем ли, все равно будем вместе.

С трудом, наконец, выхватив телефон, Расул дрожащим голосом едва мог сказать лишь два слова:

- Не верь ей, Наргиз. Все сказанное - ложь...

* * *

Огороженная словами Сямы, Наргиз уже отключила телефон. Она ничему не хотела верить, становилась почти сумасшедшей. Расхаживала по комнате, с трудом сдерживала себя, чтобы не ударить головой об стенку. Слезы стали похожи на ливень, она громко рыдала. Как полуумные, хотела кричать, реветь, восстать против несправедливости, с которой столкнулась... Она никогда не ждала изменения от Расула. Сможет ли простить ему неблагодарность?

Хорошо, что дома никого не было, никто не видел ее печаль, страдания. От страданий она изгибалась, падала на колени и стонала от горя. Шептала сама себе, иногда хотелось вскрикнуть, рассказать всему миру о своем горе:

- Я была готова принести ему в жертву всю свою жизнь. Даже его слабость, тяжелая болезнь казались мне нипочем. Верила, что благодаря нашей любви вместе сможем победить все тяготы, лишения, проблемы. То, что выступила против воли отца, тоже было ради любви. В день свадьбы поставили бы точку всем трудностям и стали бы счастливы. Но это счастье нам было не суждено.

Очнувшись от тяжелых мыслей, она вдруг сейчас поняла причину его редких звонков, холодного отношения к ней, забывчивости. Когда у него телефон был отключен или не приходили ответы на звонки, думала, что он у врача или получает лечение. Оказывается, были и другие причины...

А сообщение, полученное 2 дня назад, и вовсе застряло у нее в голове: «Расула забудь. Он уже понимает, что из-за болезни ты его больше не любишь. Не беспокой его, проживай свою жизнь, его счастье со мной».

Чего только не произошло за последние два дня? Она хотела покончить с этими вопросами, пыталась найти ответ и спросить все у Расула. Но этот звонок подействовал на нее как холодный душ. Она словно попала из дождя в ливень...

* * *

Валида вернулась домой с похорон подруги по работе. Внезапная смерть Тукезбан ханум, с которой проработала долгие годы, делилась радостью и горем, потрясла ее. Придя домой и застав дочь не в себе, мать подумала – что-то с ней неладно. У Наргиз от слез распухли глаза, лицо побледнело. Она не могла рассказать маме обо всем, что с ней случилось, объяснить все это. Словно дочка стала беспомощным и безропотным существом.

Валида не выдержала и спросила:

- Что случилось, может, кто-то умер?

Горькая ухмылка появилась на лице дочки, она покачала головой.

- Может, с Расулом поругались? – Валиде ханум пришлось долго ждать ответа.

Спустя время, Наргиз сказала:

- Со мной поругались. И по желанию Расула.

- Ты в своем уме, что мелишь? Может, кто-то пытается вас поссорить.

- Чему быть, тому не миновать. Что было, то прошло. Понимаешь, мне в душу плюнули. Мое место заняла другая женщина. В его сердце мне уже нет места. Поэтому он и молчал последние дни...

- Дочка, кажется, бредишь. Разве такое может быть? Выбрось из головы эти скверные мысли.

Поняв, что мать хочет узнать подробности, поведала ей об услышанном. Опять всплакнула. Слезы катились по щекам, от нервов дрожали руки и ноги, язык не слушался ее. Но последнее слово осталось за Наргиз: «Сердцу нельзя приказать – пусть будет с той, которую любит».

Хотя мать пыталась разубедить дочку, что, мол, «все встанет на свое место, это болезнь так влияет на психику, кто-то играет его чувствами, влияет на него», Наргиз не соглашалась с ней:

- Пусть уединится в своем скромном и укромном мире. Я хотела вытащить его из темного, убогого, сложного и проблемного пространства в светлую жизнь, чтобы он вошел в нормальное общество, стал его активным членом. Мама, один Аллах знает и видит мои старания. А он предал нашу любовь, как будто меня и не было.

Минуты сменили часы. От Расула не было вестей. Конечно, он обязательно позвонит и внесет в ясность в происшедшее. Как минимум, Наргиз именно об этом и думала.

* * *

Здоровье Расула шло на поправку. Конечно, благодаря лекарствам, количество которых заметно уменьшилось. Но не уменьшалась другая боль - душевная. Который раз он прокручивал свою жизнь, как киноленту, перебирал в памяти счастливые минуты с Наргиз и подлую измену любимой. Но не смог определиться, как ему действовать дальше, какова цена его подлости. В палате больные шептались по поводу его любовных приключений с Сямой. Даже выяснилось, что девушка пристрастна к наркотикам и начала приучать к ним Расула. А однажды ночью, когда дежурная медсестра вошла в палату Расула для инъекции антиобитика, увидела в его постели полуобнаженную Сяму. В палате освободилась койка - выписался домой один из больных. И плутовка решила

воспользоваться случаем. Рассерженная медсестра выгнала девушку из палаты. Как ни просили и умоляли, она сообщила об этом главврачу.

Рассуждая об этом, Расул не мог прийти к конкретному решению. Он выглядел напряженным, уставшим, задерганным. И дошел до грани срыва - его нервы висели на волоске. Обычное слово выводило его из себя, портило настроение. Поговорить с Наргиз, объяснить ей все до подробностей. Теперь для него это будет самой трудной, почти невозможной и тяжелой задачей.

А что он объяснит любимой Наргиз? Может, безнравственные действия порочной девки, выросшей между влюбленными как черный куст, пытающейся во что бы то ни стало разлучить любимых, или еще что... Как он доведет до милой с ангельским лицом, чистой и порядочной, светлой и доброй Наргиз, всю боль души?.

Как ни странно, но иногда ему казалось, что не равнодушен к шумной и говорливой девушке, привлекающей внимание всех громким разговором. Расул скучает по тем страстным минутам, ласке, будучи в постели с ней. Всегда говорил ей:

- Ты – чертовка! Но что поделать - лезешь в душу...

А потом, прия в себя, думал:

- Как совместить две любви в одном сердце – можно ли это? Наргиз все равно не выдадут за меня. Да и не сбежит она со мной. У нее все держится на моральных устоях, традициях. Она - из другого, светлого мира. Если так и дальше пойдет, то никогда не будем вместе.

Расул хотел найти утешение и успокоиться. Настроив себя на такую волну, набрал номер телефона Наргиз. Сердце отчаянно билось, от стыда, беспомощности, унижения. Услышав дрожащий голос любимой, должен был говорить:

- Наргиз, даже не знаю, как все это случилось, кто встал между нами, разлучил нас?

От нервного срыва чуть не задыхался. После сильного кашля, продолжил:

- Наверное, эта проклятая болезнь уйдет со мной в гроб. Вдобавок, к игле пристрастился, стал наркоманом. Чем прожигать жизнь с больным, несчастным человеком, может так лучше нам обоим? Ты ведь гордая, и наверняка не простишь меня после всего случившегося. У меня даже духа не хватает, чтобы просить тебя об этом. Знаю, теперь мои откровения бессмысленны и ничего не значат. Завтра выписываюсь. Наверное, все должно было закончиться именно так. И, не скрою, буду с Сямой. Вряд ли когда-нибудь исправлюсь. Теперь меня - самого безвольного и беспомощного в мире человека, с ней связывает многое. Не смог быть достойной тебя. Прощай...

Наргиз с трудом слушала его. Она не хотела верить, что любимый до такой степени предал свою любовь. Но, увы... Только смогла выговорить эти слова:

- В чем моя вина?

* * *

Она резко поднялась из-за письменного стола. Взял с полки любимую игрушку - белого медвежонка, прижала к сердцу. Разрыдавшись, успокоилась. В последний раз взглянула на любимый подарок Расула, поднесла его к глазам и щекам. Словно мишка сверкающими глазами грустно смотрел и спрашивал, «почему так случилось?». Резко придинула полку. Здесь все было связано с Расулом и напоминало о нем. Его снимки, письма, картины, подарки – милые сувениры...

Все, что попалось под руку, собрала в черный кулек, сверху положила память первой любви – игрушку, и накрепко связала. Как бы наложила узел на несчастную судьбу, который никогда больше не развязется. В одном

из ее любимых стихов говорится: «Найдется ли ржавый ключ к тем потерянным дням?». Уже невозможно положительно ответить на этот вопрос...

Наргиз подумала: «Всегда душевные томления горемык приходят на сумерки, а вечером их становится еще больше». И сейчас как раз такое унылое, душераздирающее время.

Спустилась по лестнице во двор. Расцвели посаженные братом розы, их аромат охватил двор. К сожалению, события последних дней не дали ей насладиться этой красотой. Во дворе было тихо и пустынно. Она отошла за абрикосовое дерево, которое только расцвело, сбросив листья. Взяла лопату и начала копать яму, сбросив в нее сверток, и подожгла его спичкой. От дыма глаза начали слезиться.

Глядя на горящие письма, Наргиз думала о Расуле. Словно ее мечты, желания и надежды - все, что напоминало ей любимого, превратились в пепел, и как бы заживо сгорели в этом печальном костре. Невольно она произнесла эти строки: «Ты был как солнце во тьме и погас, исчез во мраке...».

С соседнего двора, что за стеной, раздавались голоса и смех детей. Ребята собирались вместе и слушали песни, спорили, каждый выдвигал свою версию. Как говорится, шум стоял, как на базаре.

Когда раздались мелодии песни «Ойунджаг» («Игрушка») в исполнении группы «Дейирман» («Мельница»), вдруг стало тихо. На любовь смотрят, как на игрушку – рэперы пели об этом:

*Любовь как игрушка,
вздорная штука.
И сломает судьбу,
и уйдет все в трубу.*

---

*И мечты, и надежды
и останешься ты
на краю пустоты
И вспомнишь игрушку.
одинокого мишку.*

**Баку-Стамбул-Баку,
март 2010 г.
Перевод Панаха Рустамзаде.**

ПОД ПОКРОВОМ НОЧИ...

рассказы

Вечер наступил давно. Сумерки уже сгостились, опустили пыльные, кривые деревенские улицы, где целый день копошились дети. Все вокруг погрузилось в зловещую тишину, на дорогах ни души. Темень опустилась вместе с глухим и бессловесным беззвучием. Гюльдаста подмела двор, заперла птиц в курятнике, закрыла ворота на засов.

Когда лисица увела прямо из-под носа соседки - тети Тамаши, рябую курочку, высиживавшую яйца, Гюльдаста перепугалась не на шутку. Боялась, как бы ее куры не стали легкой добычей хитрой, пушистой вертихвостки, повадившейся к соседним дворам. Гюльдаста подбросила в костер связку хвороста. Встретила овец, вернувшихся с выпаса, отвела в хлев, дала корм и воду. Подоила коровушку Бязяк, из жирного молока приготовила кислую простоквашу - катык, и плотно закрыла казан.

...На ужин кормила детей едой, наскоро приготовленной из трав, что собрала еще утром возле ручья. Ароматный чурек из тендира, да и свежие лаваши украсили стол. Досыта накормив детей, уложила в кровати. Хотя и сама не прочь была еще вздремнуть, но все же передумала. Какой сон - ее ждала уйма дел. Едва хотела на цыпочках выйти из комнаты, как послышался голос двухлетней Гюльяз. Дочурка только заснула и тут же проснулась. В полуодреме что - то несвязно пробормотала. Мать подумала, что малютке нездоровится: «Видимо, простыла. Ни ест, ни спит нормально».

Гюльдаста вышла на пристройку к дому. Вместе с соседской дочкой Валидой, перенесли из эмалированного тазика свежезаваренное ежевичное варенье и перелили его в стеклянную тару, затем «спрятали» вкусный десерт на крыше. Наметанным глазом хозяйки пробежалась по

полкам с припасами на зиму - маринадами, соленьями, вареньем и джемом из инжира, сушеным тутом, хурмой. Радовалась, что заготовила на зиму продукты. А то не сегодня - завтра нагрянут холода, и дети не останутся голодными - будет что есть ...

На крыше было прохладно, она немного озябла. Взял с полки крынку масла, легонько спустилась с лестниц. У крыльца Гюльдаста увидела калоши старшего сына Ахмеда. Вчера в дождливый день, морось, он пас скот - настала его очередь. Не поленившись, подняла их, почистила от грязи, вымыла и положила сушиться на большой речной камень, что возле забора.

Семья Гюльдасты считалась одной из бедных в деревне. Жили в избе из двух комнат, едва сводя концы с концами. Муж Мамед работал водителем грузовика, жили неплохо. А когда кормилец погиб в страшной аварии, все заботы о семье легли на ее плечи. Да, трудно быть главным в семье, совмещать роль мужа и жены.

Боль от потери супруга буквально извела женщину. У нее буквально опустились руки. Гюльдаста не знала, что делать, с чего начать. Сильно тосковала по мужу, не могла смириться с его внезапным уходом. Может, и потому, что сильно любила Мамеда - горделивого, мужественного, смелого.

И теперь, оставшись одна с четырьмя детьми, немало слез пролила по любимому супругу, не веря в его скорую смерть. Женщины по соседству и родные, как могли, успокаивали ее, советовали не носить долго траур. А самая близкая соседка - Телли хала, немало повидавшая в жизни, так прямо и сказала: «Гызым, ни ты первая и не ты последняя. Горе случается со всеми, оно никого не выбирает. Вот, к примеру, Сакина - дочь тети Тамаши. Всего три дня невестой - то была. Чему быть, того не

миновать. Слезами горю не поможешь. Да и даст тебе Аллах терпение».

Она вспоминает добрые слова мудрой женщины, и всех, кто помог ей в трудные минуты, протянув руку помощи, проявив благородство и великодушие. А настоящей опорой стал единственный брат - Сафтар. Хотя и сам особо не пировал, но честно и добросовестно исполнял долг дяди - часто навещал осиротевших племянников, спрашивал об их нуждах. Вот, в прошлую субботу завез сестре мешок муки - промолотой на мельнице озимой пшеницы. И так обрадовал ее!

И не только Гульдасту, но и 14-летнего племянника Ахмеда: «Готовься, запишу тебя на курсы автослесарей», - обещал дядя. Такое душевное отношение брата к ее сыну, участие в становлении Ахмеда растрогали мать до слез. Гульдаста подумала, что это - верное решение: пусть сын научится профессии. А то его ровесники хвалятся за любые работы - серп, молот, вилы, мозолят руки, а то и вовсе бездельничают...

Раздумывая над этим, вдруг ей послышался какой-то звук. Вначале подумала, что спит и слышит это во сне, ей мерещится. Но как только шаги стали более отчетливыми и приближались, в сердце закрались недобрые сомнения. И кто бы мог так внезапно ворваться в ее двор, на ночь глядя?

Сбросив с себя йорган - стеганое шерстяное одеяло, тотчас вскочила с постели. Чтобы не разбудить детей, на цыпочках подошла к окну. Осторожно раздвинув занавеску, посмотрела вокруг. Разглядела какое-то очертание, и оно тут же исчезло. Затем перед хлевом неожиданно появились две тени.

Гульдаста увидела двух неказистых мужиков в длинных сапогах. Один из них, размахивая винтовкой, давал указания подельнику. Парень уводил овец из ахура -

---

специального помещения для овец. Тот, что с ружьем, явно поторапливал молодого помощника.

Увидев, как воры сорвали дверной замок и ворвались во двор, чтобы увести овец, у Гюльдасты со страха буквально кровь застыла в жилах. Женщина растерялась, не знала, что делать. Как остановить обидчиков, посягнувших на святое для нее - достаток дома. Времени на раздумывание не было. Перевесив все возможные варианты, она решила действовать в одиночку. Надев халат, обвязав голову теплой шалью, прямо в домашних шлепанцах, вышла во двор - вслед за грабителями

На дороге не было ни души. Из настежь открытых дверей доносился топот животных, покидавших хлев. Буквально бегом вышла за ворота. Первое, о чем подумала, - догнать воров и вернуть овец. Какими только словами она не называла обидчиков, решивших нажиться на чужом добре: «подлые наглецы, нечестивцы, бездельники. Как можно посреди ночи врываться в чужой двор, уводить скотину, лишить сирот куска хлеба»...

Между тем, воры двигались все дальше. Они оставили хозяйку далеко позади себя. А расстояние между ними все увеличивалось. Грабители даже и не подозревали, что бедная женщина преследует их. Она шла по бездорожью вдоль реки, и готова была буквально разорвать в клочья обидчиков. Сначала решила следовать за ними, узнать, где остановятся и сообщить в полицию. Может, тогда она успокоится.

Но тут же передумала и начала ругать себя: «В твоем роду никто ни разу не жаловался в полицию. Не бабье это дело - огибать пороги казенного дома. Да и глянь на себя - вдова уж, а про семью подумала, мать? То-то и оно. Что люди скажут? Не по тебе эта шапка. Да и мало ли что может случиться. Тут уж, как знать. Все может так завертеться, обернуться и ... к тебе же вернуться. А за

глупость твою придется детям отвечать. Береги их! Ведь кроме тебя, у них никого ведь нет на белом свете. Кто же их защитит?».

Двигаться вниз по дороге в потемках - дело непростое. Гюльдаста решила не предпринимать ничего дурного. На пути попадались кусты, ямы, рытвины. Вдруг нога зацепилась за пень, и она с шумом упала на землю. От боли начала стонать. Лицо было в ссадинах, кровоподтеках, правый локоть сильно ушибся и гудел от боли. Гюльдаста не смогла сдержать себя, громко и смачно выругалась.

На ее крик воры обернулись и оглянулись вокруг. Приметив женщину, преследовавшую их как тень, растерялись. Грабителей отрезвила такая мысль: «Что она тут делает посреди ночи? Может, раскусила наш план, потому и преследует?».

Гюльдаста привела себя в порядок, отряхнувшись от пыли, грязи. Собрав волю в кулак, смело вышла к ворам. Увидев идущего навстречу мужчину с палкой, явно струсила. И косо, с презрением глянула на этого верзилу. Хотя разглядеть лицо в кромешной темноте - дело нелегкое, но все же узнала его по шраму на челюсти. И нечаянно вскрикнула:

- Вайаман, так это же Магеррам со шрамом!
- Ты кто, женщина - чья будешь? - грубый голос Магеррама эхом отозвался в ночной тишине.

- Чего притворяешься, или не узнал меня, - ухмыльнулась Гюльдаста. Она словно растеряла страх. От прежнего испуга и следа не осталось - будто улетучился:

- А ведь хорошо знаешь, чей двор грабишь, не паясничай! А девять голов баранов, что уводишь так воровато, так это кусок хлеба сирот покойного Мамеда, сволочь ты такая! Алчный, никчемный, ненасытный вор!

Бессовестная тварь, подлая душа... Да будь ты проклят, сукин сын!

Гюльдаста вспомнила события 10-летней давности. Перед глазами, как в кино, прошлись, ужасные детали тех дней. Тогда Магеррам увел коровы ее соседки - Салимы. Муж ее еще молодым скончался от тяжелой болезни, а на руках бедняжки остались малолетние дети. В ответ на этот гнусный поступок, Мамед разыскал вора, посреди честного народа плонул в лицо и обозвал подлецом: «Не мужчина ты после этого. Настоящий киши так не поступает», - сказал тогда Мамед.

Но Магеррам не успокоился и продолжал черное дело, пока не сел в тюрьму. Просидев несколько лет, вышел на свободу. О тех суровых днях ему напоминает глубокий шрам на лице. Как поговаривали в селе, за приставания к женщинам, детям, увод скота бедных сельчан, «воры в законе» наказали его по тюремным законам. Но и даже это не пошло ему впрок.

Гюльдаста поняла, с чьего огорода этот камушек. Вот он перед ней - мерзкая скотина, подлый мошенник, вскормленный не молоком матери, а грязью, негодяй. И все что накипело от гнева, злобы, сошло с ее уст:

- И ты считаешь себя мужчиной, да еще папаху смеешь надевать? Валлах, при покойном Мамеде не смог бы увести моих баранов. Да он в два счета сделал бы из тебя огородное пугало, а твою мерзкую шкуру набил соломой. И что, решил расквитаться с нами? Когда же перестанешь жить за счет других? Не устал еще уводить чужой скот? Да и парня молодого в подельники взял, учишь грязному и черному «ремеслу». Подлая, мелочная душа твоя...

Гюльдаста не успокоилась и продолжила:

- Но запомни: у тебя ничего получится! В горле застрянет кусок моих детей, ни одну скотину не удастся

продать. Аллах все видит и не позволит тебе вершить свой черный, гневный суд. Верни овец - они достаток моей семьи, надежда детей!

Магеррам, размахивая двустволкой, злобно прорычал:

- Молчи, не говори попусту, закрой рот. Не посмотрю, что ты женщина, и не доводи меня до греха. Уйди с дороги, лучше вернись домой и займись детьми.

Гюльдаста не испугалась его угроз:

- А не боишься, что тебя достанут проклятия детей? Твой поступок не будет в милость Аллаху. Лучше вернись с полпути, пока беду не натворил...

Голос ее задрожал, но она тут же собралась с силами:

- Ну, давай стреляй или отруби мне голову! Только через мой труп сможешь угнать животных.

Видя смелость и сильную волю женщины, не страшавшейся даже смерти, Магеррам отступил на шаг. Что прожил в эти минуты, о чем думал - знает лишь Аллах. Кажется, еще ни разу за свою подлую жизнь не попадал в такое положение. Он не смог противостоять жесткой воле Гюльдасты.

На Магеррама - дикаря с повадками хищного зверя, привыкшего видеть перед собой жалких, беспомощных людей, словно снизошла жалость. Он вдруг весь съежился и выглядел жалким пском перед сильной женщиной. Бросив на землю большую палку, едва слышным хриплым голосом промолвил:

- Забирай свою скотину, да подавись ею...

* * *

«Лишь бы пережитое за эту ночь Аллах не вписал бы ей в судьбу. Лучше была бы убита руками этого монстра, вора, грабителя чужого имущества. Придушили бы в ночной тиши или зарезали где-то вдали, и следа бы не

нашли. А что тогда стало бы с детьми - горемыками, безнадежными сиротами. На кого бы я их оставила?»...

С этими невеселыми мыслями Гюльдаста возвращалась домой. Она шла вперед, несмотря на исцарапанные кустами ноги, саднящими от боли коленами. Торопилась в свой двор с незакрытой калиткой, родной очаг, где ожидая мать, мирно спали ее дети.

Ничто не нарушало волшебную красоту ночной деревни. Тишина окутала спящее село, уставшее от повседневных забот. К ее счастью, из-за облаков взошла Луна. И полный, яркий месяц над ее головой - своим серебряным светом, как бы сопровождал уставшую женщину на пути к ее дому...

*Перевод с азербайджанского
Панаха Рустамзаде.*

МАТЕРИНСКОЕ ПРАВО

рассказы

- Нееет! Она не умрет!..

Истошный крик отчаяния Эльчина перешагнул стены реанимации, охватил коридоры больницы. Последние дни он не отходил от Ульвии. Еще теплилась в душе слабая надежда на исцеление жены от тяжелой болезни. Но решение консилиума врачей, вернее, их приговор, сразил его и родных супруги: «Вирус гепатита S полностью разрушил печень».

Он никак не мог успокоиться, не находил себе места. Все буквально кружилось перед глазами. Эльчин посмотрел на пожелтевшее лицо Ульвии. Состояние больной часто менялось. Губы растрескались от высокой температуры, волосы рассыпались по лицу. Над ее головой блуждал одинокий и черный призрак смерти. У Эльчина кошки скребли на душе. А дома два маленьких сына ждали маму... «Как Аллах позволил случиться такому горю», - но его вопрос остался без ответа.

Еще одно чувство буквально раздираво его – Ульвия ждала малыша. Только Эльчин готовился стать отцом в третий раз, как жена заразилась желтухой. Предварительное обследование показало, что сердцебиение плода едва слышно. Даже если и родится, но будет ли жить - это оставалось под вопросом. Врачи посоветовали спасти ребенка. Но слабое состояние матери делало невозможным их желание.

Ульвия бредила, стонала от резких болей. Не знала, кто к ней приходит, как врачи борются за ее жизнь. Все уже не имело значения. Даже уколы в вену не действовали. Далеко за полночь состояние больной ухудшилось. Мать - Зохра ханум, гладила ей волосы, напевала колыбельную

дочке, изнывающей от боли. Материнское сердце подсказало – это утро для Ульвии не наступит.

* * *

На похороны собралось много народа. Эльчину казалось, что людскому потоку нет конца. Он взялся за гроб, украшенный цветами, и вместе со всеми начал идти в сторону кладбища. Для отца двух сыновей этот путь казался самым тяжелым и печальным за всю его жизнь. Ему подумалось, что дорога от дома до кладбища никогда не закончится. Тяжелой походкой он направлялся туда, где навсегда простится с любимой. А перед глазами появлялась другая, светлая картина.

... Соседская дочка Ульвия в тот день казалась наряднее и красивее обычного. Белоснежное платье невесты, белые цветы на волосах придавали ей особый шарм и прелесть. До начала свадьбы молодожены в белом лимузине прогулялись по Приморскому бульвару, берегу Каспия. В тот счастливый день их жизни было ветreno. Пенистые волны, как бы играя в догонялки, бились о берег. Над ними шумной стаей кружились чайки, окуная в воду перья, затем вновь взлетая в небо. Две чайки, крик которых доносился более ясно, отстали от стаи. Молодожены с восхищением смотрели на белых ангелов – как они плывут парой и нашли друг друга. Счастливая чета желала походить на них – быть всегда вместе. Они загадали сокровенное желание – как и эти белые чайки, взмыть в небо, подняться до небес и раствориться в вечности. Но, увы...

* * *

... Пока мулла читал суры из Корана, он вернулся в реальный мир. Его милую, веселую и добрую Ульвию уже похоронили. По воле судьбы, она унесла с собой и не родившегося малыша.

Безвременная смерть жены удручила Эльчина. Смириться с потерей супруги? Никогда! Он не мог уединиться и дать волю чувствам. Комок подкатывал к горлу, Эльчин изнывал от горя, страдал, внутри все оборвалось и перевернулось. Когда встречал на себе робкие взгляды малышей, терялся, не зная, что сказать. Он считал себя виновным в ее смерти. Что же сказать маленьким Шамилю и Джамилию? Как их успокоить, когда они спрашивали, «а где мама»?

* * *

Во дворе установили палатку, одна партия людей сменяла другую. Родные, друзья, соседи, знакомые выражали соболезнование семье умершей, родителям, супругу. И все просили у Аллаха только терпения. Его утешало, что они поделили с ним горе в трудный час. Духовная поддержка немного притупляла его боль.

Свекр – аксакал Рашид муаллим, буквально поник от неожиданной смерти единственной дочери. Некогда статный и видный мужчина в одночасье превратился в немощного старика. Мать – Зохра ханум, причитала от горя, не могла свыкнуться с мыслью, что дочки больше нет. А стоны Зибы ханум, прижавшей к груди внуков и проливающей слезы по поводу смерти невестки, никого не оставили равнодушным.

* * *

Прошли сороковины, уменьшилось количество посетителей. Но, к сожалению, все только начиналось. Эльчина ждали более суровые дни. Мать долго болела, а в последнее время боли обострились. И в таком состоянии она не могла ухаживать за мальчиками. Эльчин – авианиженер по специальности, ходил на работу, часто отправлялся в рейсы. Дети оставались под присмотром больной бабушки. А их надо кормить, обстирывать... Для

старой женщины это тяжело. Мальчики часто болели, простужались, температурили. Брат Джабир и его жена Эсмира покупали лекарства, а сестра Матанат делала детям уколы.

* * *

Душа разрывалась, глядя на пожелтевшие, осунувшиеся лица сирот. Одна мысль не оставляла его в покое: «Правильно говорят: ребенок становится сиротой по матери, а не отцу». Мальчики не могут забыть мать – самое дорогое и близкое им существо. Они скучают по ней... Но что делать, как поставить конец им страданиям. Эльчин долго думал над этим вопросом. А когда дети засыпали, наступали самые тяжелые минуты. Брал снимок жены, подносил к глазам и долго беседовал, делился с ней. А безответных вопросов было не счесть...

* * *

Братья, сестры, близкие, родители Ульвии собрались вместе и пришли к решению: детям будет лучше, если Эльчин женится. Мальчикам нужна мать, чтобы заботилась и ухаживала за ними. А кто же согласится? Угомонит сирот, обогреет их сердца, приласкает, приголубит и полюбит? На такой шаг способна честная, любимая Аллахом женщина, согласившись на столь ответственное дело.

* * *

Одиночество Эльчина, угрюмый и печальный вид, уход в себя, отказ от общения с окружающими не могли не заметить коллеги. Хорошо, что его состояние не отразилось на работе, требующей почти ювелирной точности. Это качество он выработал в себе давно, еще в годы учебы в Авиационном училище в Москве. Ведь бортинженер отвечает за техническую исправность и подготовку самолета к полету.

... К стюардессе Лейле он относился с уважением. Спокойная, выдержанная, она отличалась от других культурой поведения. Хотя и была в возрасте, но не потеряла еще свежести и обаяния. Лейла не могла оставаться безучастной к переживаниям Эльчина. Она могла связать с ним судьбу, стать матерью его детям. Даже однажды намекнула ему об этом...

А Эльчин затруднялся дать ответ - боялся ошибиться в выборе. Ведь это вопрос жизни! Именно от этого шага зависела дальнейшая судьба детей. Сменный режим работы Лейлы, частое нахождение в полетах заставило Эльчина задуматься. Лейла любила свою работу. Обращаясь к друзьям, как-то сказала в шутку: «Не знаю, как вы, но я рождена для неба. Только смерть может разлучить нас». А новой семье, сиротам нужна была женщина, привязанная к ним душой и сердцем.

* * *

Разговор с Джабиром, навестившим мать и племянников, был коротким:

- В народе говорят: «Чему быть, того не миновать». Время вернуться к реальной жизни. Состояние детей и твоей мамы не внушает ничего хорошего. Давай тебя женим...

Эльчин сурово посмотрел на брата:

-Думаешь, это так легко?

- Знаю, нелегко и тебе будет очень трудно.. Пока они маленькие, ничего еще не понимают, ты должен решиться на это. Сестра говорит, у тети Гамиды есть хорошая дочь. Может, поговорим с ее мамой?

Тетя Зиба тоже подключилась к беседе:

- Все соседи, знакомые хорошо отзываются о ней. Говорят, умная, чистоплотная, хозяйственная девушка. Может, нашему дому такая невестка и нужна...

Ему ничего не оставалось, кроме того, как молчать. Вспомнил, как два дня назад свекровь Зохра ханум сказала: «Смерть забрала у меня дочь, разлучила нас. И в этом нет вины ни твоей, ни детей. Сынок, им нужна мать».

* * *

Однажды ему создали возможность познакомиться с девушкой – из семьи одного из дальних родственников. С той самой, которую посоветовали брат и сестра. Лала была светлой, красивой, скромной и доброй девушкой. Эльчин видел ее еще ребенком. Но его ждало еще одно потрясение. Может, это пророчество или что-то другое? Лала внешне очень напоминала Ульвию. Эльчин не мог не заметить эту поразительную схожесть.

Разговор между ними был немногословным:

- Не так и легко смотреть за двумя сиротами, воспитать, постараться, чтобы они забыли горе. Вы могли бы создать семью с холостым мужчиной. С вашей стороны - это самоотверженность, - Эльчин говорил медленно и ждал ее ответа.

Лала уставилась в одну точку:

- Думаю, смогу взять на себя этот приятный груз. Да поможет нам Аллах...

* * *

Все обрадовались их союзу. Положено начало новой семьи. Лала как бы сроднилась с детьми, ладила с мальчиками, выполняла их просьбы, прощала шалости, заботилась о них не хуже родной матери. Ровно через девять месяцев у них появился еще один сын. Продолжая поэтический ряд имен - Шамиль, Джамиль, малыша назвали Рамиль, как раз в рифму...

Аллах, творящий чудеса, за благие дела подарил Лале сладчайший на свете пай - сына. К заботам молодой матери прибавились и приятные хлопоты по малышу.

Когда не успевала, на помощь спешили ее мама и свекровь. Но больше всех радовалась мать Ульвии – Зохра ханум. Она часто навещала внуков, радовалась, что у них есть мать. Беседовала с духом супруга, не перенесшего смерть дочери, утешала его. Всей душой прикипела к Лале. Да и она уважала ее как мать, прислушивалась к советам, вместе готовили вкусные блюда. Вместе с мамой Лалы - Гамидой ханум, часто посещали разные мероприятия – будь то свадьбы, или вечера памяти усопших.

* * *

До замужества Лала работала воспитателем в детском саду - умела находить общий язык с малышами. Кстати, этот талант пригодился самой, когда стала матерью. Летом семья переезжала на дачу в Нардаране. Когда в городе невозможно дышать от духоты, удалялись в прохладное место, подальше от раскаленного города. Дети счастливо и беззаботно росли под присмотром Лалы. А маленький Рамиль как бы заснул, раскачиваясь на ветке тутового дерева, что прямо перед дачным домом.

- А трехлетний Рамиль никого не слушает и ничего не кушает. А птичка удод подлетела и стукнула клювом об его тарелку....

Едва она это сказала, как недалеко от тутового дерева – там, где только полили грядки, появилась пара удодов. Увидев птиц с разукрашенными, оранжевыми полосками, длинным клювом, Рамиль очень обрадовался. И посыпались вопросы:

- Почему у них на голове рога? Может, это маралы?

А Лала внимательно следила за Шамилем и Джамилем - на балконе они играли в шахматы. Мать радовало, что дети отличаются от сверстников смысленостью. Ее охватывали нежные чувства, сердце наполнилось

гордостью. Вчера был день рождения Ульвии. Они с Эльчином навестили ее могилу.

И только сейчас Лала шепотом, робко спросила у себя то, о чем задумалась вчера:

- Не знаю, смогла ли я заслужить материнское право?..

*Земфира Магеррамли.
Перевод Панаха Рустамзаде.*

МЕСТЬ

рассказы

«Опять не пришел»... Эта мысль не оставляла ее в покое. Наверное, раз сто повторяла эту фразу, обдумав все и вся. Где задержался, почему опоздал? Что же с ним случилось, наконец... В последнее время муж заметно охладел к дому, семье. Его будто подменили - сам не свой. Стал каким-то мрачным, неразговорчивым, выглядел беспокойным, о чем-то постоянно тревожился. Словно не в родной семье, а среди чужих людей. Придя в дом, сидит и молчит. Похож на человека, разом потерявшего все, – словно суда его затонули. И когда все закончится, сколько же еще терпеть?

Сложив руки за голову, немного пришла в себя и трезвым взглядом оценила происходящее. Возвращение мужа домой далеко за полночь, под утро, видеть его недовольные и обиженные взгляды, слышать колкости в свой адрес, нежелание избавиться от этой вредной привычки ...Она не могла больше жить в такой обстановке. Все стало для нее невыносимым.

А дети? Им тоже надоело. Ведь они не раз видели, как мать просила, умоляла, а иногда и поднимала голос, призывая отца вернуться на путь истины. Вопросы дочек и сына, «папа, ты что, не любишь нас? Где вчера ночевал?» часто оставались без ответа. Дети не могли сдержать себя, видя слезы мамы. А глава семейства всегда заверял, что якобы завален работой, находил - вернее, придумывал всякие причины, небылицы, любыми отговорками уходил от ответа.

Разумеется, безмолвие, равнодущие мужа, его эгоизм утомляли супругу, она не могла это больше терпеть. Часто выходила на застекленный балкон, подолгу смотрела на дорогу, ожидая, когда муж заедет во двор. Почти светало,

---

но она не спала – скверно было на душе, тягостные мысли не давали уснуть.

Вдруг подумала: а может зря истязает себя? Может, не стоит проливать слезы за того, с кем прожила двадцать лет, кому посвятила жизнь, а он оказался подлецом, предателем, невеждой, перечеркнул все светлые, счастливые дни ее прошлого. Не раз говорила себе – «будь сдержанной, хладнокровной, не усложняй все и не драматизируй». Может, муж увлекся кем-то и проводит с ней время. С кем не бывает? Может, временное увлечение и со временем пройдет – растает, как весенний снег. Но все складывалось иначе. Надежды стали тщетными, не оставалось веры в завтрашний день.

Пролистала в памяти прошлое. Как все хорошо начиналось! С будущим мужем познакомились на работе, полюбили друг друга, сыграли свадьбу. Она была так счастлива! Молодую чету ставили в пример другим семьям. Родня, друзья, коллеги по-хорошему завидовали их беспредельному счастью, искренним отношениям. Родив подряд троих детей, она не смогла больше работать, да и муж не настаивал. Супруг занялся бизнесом – от мелкой торговли до импорта товаров из-за границы. Чуть позже открыл небольшой магазин. В первое время торговля шла нормально. Как говорится, вписался в новую сферу, и вскоре стал своим – с ним считались бывалые торговцы. Постепенно количество магазинов увеличилось...

Положение диктовало – надо не отставать и шагать в ногу со временем. Вначале муж продал автомобиль советской марки и купил крученую тачку - BMW. Появились деньги, они жили зажиточно и припеваючи – было все, что и полагалось небедным семьям. Намного лучше, чем во время совместной работы на химическом заводе. Вслед за машиной сменили жилье - купили дом в 9-этажке, на

одной из оживленных и центральных улиц столицы. Муж не скупился на деньги и шикарно отремонтировал 5-комнатную квартиру. Обставил ее дорогостоящей турецкой мебелью.

Как говорится, аппетит приходит во время еды. Прямо на этаже сосед продавал квартиру. Прикупив и ее, муж присоединил к прежней. Двух пар глаз не хватило, чтобы наглядеться на это чудо – роскошный дом, настоящий особняк. Все шло своим чередом, если бы не появилась эта чужая женщина. Прямо как снежный ком свалилась на голову...

Присев на диван, взглянула на старинные часы с боем, что на стене. Они достались в наследство от покойной свекрови, их перевезли из старой, тесной квартиры. Маятник медленно раскачивался, размеренно показывая время. Часы совершили свой нескончаемый бег, несмотря на события в семье, и звонили в нужную минуту. Проборомотала сквозь зубы: «Ты только глянь – все им ни почем. Как хорошо так жить, и как хороша такая жизнь». Немного поворчав, все равно не успокоилась.

Она осталась одна - в огромной, богатой квартире. Одиночество убивало, отягощало, выматывало ее. И, как назло, даже не с кем делиться – нет ни брата, ни сестры. Отец скончался рано, мать не вышла замуж во второй раз, растила единственную дочь. Она не могла раскрыть душу маме. Вся надежда - на двух золовок.

К чести сказать, они души не чаяли в невестке. Ведь она – любимая жена их брата! Тети просто обожали детей. И всегда, при любом случае, говорили: «Для биби (тетя) дети брата как свои».

Им и решила излить душу. Рассказала все подробности, объяснила причину невнимания брата к семье, непонятного и неуважительного отношения к родному очагу. И родителей, и сестер мужа сразила, вывела из себя

подобная новость. Никто не ожидал такого низкого, гнусного, недостойного поступка с его стороны. Золовки отклинулись сразу – они хотели спасти и сохранить семью любимого брата. Сестры тотчас начали искать выход из ситуации, младшая золовка сразу предложила следить за братом, посоветовала нанять человека.

«За пару дней узнаем, где и с кем он проводит время», - уверенно сказала она. И, надо сказать, оказалась права... Ее воспитывали как мальчика. Младше брата на 2 года, золовка была очень смелой, напористой, авантюристкой по характеру. Ввязывалась в самые крутые дела, а когда побеждала, гордилась собой. Занималась спортом, водила машину. И к тому же отлично плавала. Для задуманного дела на пару дней обменяла свою машину на автомобиль одной из подруг - спортсменок, сменила прическу, надела очки и стала следить за братом. И без особого труда, легко и быстро добилась своего.

Одно то, что брат - владелец сети крупных магазинов, средь бела дня, в обеденное время часто появлялся по этому адресу после работы и уходил оттуда ближе к утру, уже говорило о многом. Золовка тут же выложила невестке все подробности слежки. Она видела, как брат на заднем балконе одного дома, мило беседовал в обнимку с какой-то блондинкой. Вспоминая, как золовка, не скрывая ярость и неприязнь к брату, рассказывала ей подробности увиденной сцены, у нее волосы становились дыбом.

Ей хотелось плакать навзрыд, реветь от позора, провалиться сквозь землю от стыда. Многое она подумала в тот миг, переворошила прошлое, искала выход. В голову лезли всякие дурные мысли. Может, наложить на себя руки? Тут же передумала – самоубийство не выход. А в чем вина несовершеннолетних детей? На кого она их оставит?

Она не могла простить измену. Хотела жестко наказать мужа, но как? Подумала и о разводе. Но тогда распадется семья. Дети вряд ли перенесут разлуку. Значит, остается одно – месть. Супруга приняла решение - найти и наказать женщину, разлучившую ее с мужем, нарушившую покой ее семьи. И не просто наказать, а с особой жестокостью. Да, знала, что месть будет жестокой.

Но как это сделать? Она долго думала и, кажется, нашла единственный, но верный путь. Вспомнила подруг по химическому заводу, начальника цеха, даже заместителя директора. Подняв связи, нашла нужных людей и попросила у них немного кислоты. Среди наиболее близких ей была тетя Фируза. Хотя и дошла до пенсионного возраста, все еще работала. Она любила ее как родную дочь, поддерживала и заботилась о ней.

С ней она иногда созванивалась, спрашивала, как живет. Как и ожидалось, тетя Фируза не отказалась в просьбе. Незаметно вывезла из цеха и отправила ей маленькую банку с щелочным раствором. А младшая золовка доставила «сокровище» по адресу. Мать спрятала опасное зелье от детей в недоступном месте и ждала подходящего момента.

А он не заставил себя долго ждать. Узнав, что муж находится у любовницы, решила приступить к операции. На машине золовки проехала в сторону дома соперницы. Ею двигала жажда мести - наказать соперницу, указать ей на свое место – чего бы это не стоило. Никто и ничто не могло помешать ей. Она готова была растерзать, порезать на куски бесстыжую женщину, отнявшей у нее любимого человека. Что будет дальше? Об этом не хотела даже думать.

Минуты пролетели в мгновение ока. Подойдя к проклятому в сердцах дому, дала знак золовке – «сама пойду» и сошла с машины. Войдя в блок, вытащила из

сумки банку с раствором, быстро поднялась на третий этаж и нажала на кнопку звонка. Сердце бешено билось: «Хоть бы сама открыла». За дверью послышались шаги. Кто-то, видимо, был не рад встрече с незваным гостем. А он был очень настойчив и звонил, не переставая.

Вдруг дверь с шумом распахнулась. Блондинка в розовом цветастом халате, с распущенными на плечи и грудь волосами, с удивлением посмотрела на нее:

- Кто вам нужен?

Только она это услышала, как швырнула в лицо соперницы банку с кислотой:

- Умри, шлюха, гадюка, тебе и этого мало! А где любовник, почему не выходит этот подлец? - и стала быстро спускаться по лестницам.

Здание сотрясли душераздирающие крики, истошные вопли блондинки. На шум соседи высыпали из квартир. Теперь надо как можно быстрее удалиться с места события. Они возвращались на той же машине, что и приехали. Но остаться незамеченным не удалось. Хотя гнали машину на большой скорости, были те, кто видел этот неизвестный автомобиль и его пассажиров.

Женщина со страшными ожогами на шее, горле, вся в волдырях, неистово кричала, орала от мучительной боли. Превозмогая адскую боль, рассказывала о трагедии прибежавшим на помощь родным, соседям. Кто-то предложил вызвать «скорую помощь», сообщить в полицию. А в другой комнате, воровато и подло прижавшись в угол, находился муж. Он узнал голос жены. Бессовестному предателю, изменнику стыдно было выйти к людям.

Светловолосая красавица, ставшая вмиг уродиной, не знала, что делать. Страшные боли, распухшие щеки и нос - как обычно бывает при ожогах. Вдруг начала кричать на окружающих: «Что глаза выпутили? Здесь театр показы-

---

вают? Или вам нравится, в кого я превратилась? Вон из моего дома. Никого не хочу видеть».

Прогнав всех, вошла в комнату, шумно хлопнув дверью. В каком виде она выйдет к любовнику, ждавшему ее в спальне? Наверняка, лицо сильно обезображенено. Увидев себя в зеркале в коридоре, чуть не сошла с ума. Даже в страшном сне не видела такое уродливое лицо. Глаза потеряли прежнюю прелесть, как бы впали в яму. Вдруг с ужасом поняла, что левый глаз вообще не видит. Губы - опаленные, от прежней красы не осталось и следа. Кому теперь нужно ее искривленное, морщинистое лицо?

Она вздрогнула от нечаянного прикосновения. Любимый, неслышно подошедший и обнявший ее за плечи, смотрел вниз, как виновные люди. Выдержав паузу, сказал:

- Сам не вышел, чтобы соседи не видели. Во всем виноват только я. Не знаю, как и смыть свою вину...

Блондинка словно этого и ждала, истощенно заорала:

- «Посажу твою бессовестную, наглую жену, стерву проклятую. Тебя хотела видеть рядом, а теперь никого и никогда уже не увидит – ни любимого мужа, ни детей. Всю жизнь будет тосковать по ним, потому что будет сидеть в тюрьме. Слово даю, вот увидишь».

У него пересохло в горле, не знал, что и говорить. От женщины, которую годами лелеял и заботился, держал как кота в масле, терпел все капризы, прощал шалости. От любовницы, привыкшей к исполнению всех желаний, теперь слышит такое! Не знал, что ожидает жену, детей, его самого.

Любовницу отвезли в отделение ожоговой травматологии городской клиники. Больную разместили в палату, главврач тут же сообщил в полицию. И весь кошмар начался после этого. По факту возбудили уголовное дело. Показаний потерпевшей оказалось недостаточно. Следова-

---

тель опросил всех подозреваемых в этом деле – мужа с женой, а также свидетелей, записал их показания. Очередь дошла и до водителя, оказавшего содействие в совершении преступления, – младшей золовки.

Муж принял решение – надо спасать жену. В ход пошли огромные деньги, вырученные от бизнеса. Для закрытия позорного дела владелец сети крупных магазинов буквально сорил деньгами. Через знакомых и друзей в правоохранительных органах, за немалые взятки добился закрытия дела. Он был готов на все, лишь бы не посадили жену. Как бы он смотрел в лицо детей, родных, знакомых, что бы сказали окружающие?

Деньги таяли на глазах, их оставалось все меньше и меньше. Но радовало одно – жизнь в доме возвращалась в прежнее русло. Отношения с женой и детьми наладились. Трудные дни снова объединили их…

Но бывшая возлюбленная, некогда пленившая многих красотой, а ныне ставшая уродиной, и не думала оставить в покое эту семью. Она угрожала им, готова была вывернуться наизнанку, чтобы наказать преступника, сделавшего ее безобразной старухой. Наняла нового адвоката, обратилась в суды высшей инстанции. Наконец, добилась своего – суд вынес приговор в ее пользу и на 4 года лишил свободы соперницу. Как и лицо, нутро этой женщины также было коварно, мерзко и уродливо. Она не успокоилась - напротив, стала более агрессивной. Продолжала досаждать семье звонками, угрозами, оскорбленийми.

Дни сменили недели, месяцы, годы. Наконец, в один счастливый день вышла амнистия. За примерное поведение, часть осужденных освободили от несения половины срока наказания. В этом списке была и его жена – Мать, беззаботно любящая мужа и троих детей, пережившая немало бед на этом пути.

По дороге домой муж просил прощения за отравленную жизнь, измену, подлость. Просил у жены пощады за причиненное горе, переживания тех лет. Во всем виновником считал только себя.

Слушая запоздалые откровения мужа, жена растрагалась и не могла сдержать слезы. Но это были слезы радости.

Доеzzя до дома, она услышала такую новость:

- Два часа назад в автокатастрофе погибла женщина с ожогом на лице.

*Земфира Магеррамли,
август 2012 г.
Перевод Панаха Рустамзаде.*

Светлой памяти мамы посвящается

ПРИГОВОР ПЯТИ СЕКУНД

рассказы

Рассказ написан после посещения фотовыставки, посвященной землетрясению в Ване.

... Всего месяц оставался до того счастливого дня, когда Самиха Карадуман станет матерью. Но будущая мама, с нетерпением ожидая заветного часа, уже сейчас, мысленно ласкала дитя, «спрятанное» в ее утробе. Казалось, ее учащенный пульс бьет вровень с малышом, улыбка на лице Самихи передавала особое, приятное настроение. Особенно нравилось, когда ребенок маленькими ножками барабанил ее живот, быстро менял позу и потом, успокоившись, засыпал в своем «гнездышке».

Молодую женщину охватывало необъяснимое, волшебное чувство; волны счастья, радости, нежности завораживали душу. «Скоро появится мой первенец, буду вдыхать его ни с чем несравнимый аромат», - говорила будущая мать. Самиха считала себя самой счастливой женщиной в мире. Да и врачи тоже обрадовали - она ждет девочку!

Приближалось время родов, а забот, как говорится, полон рот. К встрече маленькой гостьи семья готовилась тщательно. Продумали все до мельчайших подробностей. Как назвать малышку, как ухаживать за ней в первые дни... Супруг хотел, чтобы его мать приняла самое активное участие в этом приятном процессе.

«Она шестерых воспитала, и нашей дочке поможет». Жена поддержала предложение мужа. Свекр - врач по специальности, живший неподалеку, в квартале Эрджиши, позвонил и справился о делах, заботах, чем и как помочь.

Будущий дедушка посоветовал невестке рожать не в Сивасе, где они жили, а в Эрджише.

Прислушавшись к совету старших, молодая семья навестила родителей и готовилась к самому важному дню своей жизни. Дел непочатый край! Определить клинику, где родится малышка, да и масса других радостных забот...

И вот наступил долгожданный день! Маленьку Азру, подарившую ни с чем несравнимую радость роди-телям, бабушке и дедушке, встретили как королеву – букетами свежих цветов. Первые два месяца малышка проведет в доме дедушки – так решили старшие.

Как говорят в народе, у трудных дней короток век. Но есть и другая пословица - «пришла беда, отворяй ворота». К сожалению, счастливые дни оказались скоротечными...

... Самиха только закончила кормить малышку, как маленький ангелочек заснула у нее на руках. Мать не сводила с нее глаз, любовалась нежными чертами юной принцессы, завороженная чарующим запахом малышки. Вдруг из-под ног буквально земля убежала. Прижав к груди Азру, мать тут же бросилась к двери. Подземные толчки не переставали, и Самиха поняла – это землетрясение... Она пыталась поскорее вырваться наружу. Страшный гул, грохот, крики беспомощных людей, застрявших на этажах, мольба о помощи – все смешалось в непонятном кошмаре. Словно вот-вот развалится дом, не оставив камня на камне, высоченные стены, рамы окон, балконы, крыша превратятся в щепки...

Что делать? Главное – покинуть квартиру. Непонятно, что будет дальше. Она едва приблизилась к двери, как дом рухнул. Вокруг Самихи и двухнедельной дочки падали бетонные осколки, камни, сорвавшиеся неизвестно откуда. Утешало одно – хотя мать и дочь зажаты в тесном уголке, вокруг темно, они могут спокойно дышать. Последствия

стихии – пыль, грязь, наводящий ужас мрак, не давали даже глазом моргнуть.

Всего за пять секунд все перевернулось. Мать забыла себя - думала только о дочке. В чем же вина этой крохи? Минуты сменили часы. Азре становилось хуже – ее знобило, малышка тряслась от холода, у нее поднялся жар. Куски камней, дерева окровавили руки Самихи, поранили ноги. Но мать не сдавалась – продолжала кормить дочь, не жалея даже последней капли молока.

Ее губы стали сухими, она теряла силы. Самиха голодала уже вторые сутки. Чем же кормить малышку, как выйти из этой ситуации? На ум пришла дерзкая и необычная мысль – она глотками выдавила из себя слону и начала... кормить дочку. Азра вначале оторопела от такой, с позволения сказать, «пищи». Видимо, поняла, что эти капли не похожи на молоко матери. Мелкие камушки иногда скатывались вниз, и это внушало опасность. Впопыхах, где ни зги не видно, Самиха на ощупь проверяла малышку, чтобы быть уверенной, не поранена ли дочь.

Таким вот необычным способом мать кормила дитя, гладила ей голову, слегка массировала оледеневшие ножки, брала в ладони ее маленькие ручонки, подносила ко рту и грела своим дыханием.

Она не знала, ночь ли, день ли на дворе... Одним словом, потеряла счет времени. Непотерянной осталась только надежда – бороться и выстоять до конца. Мать надеялась на спасение. Эта вера не оставляла ее с первых минут, как оказалась в плена стихии. Самиха подняла руки к небу и просила помощи у Аллаха.

В тесном углу было невозможно двигаться, ступить шагу, сесть. Она находилась в том же состоянии, что и была - стоя, с младенцем в руках. Ноги и руки отекли, превратившись в полено.

Мать сжала волю в кулак и боролась со смертью. Ей приказано было выжить – во что бы то ни стало! Ради дочки – родной и милой крошки, нежного создания, волшебной принцессы. Вдруг Азра стала громко плакать. Мать не могла ее успокоить. Девочка не умолкала, как бы звала к помощи небеса. Мать, может уже в сотый раз, перебирала упавшие рядом камни, пытаясь проломить непроходимую стену, спасти дочку от верной гибели. Но возможно ли это?

Вдруг рядом послышались голоса людей и лай собак. Самиха подумала, что это спасатели расчищают бетонные завалы для поиска пропавших без вести. Обернувшись назад, мать увидела луч света, пробиравшийся сквозь узкую щель. Святой луч надежды осветил и лицо Азры. Путь спасения был найден!

«Какое великое счастье! О, всемогущий Аллах, как я благодарна тебе!» - восклицания матери эхом отразились на горных склонах. Всем хотелось увидеть мать и дочь, вызванных из-под обломков. А дальнейшие события привели в шок даже спасателей и врачей, видавших и не такое. Они с восхищением смотрели на смелую, мужественную мать и ее чадо, чудом уцелевших среди развалин. Это было настоящее чудо! Их спас сам Аллах – Всевышний, дающий жизнь и оберегающий людей.

Азру сразу взяли под врачебный контроль, позабочились о лечении и питании малышки. Мать тоже обследовали, наложили перевязки на раненные участки тела. Затем их на вертолете доставили из Эрджиша в Ван, оттуда – самолетом, до Анкары. Домочадцы должны были встретиться с ними в столице. В самолете Самиха не спускала глаз от Азры, спрашивала доктора о состоянии дочки.

Сегодня все пережитое предстает перед ее глазами как напряженные эпизоды ужасного, душераздирающего фильма. Каждая секунда тех безнадежных часов может, и

стоила жизни человека. Как хорошо, что Самиха нашла в себе силы и ухватилась за любую возможность, чтобы выжить. И как хорошо, что Азра родилась на две недели раньше. Если бы она стала жертвой стихии, что же тогда стало бы с ее судьбой? Кто бы пришел на помощь роженице под завалами? Слава Аллаху, что эти вопросы остались безответными и все уже далеко позади.

Летевшие с ними в Анкарку попутчики сообщили, что в Ване произошло страшное землетрясение. Свидетели природной катастрофы поведали о горьких последствиях стихии, судьбе попавших в беду людей. И еще об одном печальном факте, с которым столкнулись спасатели.

... Беда настигла семью в самое неудобное время – они обедали на кухне. Все - отец, мать и двое сыновей, остались под развалинами рухнувшего дома. Обнаружив их тела, спасатели пришли в ужас. Никто бы не смог сдержать слезы, увидев такое. Трупы они нашли под бетонными плитами в необычном виде – в роковую минуту все четверо взялись за руки. Они вместе приняли смерть ... Как назвать поступок семьи в самый трудный час? Думаю, вернее, было бы считать примером верности, образцом преданности, символом взаимной любви друг к другу, признаком солидарности во всем, даже в беде.

Еще одна история о молодой женщине, также победившей смерть. Вюсаля Чалышган - 20-летняя медсестра, родом из Азербайджана, незадолго до землетрясения вышла замуж за парня из поселка Эрджиши. На нее упала бетонная плита. Спасатели искали ее очень долго. Только спустя 5 часов им удалось освободить Вюсалю из плена стихии. Да, и ее спасли. Но только благодаря ампутации одной руки. Оперировали под завалами, в невероятных условиях. Сколько трагедий, несчастий случилось в результате стихии...

Слушая истории о природном кошмаре, Самиха еще больше страдает, мысленно возвращаясь в те страшные дни... Она переживает за погибших, слезы так и катятся по щекам. Придя в себя, мать смотрит на дочь и улыбается. Да, она счастлива! Ведь похожая на ангелов, маленькая Азра, пережившая смерть, тихо и мирно спит в своей теплой кроватке

*Земфира Магеррамли.
Баку – Стамбул – Баку
17-18 октября 2012 г.
Перевод Панаха Рустамзаде.*

А ПРО СОН ПОВЕДАЙ ВОДЕ...

рассказы

Во дворе была неразбериха. Сам черт бы ногу сломал! Все, как шальные, кидались в разные стороны. На всякий случай, смотрели туда, куда - как они думали, могла бы деться пропажа. Да, народ спешно искал что-то. Осмотрели все, что можно было - и ряд гордых подсолнухов, и фруктовые деревья, удивленно переглядывающихся на искателей, и пятаков возле колодца...

«Ревизия» коснулась и курятника, тихая голубятня тоже подверглась тотальному обыску. Искали и в соседних дворах, расположенных прямо впритык. Однако поиски оказались тщетны - никто так и не увидел искомый предмет.

От напряжения, а может и страха, Гюльнися хала явно была не в себе. Она словно свернулась в калачик. И так истощала - остались кожа да кости, близкие даже сравнивали ее с высушеннной грушей. А эта пропажа вообще выбила старушку из сил...

Гюльнися хала так растерялась, что не знала, с чего начинать. То и дело отчитывала свою младшую Рахилю:

- А с тобой что стряслось, не понимаю? Куда глаза смотрят, где мысли гуляют? Даже за малым дитя не можешь уследить. И что теперь скажешь сестре? А про зятя вообще не говорю. Ведь он нам доверил дочку, отправляясь в дальний путь. Разве не говорил, «смотрите в оба, не сводите с нее глаз»?..

Не в силах возразить маме, Рахиля, считая себя главной виновницей случившегося, вытирала слезы:

- Ведь везде обыскалась. Ну, куда же подевалась эта трехлетняя девочка. Ведь не сквозь землю же провалилась. А может, украли со двора. Не иголка же, чтобы в стоге сена потерялась...

Вдруг в дверях появилась Лейла ханум - жена соседа, дяди Султана, громко причитая:

- Ай Гюльнися баджи, я и вокруг бассейна посмотрела. Да типун мне на язык, подумала, что не ровен час, вдруг дитя упало в чарховуз - не приведи Аллах...

Едва услышав это, Гюльнися хала пулей бросилась во двор:

- Вы только посмотрите? До нас только сейчас дошло. А вокруг бассейна хоть смотрели? Ведь Рахиля всегда показывала крошке рыбки в чарховуз, рассказывая ей сказки.

Выпалив все это словно на духу, она - босая, без платка, стремглав кинулась к бассейну. За ней понеслись Лейла ханум и Рахиля, как бы сопровождая старушку.

Трио женщин обомлело от увиденной, неожиданной и страшной картины. Да, опасения Гюльнися хала подтвердились: маленькая Зариф ... упала в бассейн. Видимо, кроха наглоталась воды - ее тело распухло.

Старушка взяла за край красного платьица внучки и с помощью соседки вытащила ребенка из воды. Прижав девочку к груди, поплелась в сторону дома. Ноги ее не слушались, передвигалась с трудом.

Едва войдя в дом, малютку тотчас переодели и уложили в кровать. Она словно была во сне. Кудрявые волосы были рассыпаны по лицу и придавали ей особую красоту.

Собрав волю в кулак, подавив в себе ужас и испуг, бабушка плакала по внучке. Она, наверное, отдала бы все, чтобы кроха пришла в себя.

Вдруг Рахиля, отойдя от сильного стресса, сказала:

- Мама, разве сейчас время оплакивать девочку? Зариф надо срочно доставить в больницу, пусть лучше врачи посмотрят. Больше ничего другого сейчас не сможем сделать.

-Ай Гюльниса, баджи, - почти кричала Лейлаханум. - Говорю, может послать за тетей Мадаб, что в соседнем квартале. Руки у нее просто волшебные, в каждой беде толк знает. Даже утопленника воскрешает...

Как раз в эту минуту зычный голос Музффар киши, буквально оглушил двор. Больше известный как «Файтончу Музффар», супруг Гюльнися хала пользовался в народе особым уважением как человек, помогающий всем мудрым советом. Непререкаемый авторитет, он был главой квартала, решал спорные вопросы, мирил обиженных соседей. И сейчас старейшина, как и подобает настоящему аксакалу, и близкие соседи скоро появились во дворе. Кто-то побежал за знахарем, а Рахиля позвонила в «неотложку».

Плечистая, но подвижная тетя Мадаб не заставила себя долго ждать. Резко подняв девочку, достала из кармана зеркало и приблизила его ко рту малышки. Заметив, как оно немного запотело, радостно крикнула:

- Ребенок жив. Кто мне будет помогать?

Не дожидаясь ответа, начала трясти девочку и делать ей искусственное дыхание. Не отпуская Зариф, тетя Мадаб трудилась буквально в поте лица.

Наконец-то крошка пришла в себя, начала кашлять и выплескивать проглоченную воду. Чуть позже открыла глаза, устало осмотрела всех вокруг и снова закрыла потускневшие глаза.

Возвращение к жизни малышки всех обрадовало, все были очень удивлены. К тому времени подоспела и машина «скорой помощи». Получив информацию о случившемся, врач обследовала девочку и сообщила, что Зариф увезут в больницу.

Чувствуя себя главной виновницей в случившемся, буквально сникшая от пережитого, Рахиля сказала:

- Я поеду с вами, доктор.

Она прекрасно понимала, что пожилой маме трудно будет смотреть за ребенком.

* * *

Медина выбрала профессию учителя и больше пяти лет, как работала в школе. Семью она создала с Исмаилом - сокурсником в университете, ныне работающим инженером. У них родились двое детей - сын и дочь. Молодая чета жила счастливо, в мире и любви...

На летние каникулы Исмаила направили на курсы совершенствования, в Санкт - Петербург. Супруг захотел, чтобы и жена отправилась с ним. Выйти в дорогу с двумя детьми хлопотно, и поэтому мать взяла только сына - 4-летнего Октая. А дочурку Зариф решила оставить под присмотром мамы и незамужней сестры Рахили. И потом случилось такое...

Доставив Зариф в больницу, врачи вначале поместили ее в отделение реанимации. У малютки распухло горе, поэтому завтра ее ждала операция...

* * *

Утром Медина с мужем и сыном вышли на прогулку на катере вдоль Невы. Побывали в парках, посетили музеи, купили сыну свежей клубники. И даже снялись на память возле скульптур льва, что на набережной. Хотя в Питере немало мест, где можно гулять, вдруг у нее защемило сердце. Да и таблетки не помогали.

Ночь она провела напролет - не могла уснуть, предчувствовала что - то неладное. То и дело вспоминала дочь. Только под утро, на время сомкнула глаза.

...Все было под покровом зловещей ночи. Родные одеты в черное: отец Музаффар киши - человек строгих нравов, души не чающий во внуках, но ни разу не показывающий эту любовь ни перед кем; мать Гюльнися -

---

покладистая как шелк и мудрая женщина; брат Ильяс, сестры Ширин, Масума и младшая Рахиля - нарядились, как на траур. А вокруг царило страшное и тяжелое безмолвие...

Но только не видать вечно щебечущей, привлекающей внимание окружающих, озорной и неугомонной Зариф. И все искали именно ее. Вдруг эту мерзкую, мертвую, зловещую тишину нарушил пронзительный крик Зариф:

- Мамочка, где ты? Почему оставила меня?

С появлением Зариф как бы расступилась черная пелена траура, добрые лучи утреннего солнца озарили прежнюю мрачную реальность. А тишину нарушил мощный поток воды. Будто прорвались наружу весенние ручьи - так обычно бывает накануне праздника Новруз.

Мощные потоки горной реки смывают все, что на их пути. Иначе откуда же взяться водопаду среди горных кручин? Она не понимала, что случилось. Ей было невдомек все это - как вдруг пенистые, бушующие волны с бешеною скоростью уводили от нее Зариф?

* * *

Она проснулась в беспамятстве:

- Джан, дочка, я здесь...

На большее у нее не хватило сил - Медина просто свалилась с кровати.

Медина глянула в окно. На дворе - воскресение, утро только начиналось. Все еще находясь в плена страшного сна, позвала супруга:

- Если б ты знал, какой кошмар мне приснился. Беда с Зариф, чует мое сердце - что-то нехорошее случилось. Вода уносила нашу дочку...

Исмаил решил успокоить жену:

- Сейчас позвоним и узнаем, что же там стряслось.

- Мать всегда говорила: «Вода – это к счастью», - сказав это, Медина прошла в ванную, чтобы умыться. Слушая шелест воды, вспомнила кошмар прошлой ночи, пытаясь забыть ужасы недоброго, черного сна. Чуть придя в себя, мать мысленно находилась с дочкой.

Разбудив сына, наскоро приготовила ему завтрак. По совету жены, Исмаил срочно заказал два билета на бакинский рейс. Провожая Медину и сына в аэропорт, успокоил их и сказал, что все будет хорошо.

* * *

Никто не знал об их скором и неожиданном возвращении в Баку. В аэропорту Медина взяла такси и сразу же поехала домой. Сердце очень сильно билось -казалось, оно готово выпрыгнуть из груди. Ночной кошмар не оставлял ее в покое.

Их встретила Гюльнися хала. Вид у нее был усталый, беспокойный, не радостный. Только и сказала:

- Видать, почуяло материнское сердце неладное.

Комок подкатил к горлу, больше она ничего не могла сказать.

Поняв состояние матери, Медина только спросила:

- Где моя дочь, как она? - голос ее дрожал.

Гюльнися хала в двух словах пересказала перипетии того страшного события, попросила прощения у дочки и сказала, что с девочкой все уже хорошо.

... В больницу она летела словно на крыльях. Даже не знала, как оказалась перед дверью палаты. Сердце так бешено колотилось... Да, ей не померещилось горе в ту черную ночь. Материнское сердце правильно подсказало, что ее ждет беда.

Увидев дочь, Медина чуть не потеряла сознание. Голова, шея Зариф были забинтованы. Малышка жалко, сиротливо смотрелась в кровати и явно тосковала по маме.

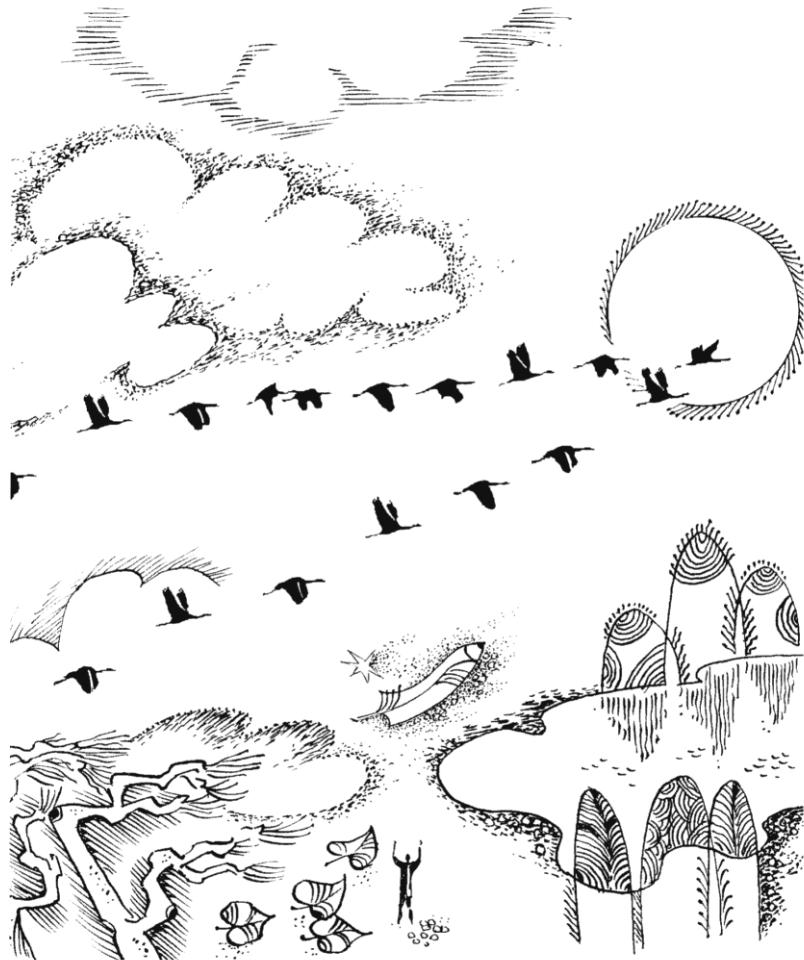
Сидя на углу кровати малютки, спиной к двери, Рахиля гладила пухлые ручки Зариф.

Увидев, как мать тихо, как бы осторожно вошла в палату, девочке будто подарили мир. Ее тихое, слабое, но радостное восклицание «Мама», окончательно выбило из сил Медину. Еле сдерживая себя, чтобы окончательно не разреветься, мать уже не в силах была остановить текущие по щекам слезы.

Жадно обняв дочь и крепко - накрепко прижав к груди свою кровинушку, Медина благодарила Всевышнего: «О, всемогущий Аллах! Ты сберег от ужаса, спас от смерти дочурку! Сохранил чадо - счастье, радость и нежность, мою - Зариф. О, как я счастлива, Создатель...».

Земфира Магеррамли.

*Перевод с азербайджанского
- Панах Рустамзаде.*

ДИВНЫЙ ПОЛЕТ ЖУРАВЛЕЙ...

Эссе

Приходилось ли вам, хоть раз в жизни, увидеть стаю журавлей, пролетающих в бесконечном небе? В последний месяц золотой осени, эти красавицы собираются к перелету в теплые страны. Одним и строгим, четким рядом, берут путь на юг, зимовку. Конечно, журавли еще вернутся, и мы их будем терпеливо, с любовью и тоской ждать. Как и ласточки, эти милые красавицы прилетят обратно к началу весны.

Едва завидев их сквозь пелену белых облаков, душа переполняется необъяснимыми эмоциями. И неожиданной радостью, гордостью. Самые приятные мысли как бы «оккупируют» наше сознание, предвкушая встречу с долгожданной весной. Сердце готово выпрыгнуть из груди. Всем хочется петь, плясать, дать волю чувствам. Любить, и, конечно, мечтать!

Возвращение журавлей это и конец разлуки; пусть недолгой, но все же грусти. Хочется на мгновение взмыть в небо вместе с ними, и окрыленным увиденной сверху безумной красотой, вновь вернуться на землю. Но возможно ли это - стать единственным с бескрайним и мудрым небом, восхититься его дивным, волшебным зрелищем? И эта вечная мечта человека - стать птицей, почувствовать свободу, вкус полета, так и останется для нас недостижимой, сакральной и тайной...

Так почему же эта боль души, переживания сердца, гложут нас, не дают покоя? Мы похожи на тех, кто живет надеждой и тешатся мечтой. И если случится чудо, нам под ноги попадется хотя бы одно журавлиное перышко, тотчас же поднимем его и будем беречь как зеницу ока - до их возвращения. Лишь бы журавли вернулись с ясными зорями и благими вестями.

В чем же причина загадочной любви к журавлям - красавицам неба? А ответ довольно прост: ведь они, преодолевающие далекие расстояния в зной и стужу, стремятся к чуду природы - весне. И на этом пути готовы к самым суровым испытаниям - лишь бы достичь цели, успеть к началу весны. Да, журавли - птицы добра, вестники и символ весны.

Им чуждо молчание, неподвижность. Да и хватит ли у пера сил, чтобы описать чистые помыслы журавлей, доносящих до людей аромат свежести и радость весны.

*Перевод с азербайджанского
Панаха Рустамзаде.*

ДОРОГИ... *Эссе*

С первого дня жизни и до последнего человек проходит путь - ни с чем не соизмеримый. Первый путь только родившегося малыша - это руки матери, подарившей ему жизнь. Они ласково обнимают его и крепко – накрепко прижимают к сердцу.

А когда радость семьи встает на ноги и делает первые шаги, то его дорога выходит на только ему известное направление. И тропинки уже раздваиваются...

Наступает школьная пора, и наши дети вступают на другой путь - просвещения, обучения наукам. Как верно сказали мудрецы: учение - свет, неучение - тьма. А пройти по дорогам морали и чести, манеры и культуры, достойно вступить в жизнь, похожую на безграничное, огромное море - великий подвиг. И, как отметили мудрецы, у каждого своя дорога и след...

«Учиться с колыбели и до могилы» - так завещал нам великий Пророк. В этом мудром завете, наряду с категорией времени, есть и такое вещее понятие, как преодолевать расстояние, исчисляемое годами, веками, эпохами. И это тоже путь - и называется она дорогой жизни. Тот, кто выдерживает ее взлеты и падения, проходит их с достоинством, высоко поднятой головой, победно завершают свой жизненный путь, поднимаются в глазах народа.

А для того, чтобы видеть плоды своего труда, достичь вершины совершенства, надо оставить позади ровные и неровные, порой труднопроходимые дороги.

Наш мир, словно красивый ковер, соткан как бы из дорог. Без них мы не смогли бы узнать мир. Не могли узнать ничего ни про кого, даже ближайшего соседа. Не говоря уже о тех, кто живет на самом краю земли.

С кем только не встречаемся на этих дорогах? И с соотечественниками, волею судьбы, велению рока разбросанных по планете... Интересными собеседниками, земляками с особым взглядом на жизнь, творческими личностями, желающих оставить после себя след в жизни, людьми - созидателями.

Именно благодаря дорогам узнаем об их привязанности к исторической родине - Азербайджану; о том, что они являются частью стран проживания. И их нескончаемой боли по Карабаху, желаниях и мечтах.

И все же, в конце концов, все проходит через дороги и следы. Как поется в одной песне, «на всех дорогах, что ведут к цели, мечте, растут цветы под ногами наших». Но есть и другие дороги, что ведут к пропасти, бедствиям, трагедии.

А дороги, что ведут к историческим землям, оккупированным сегодня ненавистным соседом с помощью заморских поводырей? Навязанная нам Карабахская война унесла жизни тысяч граждан. Пути многих молодых поменяли направление, как русло реки. Кровавые дороги войны пролегли через наше сердце.

Нас зовут и ждут дороги к оккупированным землям, что стали свидетелями страшных битв, кровавых сражений. Эти дороги жаждут встречи со своими родными жителями.

А чтобы вернуться к ним, надо их освободить от вражеского плена. И тогда они вновь встретят нас с радостью и улыбкой.

*Перевод с азербайджанского
Панаха Рустамзаде.*

КОЛЫБЕЛЬНАЯ ПЕСНЯ

... С первой минуты появленья на свет, мы слышали у изголовья своей кроватки нежный голос мамы, напевающей волшебные строки колыбельной песни. И эти трепетные слова на родном языке как бы вошли в нашу кровь и плоть. Именно с этой первой песней детства - мудрой и волшебной колыбельной, мы росли, делали первые шаги, формировались как личность, становились независимыми.

Конечно, мы просто обязаны колыбельной песне, внушившей нам любовь к родному языку еще с младенчества. И в вечном долгу перед Творцом, создавшему нас - свое дитя. Колыбельная песня, пробуждающая нежные, робкие и искренние чувства, как бы дала пищу формированию нашего духовного мира.

Есть ли такая музыка, или песня, что ближе нашей душе, дорога и близка, как колыбельная? Думаю, нет. Вспоминаю строки колыбельной, что пела мне мать - сейчас они светлая память о тех прекрасных днях:

**Спи, моя малютка,
баюшки, баю.
Спи, милая крошка,
баюшки, баю.**

Уже позже, став взрослой, поняла, что суть колыбельной кроется не только в желании матери передать светлые чувства детям. Колыбельная - свод духовных ценностей, искренности и доброты. Она вечна, незабываема и по другой причине. Богатство родного языка, его оттенки придают песне детства незабываемый шарм.

А может, невидимый свет родной, душевно близкой материнской колыбельной и озаряет наш путь в будущей, взрослой жизни. Кто знает...

В молодости часто спрашивала себя: отчего колыбельная песня так близка нашему духу? И сама же нашла ответ: ведь эта мелодия матери, проведшей немало бессонных ночей у кроватки малыша, и есть своеобразное эхо, отзвук ее внутреннего мира... Она напевает ее своему чаду и, тем самым, еще сильнее привязывается к нему.

Эта святая песня рождается от робкого взгляда подснежника, томящегося под слоем снега; легкого движения еще не раскрывшейся фиалки; запаха земли, что взрастит цветы, превратит в гордость сады; от радостных, предвесенних вестей ласточек; от светлой грусти необычного и загадочного цветка «хары бюльбюль»...

Милому образу матери и ее необыкновенной колыбельной песне посвящены немало произведений искусства. Художники написали живописные полотна, скульпторы создали памятники, поэты посвятили стихи, композиторы сочинили песни.

Но тревожит одно: почему-то в последнее время редко можно услышать колыбельные песни. Молодые мамы, как бы нехотя, лишают своих малышей этой чудной мелодии. Ведь колыбельная песня - плоть от плоти выразитель нашего языка, души, жизни...

Колыбельная начинается словами нашего языка, такого же священного, как молоко матери. Эта волшебная песня определяет наше мировоззрение, сознание.

ТВОРЧЕСТВО - ВЫРАЗИТЕЛЬ ДУХА

Что такое творчество? Прежде всего, беседа творческого человека с самим собой, самооценка своих мыслей и чувств. Фактически, творчество - выразитель духа творческого человека, восхищение его души.

Когда говорят об умении писать, невольно вспоминается и природа. Использование его необычного материала как бы открывает окно в творчество, подчеркивая их взаимосвязь.

Кто родился в необычно красивом месте, знает о красотах природы не понаслышке, наделен талантом наблюдателя, тому намного легче пойти путем писателя. Можно привести имена поэтов, черпавших вдохновение у природы. В своих строках они описывают ее в различных поэтических красках.

В их художественных образах понятие Родины начинается с ближнего очага, цветов с подворья, колодца и ручья, необычного дерева в лунную ночь, тропинок села.

Огромный природный, зеленый шатер, густые и дивные леса, внеземной красы водопады, одинокий тополь в поле привлекают внимание пишущего. Перед ним открывается совершенно иной мир со своими загадками и чарами.

Понимающий, видящий и чувствующий этот мир творческий человек создает художественное табло.

Высокий дух, отличный настрой - факторы, дающие толчок художественному творчеству. Чувства творческого человека, его любовь к отечеству - все отражается в его произведениях. Творческие поиски прозаиков находят решение в их произведениях.

А журналисты чаще всего обращаются к публицистике, как к художественному творчеству. Она отражает реалии и правду жизни. Основываясь на неопровергимые факты,

---

публистика сразу привлекает внимание читателя, внушиает ему встать на сторону автора, став его единомышленником.

Самый характерный признак современной публистики - действовать сообразно реалиям современных событий. Именно этот признак ставит ее в авангард художественных жанров.

Публицисты - фактически летописцы своего времени. Этому жанру характерно описывать значимость происходящих процессов. Думаю, в этом плане данный жанр близок к науке, а по образности - искусству, т. к. в его арсенале имеются художественные приемы, повествовательность и др.

Писатели, прозаики также обращаются к данному стилю, и эта особенность усиливает силу воздействия их творчества. По принятому издавна мнению, главная задача, цель публициста - убедить людей. Античный философ, оратор Демокрит изрек, что «если смогу вас убедить, то вы должны исполнить все».

И вправду, понятие «публицист» измеряется тем, насколько он может со вкусом выполнить определенную задачу. Как и предыдущие этапы современной публистики, время настраивается на свои законы, и мысли пишущих двигают паруса их воображений.

MÜNDƏRICAT

Zərif hisslər, lirik duygular.....3

Oyuncaq (povest).....7

HEKAYƏLƏR

Bir qaranlıq gecədə.....29

Analıq haqqı.....37

Qisas qiyamətə qalmaz.....45

Beş saniyənin hökmü.....53

Yuxunu suya danış.....59

ESSELƏR

Durnaların qərib uçuşu.....66

Yollar.....68

Beşik nəğməsi.....71

Yaradıcılıq ruhun tərcümənədir.....74

ВВЕДЕНИЕ

От переводчика: поэтика прозаика.....	78
Игрушка (повесть).....	83

РАССКАЗЫ

Под покровом ночи.....	107
Материнское право.....	116
Месть.....	125
Приговор пяти.....	135
А про сон поведай вод.....	142

ЭССЕ

Дивный полет журавлей.....	150
Дороги.....	153
Колыбельная песня.....	156
Творчество - выразитель духа.....	159

Zemfira İsmayıł qızı Məhərrəmli
"Oyuncaq"
(povest, hekayələr və esselər)

Rəssam: Ədalət

Kompüter qrafikası: Həsənağa Ədalətoğlu

Bədii və texniki redaktoru: Elçin Əliyev

Kompüter dizaynı: Lalə Abdurahmanlı

Korrektor: Şəhla Məhərrəmli

Çapa imzalanmış 15.07.2015.

Formatı 60x84 1/16.

Fiziki çap vərəqi 10

Offset çap üsulu. Sayı-1000

Qiyməti müqavilə ilə.

“RS Poliqraf” MMC-nin mətbəəsində
hazır diapozitivlərdən çap olunmuşdur.
